

הישיבה המאתיים-ותשעים-ושבע של הכנסת העשירית

יום שלישי, ט' באדר ב' התשמ"ד (13 במרס 1984)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:02

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

הרע (תיקון מס' 3), התשמ"ד — 1984, שהחזירה ועדת החוקה, חוק ומשפט; 2. חוק היטל על נסיעה לחוץ-לארץ (תיקון), התשמ"ד — 1984, שהחזירה ועדת הכספים; 3. חוק לביטול דינים שנושגו, התשמ"ד — 1984, שהחזירה ועדת החוקה, חוק ומשפט.

ב. החלטה ברבר אישור הנוראות בצו הסדרת יבוא טובין (הפקדה) (תיקון), התשמ"ד — 1984.

היו"ר מ' כהן-אבידב: כעזרת ה', אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת.

הודעה למזכיר הכנסת.

מזכיר הכנסת ש' יעקבסון: ברשות היושב-ראש, הנני מתכבד להודיע, כי הונחו היום על שולחן הכנסת:

א. לקריאה שנייה ולקריאה שלישית: 1. חוק איסור שולחן

ב. הצעת חוק ההמנון הלאומי, התשמ"ד — 1984* (קריאה ראשונה — המשך)

אהרן נחמיאס (המערך): אין זה מופיע בחוק. אתה רק אומר שצריך להתקין תקנות. כל מה שעשית בחוק זה הוא שהבאת את מלוח השיר של נפתלי אימבר, ליווית אותן בתווים, ואמרת שכל מי שלא יכבד את החוק הלאומי עונשו יהיה כך וכך. לא הוספת דבר שיש בו כדי לחנך את הילדים שילמדו את ההמנון הלאומי. גם אינני רואה בחוק שום דבר המחייב שישירו אותו בכתיספר.

בהצעת החוק שלך עוררת התנגדות חמורה ביותר. הנה בא הציבור הערבי בישראל ואומר, כי עד היום, כאשר היו שרים את "התקווה", הם היו קמים ומכבדים את ההמנון הלאומי של ישראל. מהיום והלאה יהיה להם קשה לעשות את הדבר, כשלבם אינו נתון לכך. לפני כן, גם כאשר לבו של הציבור הערבי לא היה נתון לכך, הוא היה עושה זאת מתוך כבוד.

יחזקאל זכאי (המערך): מה יעשה חבר הכנסת גולדשטיין עם אגודת ישראל? הם הרי אינם שרים את ההמנון. מה יעשה אתם?

אהרן נחמיאס (המערך): מה הוא יעשה עם אגודת ישראל? לחבר הכנסת פנחס גולדשטיין יש בעיה חמורה יותר, והיא בעיית הדגל הלאומי. שלא כולם מכירים בו ולא כולם מניפים אותו ביום העצמאות. אם כן, לפני שבאים לפתור את הבעיה של ההמנון הלאומי ולעגן ולמסגר את מלותיו ואת התווים שלו בחוק, יש למצוא תשובה על בעיית הדגל. אוצר המדינה תומך בישיבות ובכוללים — ואינני מדבר על הישיבות של "בני-עקיבא", כאשר גם הן מכבדות ומניפות את הדגל הלאומי, ומטעם הרכנות הראשית חלה עליהן החובה לומר דברי הלל ביום העצמאות. אבל יש ישיבות ויש כוללים שאינם מניפים את הדגל הלאומי. לכן אינני מבין מה הביא אותך, חבר הכנסת גולדשטיין, להצטרף להכרית בחוק לשיר את ההמנון הלאומי. אני מיעץ לך, כדי שלא ליצור פירוד נוסף שאיננו זקוקים לו היום, לקחת את התקן חזרה.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

תודה למזכיר הכנסת. חברי הכנסת, אנו עוברים לסעיף הבא: חוק ההמנון הלאומי, התשמ"ד — 1984, קריאה ראשונה. של חבר הכנסת פנחס גולדשטיין. זה יהיה המשך הדיון. הדיון הוא אישי במסגרת של 10 דקות. חבר כנסת שאקרא בשמו ולא יהיה נוכח באולם, יאבד את זכותו לדבר. ראשון הנואמים חבר הכנסת חיים רמון. הוא איננו. רשות הדיבור לחבר הכנסת אהרן נחמיאס.

שולמית אלוני (המערך):

חברי הכנסת אינם יודעים שזה הסעיף הראשון בסדר-היום.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

אני מצטער מאוד. הנושא רשום על הלוח, וחברי הכנסת צריכים לעקוב אחרי הכתוב על הלוח. אין זו הצדקה שלא להיות נוכחים באולם.

ובכן, חבר הכנסת חיים רמון איננו. אתריו ברשימה — חבר הכנסת אהרן נחמיאס, ואחריו — חבר הכנסת מרדכי וירשובסקי.

אהרן נחמיאס (המערך):

ארוני היושב-ראש, חברי הכנסת, למעשה, אי-אפשר להתנגד לחוק הזה, אבל גם אי-אפשר להיות בעדו. כי החוק הזה לא בא להעלות ואף לא להוריד דבר. כלל ידוע הוא, שההמנון הלאומי מושר בעמידה, ככבוד; כלל ידוע הוא שקשה למצוא בעולם מדינות שעיגנו את ההמנון הלאומי שלהם במערכת חוקים כלשהי. אינני רואה מה סיבה מצא חבר הכנסת גולדשטיין לעגן דווקא את ההמנון הלאומי שלנו בחוק של הכנסת.

הייתי מבין אילו בא חבר הכנסת גולדשטיין והיה אומר שצריך שילמדו את ההמנון הלאומי בכתיספר.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

* "דברי הכנסת", חוב' כ"א, עמ' 1843.

להיות קיים במדינת ישראל שלא על-פי חוק. "התקווה", על מנגינתה ומלותיה, שימשה בתחילת המאה ההמנון היהודי, אחר כך ההמנון של התנועה הציונית, והיום ההמנון של מדינת ישראל העצמאית. האם אי-פעם היתה "התקווה" זקוקה לתמיכה בחוק?

חבר הכנסת גולדשטיין, אתה מנסה לקחת דבר חי וקיים, העומד על רגליו שלו והזוכה לתמיכת רוב חלקי העם, ולתת לו קביום שיעזרו לו לעמוד: חוק של פוליטיקאים בכנסת, חוק שיתקבל בחטף, חוק שיתקבל על-ידי מיעוט — כי חלק גדול מהאנשים "יצביע ברגליים" כאשר תהיה ההצבעה. לשם מה לנו הבושה הזאת? האם "התקווה" נתונה בכנסת? האם מישוה אמר שצריך להחליף את ההמנון? האם מי שלא שר את "התקווה" ישיר אותה לאחר שיהיה חוק — ועוד חוק שהוא לא, חוק-יסוד, לא חוקה למדינת ישראל, אלא סתם "חוק ההמנון הלאומי, התשמ"ד — 1984"? האם אין זו פתיחת כבוד לאותו סמבול חשוב, ההמנון הלאומי?

חבר הכנסת גולדשטיין, אתה יכול לעשות היום מעשה אמין ולהגיד: העליתי את הנושא, שמעתי שהחברים בבית הזה והציבור תומכים ב"התקווה" כהמנון הלאומי, ואני מוותר על הצורך המלאכותי לתת לו קביום או תומכות אחרות כדי להתזקק אותה כחיים. "התקווה" חיתה לפניך והיא תמשיך לחיות אחרי כולנו — אם מדינת ישראל תתקיים, והיא תתקיים.

אם העם ירצה ביום מן הימים להחליף את ההמנון — ודברים כאלה קרו בהיסטוריה של מדינות רבות — אזי חוק רגיל, כמו זה שחבר הכנסת גולדשטיין העלה, לא ישנה את המצב, והעם יחליף את ההמנון. אינני יודע האם הוא יעשה זאת; אבל אם הוא ירצה בכך, לא הנייר הזה — שיש בו דבר מאוד פיקנטי: תורים בתוך חוק — יעצור זאת.

לרוב המדינות המתוקנות בעולם יש המנונים. בדקתי זאת ואני מצוי בנושא: לגבי רוב ההמנונים אין חוק. הם נתקבלו — כמו שנתקבלה "התקווה" — על-ידי העם, בין שזה היה במהפכה, ובין על-ידי העם היושב בכסא. במדינות רבות מושרים היום המנונים, שאיש אינו יודע מתי וכאזו צורה נתקבלו. וכך מוטב, כי אז זה צומח מהעם ולא נולד כתוצאה ממעשה חקיקה של פוליטיקאים, שבאופן מקרי יושבים בבית המחוקקים. ולא בכדי, כאשר קמה מדינת ישראל, הנהיגו את חוק הדגל, והיה צריך לחוקק אותו, כי צריך היה לקבוע גורם לגבי מה הוא הדגל הישראלי שיתנוסס על אוניות ועל גופים אחרים, ולא נגזו בהמנון, כי ידעו שההמנון יהיה גם בלי עזרת המחוקק.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני באמת חושב שאנחנו נמצאים כבר מעבר לשל הפיקניטיות שבנושא ומעבר לייחודיות שבכך. אנחנו יכולים באמצעות החוק הזה גם לגרום נזק, הדבר כבר הוזכר על-ידי קודמי בדיון הזה, היום וכישיבה הקודמת. יהיו ציבורים — בין מהמחנה הדתי ובין מקרב ערביי ישראל — שלא יוכלו להודות על המנון שנקבע על-פי החוק. היום שרים אותו, שמעתי מחבר הכנסת טובי שרים את ההמנון, בשינוי מלים אחדות ובהשמטה של מלים אחרות. אבל אם עכשיו יהיו כל ערביי ישראל חייבים לשיר את ההמנון במלים האלה, כלשונן, על אף שאין להם "נפש יהודי הומיה" — אם כי יש להם נפש — נמצא, שהקטנה את הציבור הרואה בהמנון כיטוי של אחדות לאומית, גם של ערבים וגם של יהודים.

אדוני היושב-ראש, אנחנו עוסקים היום בדבר רציני. ההצעה תעבור לוועדה, והוועדה תגיד: מה לעשות, הועברה

עכשיו אני רוצה לשאול אותך איך תנהג ומה תעשה עם יהודי שאינו מניף את הדגל הלאומי ואינו שר את ההמנון? אתה תעמוד בפני בעיה קשה מאוד. את זה שאינו מניף את הדגל הלאומי אין אתה מעניש, אבל את מי שאינו שר את ההמנון תעניש. זאת התחשבות כפולה, שאין בה ממש. אני מיעץ לך, לכן, לקחת את הצעת החוק שלך כחזרה.

יהודה חשאי (המערך):

אל תיתן לו רעיון להציע חוק גם בעניין הדגל.

אהרן נחמיאס (המערך):

אני נותן לו רעיון, מותר לי לתת עצה לחבר הכנסת.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

יש חוק הדגל — — — אתם אומרים דברים כלי לדעת אוחם.

אהרן נחמיאס (המערך):

אם יש חוק הדגל בישראל והוא אינו מבוצע, צא ולמד מה יקרה לחוק ההמנון הלאומי, גם הוא לא יבוצע.

היו"ר מ' כהניאבידב:

חבר הכנסת גולדשטיין, הואיל ואתה צריך להשיב, אני מבקש ממך לרשום את כל הערותיך ולהשמיע אותן כאשר תקבל את רשות הדיון.

אהרן נחמיאס (המערך):

בהודמנות זו אני רוצה להודות לחבר הכנסת גולדשטיין על שהעמיד דבר על דיוק. הוא אמר שיש חוק הדגל הלאומי, אני שואל אותך, חבר הכנסת גולדשטיין: אולי תטפל קודם כול באכיפת חוק הדגל הלאומי, לפני שאתה בא ומוסיף חטא על חטא? לשם מה לך הדבר? למי זה נחרך, שאנשים נוספים יועמדו לדין בבית-המשפט ועוד אנשים יהיו בבתי-סוהר? האומנם זה הדבר שנחזק לנו היום?

אני מציע לך, חבר הכנסת גולדשטיין, שתיתק כחזרה את הצעת החוק, תעבד אותה, ותיתן בה סימנים מחנכים, ולא סימנים כפייתיים. תודה רבה.

היו"ר מ' כהניאבידב:

תודה לחבר הכנסת נחמיאס. רשות הדיבור לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי, ואחריו — לחבר הכנסת שלמה הלל. אני מכריז כזה על סגירת רשימת הנואמים.

יעקב גיל (המערך):

אדוני היושב-ראש — גם אני.

היו"ר מ' כהניאבידב:

החוק הזה הונח לפני שבוע. לפני שבוע התחיל הדיון, וחברי הכנסת היו יכולים להירשם לדין. אני רשם רק את חבר הכנסת יעקב גיל, ובזה אני מכריז על סגירת הרשימה.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בימים האחרונים יש תופעה מזוהה במסדרונות הכנסת, מתהליכים חברי הכנסת ואומרים: מונחת על השולחן הצעת חוק גורעה שלא צריך לקבל אותה, שמזיקה לעניין; אבל איך אנחנו יכולים להצביע נגד ההמנון הלאומי?

אדוני היושב-ראש, היסטורציה היא, שנורקה לחלל הצעת חוק, והיום פשוט מפתחים להגיד את האמת: שצריך להחזיר את הצעת החוק למציע ולגנוז אותה. וצריך לעשות זאת לא משום שאנחנו מזלזלים בהמנון, אלא להיפך: מפני שאנחנו מכבדים אותו, מפני שאנחנו רואים בו נכס לאומי, שצריך

שיש לנו חוק. הוא הדין לגבי מעמד השפה העברית, בלי שיש לנו צורך בחוק.

חברי הכנסת, אני מזהיר את הכנסת, אני מתריע, בכמה שאלות עדינות ציפיתי והאמנתי שנדחה את המאבק הזה בין יהודים לערבים במדינת ישראל, ותיכף אדבר על נקודות היסוד האלה. אם אנתנו פותחים את המאבק הזה היום, בעקבות כוונה טובה שלך — זכור לך, קח עיפרון ורשום: המאבקים הבאים של הציבור הערבי בארץ עם מדינת ישראל יהיו קודם כול על היעדים של מדינת ישראל, אופיה של מדינת ישראל והייעוד שלה בכל שטחי חיינו, מפני שהם חלק מן המדינה הזאת. הערבים ידרשו, ובצדק, להקים מחלקת התיישבות הכוללת גם התיישבות ערבית, אתה מדבר על חוק השבות — הם ידרשו שהמדינה תדבר על החזרת פליטי 1948 ו-1967, איך נחיה במדינה של מחלק ממנה יש חוק השבות, ולחלק יש אחים שנמצאים מעבר ללבנון, בעקבות מלחמת שאל אנחנו אשמים בהן, אבל זאת עובדה? הם ידרשו להקים מחלקת עלייה לקליטת עולים פלשתינאים, פליטים ערבים שעזבו את הארץ במשך כל המלחמות, דבר שלישי: מדוע היה הייעוד של המדינה ייעוד ציוני? מדוע, כאשר חיים שני עמים, הם לא ידרשו שהייעוד יהיה ייעוד אחר — מורחתיכוני, השתלבות בארצות ערב או כיצדים של המזרח? אבאי לך סיבה רביעית: יש לנו מערכת ביטחון, שלערכי ישראל אין בה שום חלק כלל, האם לא העלית על הדעת, חבר הכנסת פנחס גולדשטיין, שאם אנחנו פותחים את המאבק הזה, כפי שהוא מתנהל עכשיו בביירות, של הדרישה לשוויון מלא גם במערכת הביטחון, המאבק יעבור לשירות הביטחון, יעבור לצה"ל? ואני רואה לגנר עיני מלחמת עזות, מלחמת עמים, בדיוק כמו המלחמה שאנחנו ידעים לה עתה במדינה שכנה לנו. ואז נשאל את עצמנו: איפה היינו? מדוע התחלנו בזה, ויהיה מאוחר לחשוב על כך.

יש מי שאומר, שכדי למנוע את זה כדאי לחוקק עכשיו את חוק השפה העברית, את חוק ההמנון, את חוק הגבולות. חברי הכנסת, זו שטות, מדוע זו שטות? בלבנון היתה חוקה כזאת, החוקה בלבנון קבעה את החלוקה בין העדות במדויק, זו, האם החוקה הזאת מנעה את ההשתנות של הנוסכיות, שעבכבותיהן יש גם השתנות של קונצפציות של העדות? חוקה אינה יכולה למנוע זאת, כשם שחוק ההמנון לא יכול למנוע זאת.

לכן, אני בא היום להתריע על המעשה הזה. אני רוצה לומר לך, חבר הכנסת גולדשטיין — ואני מדבר כרגע רק על היחסים בין יהודים לערבים במדינת ישראל, אורחי ישראל הערבים והיהודים — כי אין שום צורך שאנחנו נפתח במאבק הזה היום, כשם שלא היה צורך בכך כאשר חברת הכנסת אורה נמיר העלתה את הצעת חוק הלשון העברית, ואני שמע שההצעה ירדה מהפרק.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
למה היא ירדה?

אמנון לין (המערך):

אם אתה לא תוריד, את הצעתך, היא תרד בתבונה הכנסת, מפני שכמו שחיינו עז כה אנחנו חייבים להמשיך הלאה, ואומר לך, חבר הכנסת גולדשטיין, ואני אומר זאת לחברי הכנסת כולם: אם לא נחזיר לתודעתנו, שבמכלול החישובים והשיקולים שלנו בשטחי חיינו השונים אנחנו צריכים להביא בחשבון גם שיקול אחד נוסף — קיימים, מציאותם, מאוריהם, מחשבותיהם וזכויותם של היהודים הערבים בישראל, אנחנו נפתח במאבק בין העדות בישראל, שאנחנו יכולים לדעת רק איך הוא יתחיל, לעולם איננו יכולים לדעת איך הוא ייגמר.

אלינו מהמליאה בקריאה ראשונה הצעת חוק ההמנון הלאומי: נצטרך לטפל בה, נצטרך להעביר אותה, היא תגיע לקריאה שנייה ולקריאה שלישית, ושוב יגידו: אין מה לעשות, אי אפשר להצביע נגד ההמנון, התוצאה תהיה שיהיה לנו חוק בספר החוקים, שיתקבל על-ידי מיעוט של חברי הכנסת בניגוד לדעתם ורצונם, ומי שיינוק יהיו הציבור בכללו ו"החוקה", שהוא אחד הממלים החשובים של מדינת ישראל ואולי גם של עם ישראל.

עודני קורא בשעה זו לחבר הכנסת גולדשטיין להסתפק בזה שאנשים מוקירים את "החוקה" ושרים אותה, ולא להפוך את השירה ואת ההוקרה הזאת לאקט שפוליטיקאים חוקקו אותו בחוק רגיל.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

תודה לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי, רשות הדיבור לחבר הכנסת הלל, הוא איננו באולם, חבר הכנסת נחמן רו — איננו באולם, רשות הדיבור לחבר הכנסת אמנון לין, ואחרי — לחבר הכנסת חיים דרוקמן, ואם הוא לא יהיה באולם — לחברת הכנסת שולמית אלון.

אמנון לין (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, כבר בתחילת דברי אומר לידיר, חבר הכנסת פנחס גולדשטיין: אתה תעשה דבר טוב מאוד לעם היהודי ולמדינת ישראל אם תאמר לאחר הדיון הזה: אני לוקח בחזרה את הצעת החוק, אין לי כל צל של ספק בכוונות הטובות שלך, אבל התוצאה של הצעת החוק הזאת יכולה להיות הפוכה ומנוגדת לכוונות הטובות שלך, ואת זה אני בא להסביר לך, בתקווה שאומנם תעשה כן.

חברי הכנסת, מדוע אין לנו עדיין חוקה? כמה שנים דיברנו על חוקה למדינת ישראל? האם אין לנו מספיק משפטים שיחוקקו חוקה, שתהיה, אולי, הטובה ביותר בין החוקות של אומות העולם? אחת הסיבות שהבאנו לכך היתה: כל עוד רוב העם היהודי איננו בישראל, כל עוד אנחנו לא יכולים להסתדר בינינו מבלי שנפגל את העם בשאלות היסודיות של דת ומדינה, גבולות מדינת ישראל ועוד, אין אפשרות לחוקק חוקה, מפני שעצם חקיקת החוקה תכניס את העם היהודי לתווך ובוהו של מאבק אחים, שאין אנו זקוקים לו.

והנה אנחנו באים לנושא, שלכאורה הוא כל כך פשוט: המנון למדינת ישראל, אבל מה לעשות, חבר הכנסת גולדשטיין, מדינת ישראל אינה רק מדינה יהודית, זו מדינה שחיים בה יהודים וערבים גם יחד, אם היתה לנו סיבה טובה — בכל שנות קיום המדינה — שלא לחוקק חוקה למדינת ישראל בגלל בעיות יסוד כל כך רגישות, שבעתים עלינו היום להימנע מלעשות צעדים מסוימים, שעמים אחרים יכולים לעשות אותם מבלי לשקול את השיקולים שאנחנו חייבים לשקול.

חברי הכנסת, כאשר חברת המערך אורה נמיר באה בהצעה לחוקק את חוק השפה העברית — התנגדתי להצעה הזאת, אמרתי: מי שמעביר את הצעת חוק השפה העברית פותח את תחילת המאבק — מאבק הלשונית במדינת ישראל — ומכניס את מדינת ישראל ל"לבנוניזציה" של מלחמת עדות, ומה ההיגיון במהלך כזה, חבר הכנסת גולדשטיין? נניח שאתה קובע בחוק את המנון "החוקה" — האם זה ימנע מהציבור הערבי בארץ להיאבק בהמנון הזה? הרי שלושים-ושש שנה אנחנו חיים עם ההמנון שלנו בלי שהתעוררה השאלה הזאת, מי מהציבור הערבי עורר את השאלה האם לקום כששרים את "החוקה" או לא לקום? כולם קמים וממכרים את ההמנון, בלי

בגלל הזיקפה הלאומית שלך. לאיזה צורך אתה מביא את החוק הזה?

אין דבר המקובל על הכול. בחברות בנות-חברות מקובלים דברים שהם חלק מתרבותם של בני האדם. משעה שאתה הופך אותם לחוק — וחוק זהו נורמה שתמיד יש עונש בצדה — אתה מוריד את ערכם הסנטימנטלי, הסמלי, הרגשי, והופך אותם למלה יבשה של חוק שעונש בצדו.

מי שבא להפוך את שירת "התקווה" לחובה, להוריד אותה מרמתה ומכמתה הרגשית, הסמלית, התרבותית, האוהדת, ולהפוך אותה לחוק יבש, לחובה שעונש בצדה — פוגע בשירת "התקווה", פוגע בהמנון הלאומי שלנו.

לכן, אם אתה תבוא ותצעה לחייב אותי ואת חברי לשיר את "התקווה", אני — למען כבודה של "התקווה", למען הערך החינוכי, הסמלי, הסנטימנטלי וההיסטורי שלה — איאלץ להצביע נגד. אתה גורם השפלה להמנון הלאומי בכך שאתה כופה אותו מכוח החוק.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

חברת הכנסת שולמית אלוני, הצעת החוק אינה מחייבת איש לשיר את ההמנון.

רב זכין (המערך):

שלושה חודשי מאסר.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

על מה?

שבח וייס (המערך):

איפה סינת הליכוד? האם היא לא רוצה לתמוך בהמנון?

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

חבר הכנסת שבח וייס, תפסיק כבר עם ההצגות האלה.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

חברת הכנסת שולמית אלוני, הזמן שעמד לרשותך הסתיים אבל ארשה לך להשיב בקצרה לחבר הכנסת בן-אלישר.

שולמית אלוני (המערך):

תאר לך ששרים את "התקווה", ובין השרים ישנו אדם שקולו חזק מאוד, אבל הוא מזייף ואינו שר לפי התווים המופיעים בחוק; הוא עבר עבירה.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

שולמית אלוני (המערך):

תאר לך שיש הפגנה והדברים מגיעים להתנגשות בין חרדים לחילוניים — תופעה שלאדכורי קיימת. החילוניים ישירו את "התקווה", והחרדים יפנינו, יבזו זאת. כי הם מתנגדים לזה. האם אתה תפתח במעצרים על נושא זה? האם כך? אנו מכבדים את עצמנו? או נחזר לעצמנו אירוע שמתחפשים בו ערבים ויהודים יחד — היום הם קמים בעת שירת ההמנון מתוך כבוד לרגשותינו; אם הדבר יהיה קבוע בחוק הם לא ירצו לקום, כי הם יראו בזה פגיעה, הם ירצו להפגין את עצמאותם על-פי זכויות האדם, זכותו של האדם להיות שונה.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

מי שלא ירצה לא ישיר.

שולמית אלוני (המערך):

האם הוא לא נרשם לרשות הידיבור?

ואם יבוא משהו מאתנו, מחברי הכנסת, ויאמר: אמנו, אם זה המצב, מוטב להתחיל את המאבק היום — ואני יודע שיש פה כמה חברי הכנסת שמעוניינים בזה — אני רוצה להזהיר: אם אתם מתחילים במאבק הזה היום, אני רוצה לשמוע מכם גם תשובות ברורות לאן אתם מוכנים להוביל את המאבק הזה. ואם אין מי שמוכן לעמוד כאן מעל הבמה ולומר מה הן התשובות, מה הם הפתרונות הברורים שהוא מציע, אומר אני: איש נכון מונע התפתחות כזאת. ועל כך יאמר, חבר הכנסת פנחס גולדשטיין: פיקח — וכוה אני רוצה שתהיה עכשיו — מסוגל לצאת ממצב, שחכם לא היה נכנס אליו מלכתחילה. אני מבקש ממך להיות פיקח, ולהסיר את ההצעה הזאת מסדר-היום.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

תודה לחבר הכנסת אמנון לין, רשות הידיבור לחבר הכנסת חיים דרוקמן, הוא איננו. רשות הידיבור לחברת הכנסת שולמית אלוני, ואחריה — לחבר הכנסת יעקב גיל, אחרון המשתתפים בדיון זה.

שולמית אלוני (המערך):

אדוני היושב-ראש, רבותי חברי הכנסת, חבר הכנסת פנחס גולדשטיין, אני מצטרפת לרשימה הארוכה של חברי הכנסת הפונים אליך להסמך בדיון. זה יהיה כבוד גדול ואומץ לב רב מצדך וגם דוגמה טובה, אם תסתלק מן ההצעה שלך לאחר ששמעת אותה. אני מבקשת ממך: אל תיאלץ אותנו להצביע נגד "התקווה", כי יש דברים, שבשעה שאתה מכיא אותם לידי חקיקה, אתה גורע ואיך מוסיף, היה לנו ניסיון רע אחד בכנסת עם חוק ירושלים, ירושלים העיר, כבירתה של ישראל, לא נוקקה לחקיקה של הכנסת. היא היתה בירה בעבר, היא בירתנו כהונה והיא תהיה בירתנו לעולם, לכל העם היהודי; תמיד בירתה של ישראל, החוק גרם לכך, שמבחינה מדינית-פוליטית נמצאנו נגרעים. מדינות העבירו את השגרירויות שלהן מירושלים, והיום אנחנו מחזירים אחרי מדינות שכבוד קטן לנו מאוד לחזר אחריהן. נותנים להן כספים ומשחדים אותן במחת ובהבטחות ובלבד שיעבירו איוו שגרירות קטנה, לא מכובדת, לירושלים. וכי מהן אנחנו צריכים את כבודה של ירושלים? וכי מן הבית הזה, היום, חבר הכנסת גולדשטיין, המנון "התקווה" — שאותו שרו יהודים כמשך שנים, כמצוקות, בתקווה, ברככות, שאותו שרים יהודים בכל רחבי העולם, המנון של העם היהודי — וכי הוא צריך את החוק הזה בבית הזה? וכי החוק הזה יחזק את ההמנון הזה? וכי אתה תעמיד לדין את אנשי נטורי קרתא, על שלא ירצו לשיר את השיר הזה, ושכאופף הפגנתי, מפני שזה ייהפך חוק של הכנסת, יבזו את השיר הזה, כשם שהם מבזים את דגל ישראל?

וכי אתה רוצה להעמיד במבחן את המערכת השיפוטית של מדינת ישראל, שאלה יגדלו השוטרים את הנאשמים? מצד אחד יהיו ערבים אזרחי ישראל שלא ירצו לשיר את "התקווה", כי השיר נכפה עליהם בניגוד לרצונם, מכוח החוק; ומצד שני יגדלו לשם את אנשי נטורי קרתא; או שמא אותם לא יגדלו, כי שר הפנים והמשטרה, ביחסו אליהם, מתיר להם להפך את חוקי המדינה? אני יודעת את מי נרדו על כך שביזו את דגל ישראל ואת מי לא גדרו. האם אתה רוצה שהמערכת השיפוטית שלנו תתמודד עם זה? האם אתה רוצה שהעיתונות שלנו תתמודד עם זה? לאיזה צורך אתה מביא את החוק הזה?

תאר לך שמתר יבוא אחד מחברי הכנסת וינסה לעגן בחוק את חובת ברית-המילה. איזה פרוץ יהיה לנו? עם ששומר על מסורת כזו או כזו מרצון, מתוך הודעה, כל אחד מנימוקי שלו, תאר לעצמך שפתאום אתה-תביא לנו חוק ברית-מילה,

מעביר בי חלחלה. אני אומר לך, חבר הכנסת גולדשטיין: הערך המוסרי של הודהות עם סמלים הוא הרבה יותר חזק, הרבה יותר אמין, הרבה יותר משמעותי מכל חוק. הוא מבטא מאה אחוז נטו של ההזדהות, בדיוק משום שלא מבצעים זאת רק לפי הוראת החוק.

איפה התבונה? איפה ההליכה עד הסוף? מדוע אנחנו צריכים לפגוע בציפור הנפש כדי להשיג הישג חקיקתי זה או זה?

בן-ציון רובין (תמ"י):

מהי ציפור הנפש?

יעקב גיל (המערך):

לשר את ההמנון כפי שהיה מאז חזר העם היהודי לעצמו, ולא להתחיל בפגיעה, ולא להתחיל בפיצול. אם אתה שואל, חבר הכנסת רובין, אני אומר לך: אל נפצל את המחנה, מפני שאם יכריחו אותי להצביע — אני אצביע נגד החוק. לא אצביע נגד "התקווה", אצביע נגד החוק. פה הולכים לפגוע בהמנון הלאומי, לא לחזק אותו.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

באמת? אולי תסביר לי במה פוגעים?

יעקב גיל (המערך):

בוה שמביאים אותו יחד עם סולפג'.

חברי הכנסת, יש אמרה שצריך למלא אחריה לפעמים: "אחרי רבים להטת". נשמעה כאן מסכת ארוכה של דברים מפיהם של חברי כנסת רבים, שאינם צריכים בכל פעם להוכיח מחדש את השתייכותם לעם הזה ואת נכונותם לתרום לו כדי שיתחבר, יתעצם ויתחזק. אילו אני הייתי חבר הכנסת פנחס גולדשטיין, הייתי שוקל בכובד ראש רב מאוד את מה שדיברו כאן חברי הכנסת, ולאחר מכן הייתי עולה לבמה ואומר: תנו לי עוד שבע, אני אבדוק, אהררה ואמצא את הדרך. אני בטוח שזו הייתה דרך נאותה יותר ומכובדת יותר מאשר לבוא היום ולאנוס את הכנסת להתפצל. הרי אמרנו שאנחנו צריכים למצוא היום דברים מאחדים, ואילו זה דבר מפצל, זה דבר שלא יביא לאחדות. הוא יביא בדיוק את ההיפך ממה שחבר הכנסת גולדשטיין מתכוון אליו. על כן אני מציע שהצעת החוק הזאת תוסר מסדר-יומנו.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

תודה לחבר הכנסת גיל. אני שואל את חבר הכנסת גולדשטיין, האם הוא רוצה להשיב.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

כן.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

בבקשה.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני חושב שחלק מהדברים שנאמרו פה צריך לשקול אותם בכובד ראש; חלק מהדברים נאמרו למען הניגוח הפוליטי, ולא אעשה היום חשבון פוליטי עם איש.

שבח וייס (המערך):

זה ויכוח פוליטי. מה הוא "ניגוח פוליטי"?

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

חבר הכנסת שבח וייס, הרי על כל דבר יש לך מה לומר. הפעם, תן לי להתבטא. זו הצעת החוק שלי. אתה ריבית, עכשיו אני מדבר.

היו"ר מ' כהן-אבידב:
לא.

שולמית אלוני (המערך):

חבר הכנסת בן-אלישר, למה לא נרשמת לרשות הדיבור? אני מכבדת את הערותיך, אבל היושב-ראש — — —

היו"ר מ' כהן-אבידב:

אני מצטער, את סיימת את דבריך. נתתי לך רק אפשרות להשיב.

שולמית אלוני (המערך):

אדוני, תודה רבה.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

בבקשה. אחרון הנאמים בדיון זה — חבר הכנסת יעקב גיל, בבקשה.

יעקב גיל (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, חבר הכנסת בן-אלישר שאל שאלה את חברת הכנסת שולמית אלוני ולא ניתן לה להשיב כי היא כבר סיימה את דבריה. ברשותך, אדוני היושב-ראש, אנסה אני להשיב במקומה.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

היא סיימה, היא ניצלה את מלוא הזמן שעמד לרשותה, ואף איפשרת לה להשיב בקצרה.

יעקב גיל (המערך):

כן, אני יודע. אבל הייתי רוצה להשלים את תשובתה ולומר: הראה לי עוד חוק אחד שצורפו אליו תווים מודפסים. אם עשו זאת בהצעת החוק הנוכחית, משמע שמצפים שכולם ילמדו את התווים, ישירו לפיהם ולא יזייפו.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

יעקב גיל (המערך):

אדוני היושב-ראש, זה מזכיר לי סיפור מהחיים שלנו, שילד בא הביתה עם תעודה נוראה ומראה אותה לאביו. כל הצינים שלו היו "כלתי מספיק" פרט לזמרה, שבה היה לו ציון גבוה. כשאביו קרא את כל התעודה לא אמר דבר, אך כשהגיע לציון בזמרה נתן לבנו סטירה מצלצלת ואמר לו: עם תעודה נוראה כזאת, איך אתה עוד מעז לשיר?

זה המצב במדינה. יש לנו בעיות נוראות, אנחנו נתונים בסכך ובמבוכה. אתמול היה דיון על פעולות משרד ראש הממשלה ומשרד החוץ. לא כולם יכלו לקבל רשות הדיבור, אבל מי ששמע את מקצתם של הדברים שנשמעו על במה זו, לעול היה לצאת מדעתו, ומי ששמע את כולם עלול היה להיכנס לרכאון עמוק. והנה אנו ממשיכים את חיינו כאילו לא קרה דבר, ומתעסקים בחוקים העלולים לפצל את העם.

רכותי, רטט עובר בגופם של כל אלה הזוכרים. בראייה לאחור, מתי שרו את "התקווה", כאילו נסיבות ובאיו התרגשות. איזו חרדת קודש הייתה עוברת באנשים כאשר עמדו ושרו את "התקווה" — בלי חוק, בלי צו, בלי ציווי, ועשו את שליחותם נאמנה מתוך תחושה עמוקה שזה מבטא את הצורך הלאומי המשותף.

אני עובד עם חבר הכנסת פנחס גולדשטיין עבודה אינטנסיבית בוועדת החינוך והתרבות, ואני מכיר את גישותיו לעניינים האלה. כנראה שכלאומיות הוא רוצה להגיע לדרגה יותר גבוהה מכל לאומי אחר במדינה. דבר זה מקומם אותו,

מיכאל בריזהר (המערך):
אפילו קראנו את הצעת החוק המקורית עם כל החוכמות שהיו בה.

שבח וייס (המערך):
קראנו וזימרנו.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
הצעת החוק אינה באה לפגוע במי שלא ישיר את "התקווה". הצעת החוק אומרת שמי שיפגע ב"התקווה" ייענש. מה ההבדל בין חוק הדגל לבין חוק ההמנון? מדוע לא באתם בטענות כאשר הציעו את חוק הדגל? אולי גם שבעת המשולשים אינם לרצונכם.

אהרן הראל (המערך):

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
אני מוכן לוויכוח ציבורי, וטוב וחשוב שנקיים אותו. זה לגיטימי. אני מקבל הערות רבות שהושמעו פה ואני מוכן לשקול אותן בוועדה, אם תאושר הצעת החוק בהצבעה ותועבר לוועדה. כפי שהשחכנעתי בוועדת הפנים. כדי למנוע קיטוב וריחוק על דברים שחשכתי לנכון לוותר עליהם. כדי שלא לפגוע. כי אינני רוצה להקצין ואינני רוצה לפגוע. יש פה מהומה רבה על לא מאומה, מהומה רבה על לא מאומה.

אני רוצה, חברים טובים, לקרוא בפניכם רק מכתב אחד, ובוזה להסתפק. נשמעו פה טענות מטענות שונות. אני אקרא מכתב שאני חושב שהוא מייצג דעה: "לכבוד מר פנחס גולדשטיין, חבר הכנסת, הכנסת ירושלים. חבר הכנסת גולדשטיין הנכבד, הנדון: הצעת חוק ההמנון הלאומי. אני מאשר קבלת מכתבך בנדון מיום 14 בדצמבר 1983. לצערי, נשתתתה תשובתי בשל הצורך לערוך בירורים ותיאום עם משרד הפנים האמור להיות מופקד על חוק זה. באופן אישי הייתי מעדיף לשלב הוראות בעניין ההמנון הלאומי בחוק הדגל והסמל, אולם אני מוכן לקבל את הצעתך בדבר חקיקת חוק נפרד להמנון הלאומי, והצעה זו מקובלת אף על משרד הפנים. להלן נוסח החוק המקובל על משרד הפנים, ואני מסכים לו — — — — — וכאן באה ההצעה כפי שהוגשה לכם — "ככבוד רב, יצחק זמיר, היועץ המשפטי לממשלה".

אורי סבג (המערך):
זה פקיד.

מיכאל בריזהר (המערך):
זה עניין משפטי? על מה אתה מדבר?

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
אני חושב שהאמירה "פקיד" לגבי יצחק זמיר אינה במקומה.

אורי סבג (המערך):
הוא פקיד מוכבד.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
הרי אי אפשר לאתרו את המקל בשני קצותיו, חבר הכנסת סבג.

שולמית אלוני (המערך):
אנחנו צריכים עכשיו להביע אמן ביועץ המשפטי לממשלה?

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
לא, בהצעת חוק פרטית שלי בנושא חוק ההמנון הלאומי.

שבח וייס (המערך):
אי אפשר להעיר לך?

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
לא צריך להעיר על כל דבר, חבר הכנסת וייס.

שבח וייס (המערך):
הכנסת עוסקת בדברים פוליטיים.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
כן, זה נכון, אתה צודק.

משה קצב (הליכוד):

שבח וייס (המערך):
"ניגונת פוליטי" הוא ביטוי שאינו מופיע בשום מילון בעולם.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
חבר הכנסת, כאשר הגשתי את הצעת החוק לראשונה, דובר בה על כך ש"ההמנון הלאומי יושר בבתי-ספר ממלכתיים בכל טקס, עצרת ומעמד חגיגיים. מלות ההמנון הלאומי תוצגנה בכל כיחה של בית-ספר ממלכתי. ההמנון הלאומי יושר באירועים ממלכתיים וציבוריים, כפי שיקבע השר". כאשר הבאתי את הצעת החוק למליאה וכאשר היא הועברה לאחר מכן לוועדת הפנים ואיכות הסביבה, פנו אלי חברים, כיניהם חברים ערבים — אלה שאתם מתיימרים לדבר בשמם — ודרך אגב דיברו כאן רק אנשי רק"ח ואמרו לי: חבר הכנסת גולדשטיין, נושא זה עלול לגרום לנו בעיה. הורדת את הנושא הזה, השארתי לשר הפנים את האפשרות לבוא ולומר את דברו בתקנות. משום שידעתי שזה עלול להכניס משהו למלכודת, והוא יימצא במצוקה, ולא רציתי לגרום לכך שמישהו יהיה במצוקה.

לירי דגל והמנון הולכים יחד. כך למדתי, כך חונכתי, זו אמונתי. אחד הדברים הראשונים שעשיתי, ירדתי חבר הכנסת אמונן לך, כשנכנסתי לכנסת הוא לשכנע את "שלטונות" הטלוויזיה — — —

מיכאל בריזהר (המערך):
בלי מרכאות.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

— — — לסיים את שידורי הטלוויזיה עם דגל ישראל, כי חשבתי שכאשר שרים את "התקווה" ראוי שיתנופף לו דגל ישראל. הטלוויזיה אכן נאותה, ולא שמעתי אחד אומר מאומה.

שולמית אלוני (המערך):
בלי חוק.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
וכי אני מחייב משהו מכם לשיר את "התקווה"? אתם קראתם את הצעת החוק? על מה אתם מדברים? אתם נכנסתם למין ריצת אמוק בלתי מוכנת.

רענן נעים (המערך):
אם אתה צועק, אני יוצא.

מיכאל בריזהר (המערך):
אם אתה צועק, אין זה סימן שאתה צודק.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
לא, אל תצא, חבר הכנסת רענן נעים.

שבח וייס (המערך):

תן לו. הם אינם נכנסים ככוונה. הוא יכול לנאום שלוש שעות. הם אינם נכנסים ככוונה תחילה.

היורד מ' שחל:

קודם כול, חבר הכנסת שבח וייס, הוא אינו יכול לנאום שלוש שעות.

שבח וייס (המערך):

אין זה מקרה שהם אינם פה.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

חבר הכנסת שבח וייס, יכול להיות שחברי אינם נמצאים פה שלא במקרה.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

המצליף נמצא על הדוכן.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

יכול להיות שזאת הסיבה. אבל אינני חושב שכאשר משהו מאמץ כדבר-מה, שגורא בעיניו הדבר הנכון והצודק, תשתנה דעתו אם יש רוב או מיעוט. אני דווקא מעוניין לראות כיצד יצביעו. איש באמונתו יחיה. על-פי אמונתי ועל-פי השקפתי צריך הייתי להביא את הצעת החוק הזאת להצבעה. תצביע כנסת ישראל כפי שהיא אכן חושבת להצביע. תודה רבה.

היורד מ' שחל:

חבר הכנסת גולדשטיין, אני רק רוצה להסב את תשומת לבך שעל-פי סעיף 142(א) "עד גמר הדיון בוועדה, לאחר הקריאה הראשונה, רשאי חבר הכנסת המציע לחזור בו מהצעתו". אני פשוט רק אומר לך שיש סעיף כזה בתקנון.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

אינני חוזר בו.

היורד מ' שחל:

חברי הכנסת, אנו עוברים להצבעה. חבר הכנסת גולדשטיין, לאיוו ועדה רצית להעביר את הצעתך? האם לוועדת החינוך והתרבות?

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

לוועדת הפנים ואיכות הסביבה.

היורד מ' שחל:

חברי הכנסת, מי להעביר את הצעת החוק לוועדת הפנים ואיכות הסביבה של הכנסת ירים את ידו.

ה צ ב ע

— כעד העברת הצעת החוק לוועדה

— נגד

— נמנעים

אורי סבג (המערך):

לא נעים — לא נורא.

היורד מ' שחל:

מי נגד? האם יש נמנעים?

מיכאל בריזהר (המערך):

אני חושב שביזית את ה"תקווה" בכך שגרמת לכך שנצביע נגד.

יעקב גיל (המערך):

אמרתי לך שאתה מפצל את המחנה.

אלעזר גרנט (המערך):

אם החוק טוב, הוא טוב גם כלי היועץ המשפטי לממשלה. לשם מה היועץ המשפטי לממשלה?

מרדכי וידשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

— — — זו רק חוות-דעת של היועץ המשפטי לממשלה, אפילו שמו זמיר.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

אני חושב שאי-אפשר לומר, כשרוצים, שהיועץ המשפטי לממשלה הוא פקיד, וכשרוצים — להסתמך עליו. אם יש יועץ משפטי לממשלה וחבר הכנסת נדרש לדעתו, אני חושב שצריך לכבד את היועץ המשפטי לממשלה.

שולמית אלוני (המערך):

זאת אינה חוות-דעת משפטית.

אלעזר גרנט (המערך):

זה קול פנחס, ולא קול זמיר.

אורי סבג (המערך):

נגמרו לך כל הטיעונים, שאתה נתפס לזה עכשיו?

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

אני רוצה לומר עוד משפטים מספר בנושא זה. לדעת, ההצעה היא הצעה טובה.

מיכאל בריזהר (המערך):

אם לא לדעתך, אז על דעת מי?

אורי סבג (המערך):

אולי גם על דעת הליכוד?

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

יכול להיות.

קריאה:

חבריה, תנו לו לסיים.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

על כל פנים, לפי עמדתו ולפי העדכתי, מי שניסה לעשות מהנושא הזה נושא פרובלמטי איננו צודק. אני חושב שההערות שהושמעו כאן חלקן נכונות, וחלקן בלתי נכונות. אם תאושר הצעת החוק, יוכאו ההערות האלה לוועדת הכנסת הנוגעת לנושא הזה, והיה אם לא תאושר, זכותו של הבית להביע את דעתו בנושא זה, לפי הכנתו.

אמרי רון (המערך):

לוועדת הכנסת או לוועדת החוקה, חוק ומשפט?

היורד מ' שחל:

חבר הכנסת גולדשטיין, מה אתה מציע?

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

רק דקה.

שבח וייס (המערך):

אני שואל אותך, חבר הכנסת גולדשטיין, בכל הרצינות, אם זה עניין כל כך חשוב לך כמציע, האם אינך סבור שהעובדה שסיעתך אינה נוכחת כאן צריכה לעורר אצלך הרהור שני?

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

אני רוצה להסביר לחבר הכנסת שבח וייס.

קריאות:

- היו"ר מ' שחל:
הצביעו בעד — 12, נגד — 25, נמנע — 1.
יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):
מי נמנע? האם היושבי-ראש?
היו"ר מ' שחל:
היושבי-ראש לא השתתף בהצבעה.
חברי הכנסת, לפיכך הוסרה הצעת החוק מסדר-יומה של הכנסת.
רוני מילוא (הליכוד):
לא העלינו על דעתנו שתצביעו נגד.
יאר צבן (המערך):
האם זה חוק כל כך חשוב, כל כך חיוני?
רוני מילוא (הליכוד):
זו בושה.
אורי סבג (המערך):
אתם הצבעתם עם הרגליים, ידעתם מה עמדת המערך, והצבעתם עם הרגליים. נתתם למערך לעשות את העבודה שלכם, זה לא מכובד. אתם מזלזלים בחבר הכנסת גולדשטיין ונתתם למערך לעשות את העבודה.
רוני מילוא (הליכוד):
דברי בלע.
היו"ר מ' שחל:
חברי הכנסת, עדיין לא הודעת את תוצאות ההצבעה. אולי אקים אתכם לשיר את ההמנון ואז יהיה שקט. אולי תקשיבו וחשמעו את תוצאות ההצבעה.
חברי הכנסת, באולם היו 39 חברי הכנסת ושרים.
יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):
השר כורג וחבר הכנסת מלמד נמצאים בחוץ-לארץ.
יעקב גיל (המערך):
חבר הכנסת בן-מאיר, מזמן לא שמעו את קולך.
היו"ר מ' שחל:
חברי הכנסת, עדיין לא הודעת את תוצאות ההצבעה. אולי אקים אתכם לשיר את ההמנון ואז יהיה שקט. אולי תקשיבו וחשמעו את תוצאות ההצבעה.
חברי הכנסת, באולם היו 39 חברי הכנסת ושרים.
יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):
השר כורג וחבר הכנסת מלמד נמצאים בחוץ-לארץ.

ג. סקירת שר המדע והפיתוח על פעולות משרדו

- היו"ר מ' שחל:
חברי הכנסת, אנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום: סקירת שר המדע והפיתוח על פעולות משרדו. נקבעו שעה וחצי לדיון. פותח שר המדע והפיתוח.
שר המדע והפיתוח י' נאמן:
אדוני היושבי-ראש, האם יכול אני לשאול אותך שאלה? האם יש דרך להכניס את הסקירה לפרוטוקול מבלי שאקרא את כל החוברת?
היו"ר מ' שחל:
אדוני השר, כהחלט אפשר, אם רק תודיע ותפנה — הכול ייכנס לפרוטוקול.
שר המדע והפיתוח י' נאמן:
תודה רבה.
חברי הכנסת, על שולחנותיכם מונחת סקירה שבה אני מדווח על פעילותו של משרד המדע והפיתוח במשך השנה שחלפה ועל קווים לפעולתו בעתיד. בדקתי עכשיו עם כבוד היושבי-ראש, ואני מבין שאם אעשה את הפעולות הדרושות — ואעשה אותן — אינני חייב לקרוא את המסמך כולו על-מנת שייכנס לפרוטוקול. על כן אעבור בראשי פרקים רק על הנקודות החשובות, ומדי פעם אפנה את תשומת לבכם לחומר הכתוב. מי שירצה לקרוא את הגרסה המלאה — החוברת בידיו ויכול לעשות זאת.
חברי הכנסת, בפרסום בשם "Nation At Risk" — "אומה בסכנה", שיצא בארצות-הברית מטעם "הוועדה הלאומית למצינויות בחינוך", שהוקמה לפני שנתיים, נאמר: "ידע, לימוד, מידע ואינטליגנציה מיומנת הם חומרי הגלם החדשים בסחר הבינלאומי. הלימוד מהווה השקעה הכרחית
- להבטחת ההצלחה ב'עידן המידע' שאליו אנו נכנסים, מי שאינו רוכש את דרגת המיומנות, ההשכלה וההכשרה החינוכיים לתקופה זו מקופא לא רק בהישגיו החומריים, הוא גם מחמיץ את הסיכוי להשתתף באופן מלא בחיינו הלאומיים".
האמריקנים ידועים כמי שמתעוררים לאתגרים גדולים, ודי אם אזכיר את התנופה האדירה שבאה בעקבות החלטת הנישוא קנדי כי ארצו תהיה הראשונה להגיע לירח, לאחר המהלומה הפסיכולוגית שספגו בשילוח הספוטניק הרוסי.
הממשל האמריקני ביקש מהקונגרס לאשר לשנת התקציב הבאה בעבור ה"National Science Foundation" — הקרן הגדולה המממנת הרבה מן המחקר הבסיסי בארצות-הברית ואשר תקציבה השנה עלה על 1.3 מיליארד דולר — תוספת משמעותית של כ-14%. זו השנה השנייה ברציפות שבה נדרשה תוספת בהיקף כה רחב, ובשנה שעברה היא נתקבלה.
וכך הסביר מנהל הקרן את פניית הממשל: "התקציב החדש מאפשר לנו לחזק ולוויזם תוכניות במדע ובהנדסה, אשר יביאו את ארצות-הברית לעמדה חזקה יותר בתחרות הבין-לאומית ובתחום הביטחון הלאומי. חייבת האומה להמשיך ולהבטיח את חיוניות המפעל המדעי וההנדסי שלה על-מנת שתהא התעשייה בתחרות בעתיד, ושיהא הביטחון אמיתי ויציב".
בציבור האמריקני קיימת מודעות רבה לחשיבות ההשכלה בסדר-העדיפויות הלאומי. סקר "גאלופ" שנערך בי-1982 הראה, כי הרוב המכריע בארצות-הברית מאמין שההשכלה היא הגורם המרכזי להבטחת המשך חיוניותה של האומה האמריקנית. הציבור אף ראה את ההשכלה כחשובה יותר מפיתוח שיטות תעשייה מתקדמות, או מכוח צבאי מחוזק. "יתכן שידעה זו של הציבור האמריקני — ה"יתכן" הוא מתוך

במדינה כשלנו, שאין לה מחצבים ותעשייה כבדה, אין ספק שאנו חייבים לשאוף להגיע להקדשת אמצעים רבים ככל האפשר לתחומים המתוחכמים. אני רואה על כן שבתוך 15 השנים הבאות צריך להגיע להוצאה למחקר ולפיתוח שהיקפה 5% מן התל"ג.

מן המוסכמות, שעלינו לפתח תעשייה מתקדמת המבוססת על פיתוח ועל מוצרים חדשים וחדשניים. לפיתוח תעשייה כזו אנו זקוקים לחוקרים ולמפתחים באיכות גבוהה ובכמות שחשונה על הצרכים. כבר הוצגו — ואף התייחסתי לכך בסקירתי בפנים בשנה שעברה — תחזיות ביחס למחסור הצפוי באלפי מהנדסים וטכנאים, כמויות שהמערכת הקיימת במתכונתה ובמשאביה לא תוכל לספקן. חינוך והכשרת כוח אדם כזה מחייבים תכנון, משאבים וזמן. ברור שעלינו, במקביל, לפעול גם להעלות כוחות כאלה מן הגולה. שנים רבות ודרושות לבניית מערכת מתאימה. המערכת פגיעה ורגישה לזעזועים. היא נהרסת על נקלה, וקשה מאוד לשקמה.

ישראל נמצאת כיום במשבר כלכלי. בחיפוש המוצא מן המשבר נאלצה הממשלה לנקוט צעדי חיסכון וקיצוצים. אשר לא פסחו גם על תקציב משרדו. תקציב 1984, אשר קוצץ ב-25% ממונחים דולריים לעומת השנה הושטת, יהיה גם השנה רחוק מלספק — אני נוטק לשון המעטה — את הצרכים החיוניים המנימליים להבטחת ניצול היתאים האפורים. כמה חבל שכך יהיה דווקא בשעה שניצולם הכרחי להמשך הפיתוח, לתנאי לשגשוג. לביטחון ולרווחת התושבים.

עם כל ההבנה לצורך בקיצוצים, עלי להתריע בפני נקטת אמצעים בלתי-הפסיכים. בעולם שבו אנו חיים ובתנאים המיוחדים לנו עולמים אני להזדקק לשנות דור כדי לחקן נזק כזה. במיוחד יש למנוע פגיעה ברמת המחקר במוסדות האקדמיים. אני מקווה שאכן תימצא הדרך לצמצם את ההוצאה הלאומית לאחזקתם. בין היתר עליידי הגדלה ניכרת של שכר הלימוד, עם הסדר מלגות והלוואות שיבטיח הזדמנות שווה גם למעוטי היכולת.

אני קורא לציבור הסטודנטים להבין את חומרת השעה ולשתף פעולה בהתחייבות הקווים להסדר כזה. אינני נכנס כאן לפירוט, כי כידוע, מוטל הטיפול באוניברסיטאות על המועצה להשכלה גבוהה, בראשותו של שר החינוך והתרבות. אולם, בהיות האוניברסיטאות ביה"אולפנא לחוקרים ועוד יותר משום שהן גם מרכזי מחקר, יש למשרדי זיקה ישירה לנושא. אגב, בארצות שונות, דוגמת צרפת, מתחלק סגל האוניברסיטאות למורים, הממונים עליידי המערכת החינוכית, ולחוקרים הממונים עליידי המשרד למחקר מדעי.

אני עובר לוועדת השרים למדע ולטכנולוגיה. זה מופיע בעמוד 4, הוועדה התכנסה חמש פעמים מאז אפריל 1983, ואישרה שורה שלמה של פעולות בחתומים שונים ומגוונים. מהקמת ועדות היגוי בתחומים כמו ביוטכנולוגיה ותקשורת — תקשורת, מידע ומחשבים — ועד לקשרי מדע עם גורמי חוץ. הסכמים מדעיים, וגם ועדת שבדוקת את ארגון המחקר הממשלתי וניהולו.

אגב, אדוני היושב ראש, אחד הדברים שמצטיירים הוא שאולי היה רצוי שהכנסת תחליט גם כן על הקמת ועדה מקבילה למדע ולטכנולוגיה, איזו ועדת-משנה של ועדת הכלכלה או של ועדת הארנוניה, שהיא עצמה ועדת-משנה. צריך שיהיה גורם שיעסוק במדע ובטכנולוגיה. ועדת יפתח, שבדוקת את ארגון המדע במדינה, תתייחס גם לזה.

מה שכתבו עורכי המשאל — נובעת מכך שהבין, כי השכלה היא אבן היסוד הן לתעשייה והן לביטחון.

רבותי חברי הכנסת, אם כזה הוא המצב בארצות-הברית האדירה, מה נאמר כאשר ניצבים בפנינו אתגרים כבדים וסכנות חמורות בכל התחומים, לרבות הכלכלה. התעשייה והביטחון? כבר אמרנו, שמדינת ישראל אדמתה דלה במחצבים, וחומר הגלם החשוב היחיד שבו נתברכה הוא "התאים האפורים". מסורת הלמידה, השינון וההגות שאפיינו את העם היהודי זה שלושת אלפים שנה היא רקע והכנה מצוינים לקליטת המדע המודרני, לעומק ולמקורות במחקר ולהקניית השכלה רחבה לכול. השאלה הינה, כמובן, כיצד מגיעים לאיכות הנדרשת, כיצד שומרים עליה. כיצד מקדמים ומנצלים אותה.

לאחרונה נתפרסמו ב"Current Bibliographic Directory of the Arts and Sciences, שנתון הסוקר את הפעילות המדעית במדינות שונות, הנתונים לשנת 1982. ציטטתי בשנה שעברה את הנתונים לשנת 1979. שהיו האחרונים שפורסמו כאשר נתתי את הסקירה הקודמת. המחקר הישראלי עדיין תופס את המקום הראשון לפי האוכלוסייה — אצלנו יש 11.8 אנשי מדע ל-10,000 תושבים; בארצות-הברית ובשווייץ — 9.8; בקנדה — 8.9; בבריטניה — 8.1; ובאוסטרליה ובשבדיה — 7 ל-10,000. והשיעור גבוה עוד יותר לפי התל"ג — אצלנו 225 מדענים למיליארד דולר כהל"ג; בבריטניה ובנידלנד — 91; בארצות-הברית ובקנדה — 77; בשווייץ, באוסטרליה ובאינדונזיה — 67.

מבחינת עוצמה יש לנו 4,800 מדענים, במקום ה-15 מאז 1981, כאשר השגנו את פולין, לפינת, לפי הסדר, ארצות-הברית עם 225,000; בריטניה עם 46,000; גרמניה המערבית עם 30,000 — היא השיגה את ברית-המועצות לפני כמה שנים; ברית-המועצות ויפן עם 28,000. יפן השיגה את צרפת ואת קנדה בשלוש השנים האחרונות; צרפת עם 24,000; קנדה עם 22,000; הודו, איטליה ואוסטרליה עם כ-11,000; הולנד, שבדיה ושווייץ עם כ-6,000; גרמניה המזרחית עם 5,500. ואנחנו עם 4,800. יצרון שקצב העלייה של ישראל איננו מהיר כשל יפן, ובסך הכול התקדמנו יחסית אך כמעט ב-20 השנים האחרונות — עלינו מן המקום ה-17 למקום ה-15. כך שאיננו רצים במהירות רבה כל כך.

באשר להוצאה למחקר ולפיתוח, הרי מקובל לחשוב שבישראל ההוצאה עולה על 2.5% מן התל"ג, כמקובל במרבית מדינות המערב. לדעתי, חברי הכנסת, אין הרבה תואם את המציאות במדויק. בחישוב זה מחשבים את מחצית ההוצאה באחזקת האוניברסיטאות כאלו היא מועדפת למחקר, וחוששני שיש בכך גוזמה. בזכור, גם כמחצית מכל ההוצאה מכוננת לצורכי הביטחון. ברור שיש הכרח בהרחבת ההשקעה במחקר ובפיתוח בתחומים רבים, למען קידום חוד החנית התעשייתי שלנו. שהוא מנוף יחיד לעתיד כלכלי נאות.

חברי הכנסת, אני מפנה את תשומת לבכם אל המסמך בעמוד 3, כאשר לפרטים לגבי כיוונים אצלנו. רק אציין, שבמשרדי היו קיצוצים, כמו ביתר משרדי הממשלה, ובסך הכול הקיצון הכלכלי אצלי הוא בשיעור של כ-25% ממונחים דולריים כשהוואלה לתקציב הקודם. בכל זאת, הדברים שקיצצנו הם כל מיני פרויקטים מסביב, ולמועצה הלאומית למחקר ולפיתוח, שהחלק שלה הוא הגרעין הקשה של המחקר, השארנו את הרמה המלאה שהיתה לה בשנה שעברה, וזו היתה רמה גבוהה ב-25% מהרמה שבה מצאנו אותה כאשר היא צורפה למשרד החדש.

הפוליטיים ששרדו אז. על כן הם נצמדו לפתרון המינימום. כאשר לחוליה המרכזית, ותבעו רשות לאומית למחקר ולפיתוח.

אני מצוין בסיפוק, כי עבורת ועדת יפתח כבר גרמה להתעוררות. להתעניינות ולתהודה חיובית מצד גורמים רבים. אשר גם הביעו הערכה ליסודיות עבודתה של הוועדה. אנו מצפים. על כן. בעניין ובדריכות להמלצותיה. אשר צריכות להיות מוגשות בעוד חודשים מספר ואשר חידונה בוועדת השרים למדע ולטכנולוגיה:

ולחיבת אחר — מדענים ראשיים שמונו בעקבות המלצות ועדת קצ'לסקי וכן מינהלי המחקר אשר הוקמו תרמו תרומה רבה לקידום תחומים חדשים בחקלאות ולצמיחת תעשיות עתירות מדע. אולם מטבע הדברים, ובמיוחד בשעת מצוקה תקציבית וכאשר יש צורך לטפל בנושאים כורערים ולפתור בעיות מיידיות. לעתים מעדיפים המשרדים הייעודיים לפעול למען ההווה על חשבון העתיד. במלים אחרות — מקדישים מאמצים ומשאבים לטיפול בנושאים קצרי-טווח, כאלה אשר התועלות הצפויות מן ההשקעות בהן נראות לעין, וזאת תוך הזנחת הדאגה לבניית חשתית ולתמיכה בתוכניות ארוכות טווח ובעלות סיכון גבוה.

בהקשר זה אצטט מדוח ממשלתי קנדי משנת 1981, אשר קובע, כי על-מנת להיענות לאתגרים הנוכעים מהשינויים בטכנולוגיה, על הממשלה להיות מעורבת בתחומים הבאים בתוכניות ארוכות טווח: א. דאגה לקיום חשתית מדעית וטכנולוגית במדינה ולהקמתה של חשתית כזאת: ב. חמיכה במחקרים ארוכי-טווח. המכוונים לטכנולוגיות מיוחדות, תוך זיהוי ובדיקת מחקרים כאלו שהם בעלי סיכון גבוה. אך בעלי פוטנציאל לחידושים טכנולוגיים בסיסיים; ג. הקטנת השפעת נזקים היכולים להיגרם כתוצאה משינויים טכנולוגיים. אגב, היות שבחקיצים עסקין. הדות מדגיש האפשרות שלמחקר ולפיתוח וכן לחידושים בשטח הטכנולוגי יכולות להיות השפעות מייצבות על האינפלציה. על-ידי הקטנת הוצאות ייצור והורדת מחירים.

אני עובר, חברי הכנסת, לעמוד 6 — המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח. הוועד המדעית העיקרית של המשרד היא המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח. מועצה זו הועברה למשרדנו עם חקיצים שקוצצו בשנות השתייכות למשרד. שמשמיותה לא היו בראש מעייניו. והקיצון היה הרכה מעבר לקיצון בשאר החקיצים. כוח האדם קוצץ אף הוא משמעותית. כן נגרע מן המועצה למחקר ולפיתוח איבר חיוני, בשר מבשרה. הלוא הוא המרכז הלאומי למידע מדעי ולטכנולוגיה. שנתרם במשרד האגרויה.

אני יכול לומר לכם. חברי הכנסת, שזה קרה למועצה בתקופת שלטון הליכוד. זה קרה גם למרכז הקליטה במדע בחקופה שקדמה לכן. בשלטון המערך. שני ראשי הממשלה הקודמים לא היו מעוניינים ישירות בנושא. ולכן שני הגורמים האלה התגלגלו. וגורלם לא היה טוב ביותר במקומות שהם התגלגלו אליהם. על כל פנים, ניסינו לחזק את המועצה השנה, ובעיקר בכוח אדם. מצאנו שעל אף אותם 33 תקנים. אין אף לא אדם אחד בתחום של מדע מדויק וטכנולוגיה. זאת אומרת, בתחום מדעי הטבע הלא-ביולוגיים. במידה שהיו מדענים, כולם היו כצד החקלאי או הביולוגי. לא היה אף לא איש אחד שהתמצא באלקטרוניקה או במדעים הפיסיקליים. ובעיקר במחשבים — שטח שהוא, לדעתנו, המפתח של הכלכלה הישראלית 15 — 20 השנים הבאות. חזקנו את המועצה בכוח אדם גם כצד הזה, וגם חקציבית.

אהרן הראל (המערך):
ועדת-משנה של ועדת הכלכלה. לא ועדת-משנה של ועדת-משנה.

היורר מ' שחל:
אני יכול לומר לשר. שהיתה מחשבה בתחילת הכנסת הזאת להקים לא ועדת-משנה אלא ועדה קבועה. והפרופסור ארנס היה האיש שיוזם את הרעיון. אבל בגלל סיבות שונות העניין לא עלה. אני אציע ליושב-ראש הכנסת שיתייחס להצעתך.

שר המדע והפיתוח י' נאמן:
אני אניש לך או ליושב-ראש את דוח ועדת יפתח. כדי שיתייחס לעניין.

לוועדה עצמה — היא עושה עבורה יסודית מאוד, זאת ועדה שבראשה עומד הפרופסור שמעון יפתח, והיא מעין ועדת קצ'לסקי ב'. היא עוסקת בבדיקה מחודשת. לאחר יותר מ-15 שנה מאז קבעה ועדת קצ'לסקי את המבנה של המחקר הממלכתי. היא בודקת המלצות לעדכון המבנה, היא מתייחסת גם לדברים שבוצעו וגם לדברים שלא בוצעו מההמלצות האורגניות. והיא תגיש מערך המלצות שלם. אני יודע שהיא עובדת עבורה נמרצת מאוד. לפי בקשתי היא גם ראינה כמה חברי הכנסת — נדמה לי שהפרופסור יפתח או הוועדה נפגשו עם חברי הכנסת הפרופסור שבת וייס והפרופסור יוסף רוס — כדי לקבל דעות גם מתוך הכנסת על הארגון של המחקר הממלכתי.

בעמודים 4 ו-5 אני מביא תמונה על הבעיות שהתעוררו בקשר למבנה המחקר הממלכתי. שהוועדה מתייחסת אליהן.

כאמור, הוועדה היא בראשותו של הפרופסור שמעון יפתח. מהמרכז למחקר גרעיני-בנחלי-שרוק. ובהשתתפות אישים מרכזיים במדע הישראלי. הוועדה דנה בארגון ובניהול המחקר הממשלתי. הצורך בהקמת ועדה זו נבע משני טעמים בעיקר: הראשון — ועדת קצ'לסקי, שדנה לפני כ-15 שנה בסוגיה, והגישה מספר ניכר של המלצות אשר אומצו על-ידי הממשלה דאז. רבות מהמלצות אלו יושמו — כגון מינוי מדענים ראשיים במשרדים ממשלתיים — ונדמה לי, שהן יושמו בהצלחה לא מבוטלת. בכך תרמה הוועדה תרומה נכבדה לקידום המחקר הממשלתי. המלצות אחרות של הוועדה, כגון הפיכת המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח לרשות ממלכתית עם סמכויות מוגברות. לא יושמו. אחת התוצאות, וזאת כמובן בניגוד למגמות הוועדה, היתה החלשת הגורם המרכזי. המועצה, שהיתה אמורה להתוות תוכניות לאומיות ולתאם את הפעילויות המחקריות של משרדי הממשלה השונים. נראה אפוא שיש צורך בכחינה מחודשת של הנושא ובלמידה לקחים. הן מיישום חלק מהמלצות הוועדה והן מאי-יישום יתרן. יצוין, כי גם כן היו מיושמות כל המלצות הוועדה, היה מקום לעשות כיום בדיקה מחודשת. כיוון שחלפו 15 שנה מאז סיימה ועדת קצ'לסקי את עבודתה.

הטעם השני — הקמת משרד המדע והפיתוח הכניסה גורם חדש, המחייב התייחסות כאשר למיקומה במערכת המחקר הלאומית. גם יש להתוות את קשרי הגומלין בין משרד המדע והפיתוח למשרדים ממשלתיים אחרים, שבמסגרתם קיימת פעילות מחקרית, ולהגדיר את קשרי המשרד עם מערכת ההשכלה הגבוהה וכו'. יש יותר מיסוד סביר להניח, כי לו היה קיים משרד המדע כעת ששקדה ועדת קצ'לסקי על המלצותיה — היו אלו שונות, והתוכנית שונות היו ניתנות על צורכי המדינה. נשללה או המלצה להקמת משרד למדע. אלא שלחברי הוועדה נראה היה הדבר בלתי-מעשי כתנאים

הגישה המקובלת בעולם לגבי קביעת היעדים במחקר מדעי בארצות המכודרות בידידו יאוגרפי גורסת התרכזות בכעיות הקשות יותר. אולי אומר את הדברים בלי לקרוא מהחבורת. אני מונה אתכם למה שכתוב, אבל אוסיף הסברים.

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, איש מדע הנמצא בארץ אשר — שלא כמו ארצות-הברית או מערב אירופה — אינה נמצאת באחת היבשות-המרכזיות, עומד בפני דילמה: כמה יעסוק? אם הוא נמצא מחוץ למעגל שבו יש תקשורת. מחוץ לאותה היערכות שבה הכול מתרחש, אז תמיד יפגד. אפילו אם הוא יעשה עבודה מצוינת, יחברר שבשנה שלפני כן משהו אחר כבר עשה את העבודה הזו באחת מאותן ארצות. לכן מדען כזה עומד במצב קשה. כמה ארצות, שבהן יש אנשי מדע מצוינים, מצאו פתרון טכנולוגי לכביע זו. והפתרון הוא — לעבוד על בעיות קשות, שלא טופלו על-ידי החזית המדעית, שהחזית הזו לא התעכבה עליהן, שהיא ראתה שזו מלאכה קשה ולכן השאירה זאת מאחור. אחת מגיע לכביע כזו, אתה מתחיל לעבוד עליה, ואינך נמצא בתחרות עם איש. כי האמריקנים והאירופים רצו קדימה. בלי לפתור אותה. או אתה יכול לעבוד אפילו עשר שנים על בעיה אחת, בקצב שלך; וכיום מן הימים, אם תפצח אותה, תהיה לך חשיבות. אבל בדרך זו הסיכוי לתרום לחדשנות התעשייתית, לשינויים בכל התחומים — וגם לשינוי פני החברה — הוא אפסי. מפני שלמעשה אין לך חלק באותה עשייה הקובעת את פני החברה, כי דווקא התגליות הראשונות, הקלות, הן הקובעות את הדרך שבה ילכו כולם.

במדינת ישראל היה זה, אולי, הצעד החשוב ביותר שנעשה — כיודעין או שלא כיודעין — במכון ויצמן, כאשר הוקם בשנות החמישים המוקדמות. במדינת ישראל החליטו להילחם בכדידות על-ידי כך שמצאו את הדרך כאילו לשבת בארצות-הברית או במערב אירופה, באמצעות השבתונים הכפולים והמשולשים. זאת אומרת: נותנים לפרופסור חופש לשנה ללא תשלום. הוא בינתיים נוסע למקום שבו הדברים מתרחשים. כשהוא חוזר, הוא מביא משם את ההתפתחויות האחרונות. כך אפשר שוב לעבוד על הדברים העדכניים ביותר. כך גם שומרים כל הזמן שיהיה רום של אנשי מדע משם שיבואו לכאן — ושיהיה להם עניין לכבד אותה, כיוון שגם פה עוסקים בכעיות של החזית המדעית.

זה היה הפתרון. תחילה אימץ אותו רק מכון ויצמן, ועם הזמן הצטרפו אליו גם האינדיסטיטוט האחרות. היום הפתרון הזה הוא מאפיין של המדע הישראלי — בניגוד לארצות במזרח אירופה, בניגוד לארצות כמו הורו, או מדינות באמריקה הלטינית, שיש בהן אנשי מדע טובים וצועמה מדעית לא רעה, אבל הם נואשו מהחזית הזו. בישראל המצב שונה, ולכן יש לנו סיכוי — גם כלכלית — להשתמש במדע שימוש משמעותי, הודות לקשרים האלה. והו ערכם של השבתונים. אינני מדבר על קרן ההשתלמות לפועלי הנמל, אלא על קרנות השתלמות לאלה, שזו עבודת דרך להשתתף בעשייה המדעית — במקום ובזמן שבהם היא מתרחשת — ולהביא משם את פרי העשייה.

אהרן הראל (המערך):

הממשלה עושה טעות גדולה — — —

שר המדע והפיתוח י' נאמן:

אם היא תתקן כזה.

אהרן הראל (המערך):

אם היא תתקן בלי לראות את העתיד.

שר המדע והפיתוח י' נאמן:

אני בהחלט מסכים. חלק ניכר מהחבורת מוקדש למה שאתה אומר עכשיו. אסור לנו לקצץ.

על הסיבות להידרדרות במצבה של המועצה ועל מידת השפעת אותה הידרדרות על כלל המערכת עמדתי בקצרה בראשית דברי, וביתר הרחבה בסקירתי בשנה שעברה. לא אחזור כאן על הדברים. מה עוד, שכאמור, כל נושא המערך הממשלתי נמצא היום בבדיקה האמורה להסתיים בקרב. אדגיש כאן רק כמה נקודות מרכזיות:

א. כאשר הועברה המועצה למשרדי היא סבלה, כאמור, לא רק ממחסור חמור בכוח אדם, שלא היה בו כדי לענות על המטלות שהוטלו עליה, אלא גם מחוסר איוון מובהק כאשר לקשת המקצועות והמיומנויות הנדרשות מהסגל האקדמי שלה. האיוש בתחומי מדעי החיים ובמחקרים חברתיים היה פחות או יותר סביר. אך ביחס למדעים המדויקים והטכנולוגיים — המצב היה משוע. מתוך הערכת החשיבות הנודעת לפיתוח תחומים טכנולוגיים חדשים ובהתחשב בפגור המסוכן ככמה נושאים מרכזיים שאליהם אתייחס בהמשך, דאגנו לפעול תיקון המעוות. אכן, חל שיפור במצב, והמועצה יכולה להתחיל ולהתמודד עם הנושאים החדשניים — מדעי המחשב, מדעים פיסיקליים ועוד, ואף עושה זאת.

ב. גם מצבה הכספי של המועצה היה כזה שלא אפשר לה לפעול ביעילות לקידום אחד מיעדיה המרכזיים — תגבור הפעילות המחקרית בנושאים בעלי עדיפות מיוחדת. כמובן, תחילה היה עלינו לאתר את הצרכים ולקבוע את העדיפויות. במידה רבה, הדבר נעשה בעזרת צוותי חשיבה שהוקמו על-ידי המועצה, ואשר המלצותיהם נדונו במליאת המועצה בהשתתפות מיטב המדענים באותם תחומים בארץ — ובהשתתפות. במקרים אחרים הוקמו ועדות היגוי, אשר ביחס לאחת מהן — זו הדנה בתקשוב — אתייחס ביתר פירוט בהמשך. המשאבים שהיו כדי המועצה לא היו מאפשרים לה להיכנס לתחומים חדשים אלמלא הוגדל תקציבה, ולנושא זה הקדשנו בשנה שעברה תשומת לב מיוחדת. על אף הקיצוץ התקציבי של המשרד השנה, עשינו מאמץ גדול שלא לפגוע בתקציב המועצה. במנוחים ריאליים אכן לא יקטן התקציב גם בשנת התקציב הקרובה. אחטא לאמת אם אומר שהמצב מספק, אך זה מה שיכולנו לעשות, וזאת, כמובן, על חשבון פעולות אחרות שתוכננו ושינאלץ, בלידת ברירה, לדחות את ביצוען.

א. אוסיף עוד, כי לקרנות המועצה בוועדה חשיבות גדלה והולכת במערכת המחקרית בארץ, על רקע הצמצום בהיקף פעילותן של קרנות אחרות, ובמיוחד הקרן למדע ארצות-הברית-ישראל, אשר נאלצה השנה להכריז על "שנת שמיטה" בחלוקת מענקים תקציביים. מחוסר כסף. אם כי הקרן הזו אינה בתחום פעילות משרדי — אף כי אנו מיועגים במועצת המנהלים שלה על-ידי מנכ"ל המשרד — אני מחשיב את תרומתה למחקר הבסיסי בארץ, על מחקר זה מאיים כיום משבר חמור, ועל כן נרתמתי אף אני למאמץ שנועד להגדיל את כספי הקרן. ויש יסוד סביר לתקווה שהמאמצים בכיוון זה אכן ישאו פרי בקרוב, ועל כך — בהמשך דברי.

אני עובר לקטע על קשרים בין-לאומיים, בעמוד 7 של החוברת. שגם עליהם ממונה המועצה הלאומית למחקר ופיתוח.

אהרן הראל (המערך):

האם יש פיתוח של מחשבים בארץ?

שר המדע והפיתוח י' נאמן:

את הקטע בסקירה העוסק במחשבים אולי אקרא במלואו, כי זהו נושא חשוב. שאני מייחס לו ערך רב — זה, אולי, הנושא החשוב ביותר שאני עוסק בו בשלב זה.

כתנאים אלה מתרכזים הטובים שבחוקרים בכמה בעיות יסוד, כאלה שהעדר פתרון להן לא מנע המשך ההתקדמות הכללית. בעיות אלו נותרו מאחור והן קשות יותר, והתוצאה הצפויה אינה מצדקה, בדרך כלל, את המאמץ הנדרש. בעיקר כאשר משווים את עם הקלות החסימת בחשיפת מידע חדש בחזית עצמה, טבעי, שהמדרג בארצות מבודדות מקבל אופי איווטר למדי, ואינו יכול לתרום בתחומים חסרונים, ובמיוחד בכאלה שנודעת להם חשיבות ביישומים טכנולוגיים.

בישראל החלו לעבוד כך בשנות העשרים, אולם מכון ריצמן, בשנות החמישים, מרד בגישה זאת. הוא עשה זאת תוך השקעת מאמץ ניכר בחקשורת מדעית — ריכוז יציאות ושבתיים, גם פעמים שכבש שנים (פעם אחת לפחות שלא על חשבון המוסד); ריבוי הזמנת אורחים לביקורים קצרים ולהרצאות סמינריות או לחקופה של סמסטר או של שנת לימודים; נכונות לשאת בהוצאות ניכרות של טלפון, טלסק, וכיום גם של חקשורת מחשבים. דרכים אלה אפשרו למדע הישראלי — שכן החל בשנות השישים כל המוסדות הלכו בעקבות מכון ריצמן — שלא להזדקק למרשם המתאים למצב של בידוד. המדע הישראלי הוא שותף פעיל בקידום החזית עצמה, כצד אמריקה הצפונית, אירופה המערבית ויפן. תודות לחיוניותו זו הצליח המדע הישראלי לקנות לו מוניטין ולפתח השלכות יישומיות חשובות. אביא רוגמה מאלפת אחת מן החקופה האחרונה: מכשיר הסריקה של גוף האדם בטכניקת התהודה המגנטית הגרעינית (שפותח על-ידי חברת אלסינט) מיישם ידע ומיומנות שנצברו משך עשרים שנה בארבעה תחומים חשובים של המדע הישראלי: הפיסיקה הגרעינית, הכימיה, הרפואה ומדעי המחשב.

הקצבנו השנה סכומים לא מבוטלים לחמיכה בכנסים מדעיים בינלאומיים הנערכים בישראל. עצם קיום מספר כה גדול של אירועים כאלה בארץ מצביע על ההערכה שהקהילה המדעית העולמית אכן רוחשת להישגר מדענינו. אולי אפשרי כאן, כדי לעשות לחברי הכנס תעמולה לכנס אחד — העומד להיפתח ב-1 באפריל והצחידי להימשך בשבוע — ואשר יש לו משמעות מדעית, אבל גם משמעות לאומית-מדינית ממדרגה ראשונה.

כבוד היושב-ראש, יש בעולם מקצוע חדש בארכיאולוגיה ובמדעי המזרח הקרוב: Syrio-Palestinian Studies. הוא מחליף מקצוע שהיה נקרא: Biblical Archeology. יש כתבי-עת רבים הנקראים באותו שם. ארכיאולוגיה של התנ"ך הוא המקצוע שאולברייט וקלרמן גנו והאב רה"ו היו מהגדולים שבו. הזכרתי במחקרתי אישים גדולים לא-יהודים. ועידות מדעיות בנושא זה מתקיימות היום בארצות ערב. יש המיכה כספית נרחבת בתחום הזה. בעיקר מסעודיה: כשהועדויות בתחומים האלה של הארכיאולוגיה מתקיימות כסוריה ובכל מקום אחר בעולם המערבי — הן מתכנסות תחת השם "מדעים סוריים-פלשתינאיים".

קיום הכנסים בישראל מאפשר, בין היתר, חשיפת המדענים הישראליים לחידושים שמקורם בחוץ-לארץ. לביקורת קונסטרוקטיבית על עבודותיהם, לקשירת קשרים עם עמיתים בחוץ-לארץ — קשרים המביאים, לעתים, בעקבותיהם מחקרים משותפים ואף מימון חלקי של העבודה המבוצעת בישראל — שלא לדבר על תועלת לוואי: יוקרה, הגברת החירות וכו'.

מה שקורה בכנסים האלה הוא שהתנ"ך נחקר, ונחקר חלקו של עם ישראל בתולדות המזרח התיכון. מי שרוצה לתת הרצאה כזאת כחאלב או כרמשק יודע שמוטב שלא ירצה על

גאולה בהן (התחיה):

בענין התקשורת, רציתי לשאול: באיזו מידה השפיעה ההתפתחות העצומה של התקשורת על ההתפתחות המדע? האם היא סייעה להתפתחות המדע, האם היא קידמה אותו, או להיפך?

שר המדע והפיתוח י' נאמן:

היא מסייעת מאוד. אני מחליף טלסקים עם נוסחאות, עם משוואות, עם עמיתים שעובדים אתי בחוץ-לארץ. אפשר לעבוד בפרס וכישראל ולהחליף משוואות בטלסק. ובכל זאת, אין זה דומה למצב שבו כאשר יושבים וחושבים, אם האדם השני אומר מלה, באותו רגע צץ אצלך רעיון.

גאולה בהן (התחיה):

שאלתי על השפעת הטלוויזיה והרדיו.

שר המדע והפיתוח י' נאמן:

לחקשורת הכללית אין משמעות מבחינת הקידום המדעי. אבל אולי אפשר מקר שורה לי. בשנת 1963 הגעתי למכון הטכנולוגי בקליפורניה. כעבור חצי שנה בא אלי אחד הפרופסורים ואמר: פרופסור נאמן, אתה ישראלי, אולי תהיה לך השפעה, יש לנו תלמיד שהגיע מהאוניברסיטה העברית לעשות אצלנו דוקטורט. בחחילה הוא היה מבטיח מאוד. עכשיו נוצר רושם שהוא רועץ. אולי חשונת אתו ותראה מה אפשר לעשות. ניגשתי לאותו תלמיד ושוחחתי אתו. לאחר כמה זמן הוא אמר: אני יודע מה קורה. זוהי הטלוויזיה. בארץ עוד לא היתה או טלוויזיה. כשהוא הגיע לאמריקה, ההלם של המפגש עם הטלוויזיה גרם לכך שבמקום לשבת ולעבוד הוא ישב וצפה בכוונות הטלוויזיה. אני אינני יודע על שום תועלת, מהבחינה הזו, שאמצעי התקשורת הביאו למדע. אבל האמצעים הטכנולוגיים של התקשורת יש להם ערך: עוד מעט אוכל להדפיס על מסך הטלוויזיה שלי את הרעיונות שלי, עם המשוואות, ויקרא אותם חברי בקליפורניה או בפרס על המסך שלו ויענה לי מיד. זה מעיל, ולא מה שעושות רשתות הטלוויזיה למיניהן.

היו"ר מ' שחל:

אדוני השר, אני חושש מההתפתחות הזו, שמא בכנסת יתחילו להדפיס את הנאומים והשני יענה באותה שיטה —

שר המדע והפיתוח י' נאמן:

יכול להיות.

שבח ריס (המערך):

משהו מזה קורה. קורה שמוסרים קומוניקט לעיתונות, אשר מתפרסם למחרת בבוקר, בעוד שלמעשה הישיבה באותו ערב הופסקה רבע שעה קודם לכן וכלל לא נאמר.

היו"ר מ' שחל:

על כך נאמר — זריזים מקדימים.

שר המדע והפיתוח י' נאמן:

הגישה המקובלת בעולם לגבי קביעת היעדים במחקר מדעי בארצות המבודדות מבחינה גיאוגרפית גורמת התרחקות בבעיות הקשות יותר, כאלה שנותרו והושארו מאחור. בעוד שהחיות המדע נעה ומתקדמת הלאה, אין למדען במדינה מבודדת אפשרות להשתתף בציד התוצאות הראשונות — שהן אולי גם הקלות יותר — כפי שהן נחשפות בקו החזית של המדע בהתקדמותו. לעתים הם גם אינם יודעים עד היכן הגיעו הדברים, מה נחשף. החומר מגיע אליהם כבר לאחר שהתוצאות עובדו על-ידי אחרים, ואין להם כל אפשרות להשתתף במידור.

ולפיתוח. הסכומים ניתנים בקירוב, כי אחם יודעים שלהפוך שקלים לדולרים מהתקציב — זה דבר מסובך מאוד; אבל זה קירוב, שאני מאמין שהוא לא רחוק מהאמת. באומדן במיליוני דולרים מצטיירת כיום התמונה הזאת לגבי מימון המחקר והפיתוח ממקורות מרכזיים:

המועצה הלאומית למחקר ופיתוח — 2.4 מיליוני דולרים בתקציב הפיתוח שלה ועוד 0.8 מיליון דולרים. ביחד — 3.2 מיליוני דולרים. זה מה שהיא מחלקת למחקר ולפיתוח. ישירות מסעפים אחרים מתקציב משרד — עוד כ-1.4 מיליון דולרים. זאת אומרת, ביחד אנחנו נותנים 4.6 מיליוני דולרים למחקר הישראלי. על כך יש עוד להוסיף 1.2 מיליון דולרים בקרן למחקר בסיסי של המועצה להשכלה גבוהה, הוועדה לתכנון ולתקצוב שלה ושל האקדמיה. סך הכול — המימון המרכזי שלנו הוא כ-5.8 מיליוני דולרים. לעומת זה, אנו נהנים מהשקעות מחקריות ממלכתיות מגרמניה — 2.7 מיליוני דולרים; מארצות-הברית — 3.8 מיליונים למחקר בסיסי; 3 למחקר תעשייתי ו-3.9 למחקר חקלאי; ממכוני הבריאות של ממשלת ארצות-הברית עוד כחצי מיליון דולרים. במסגרת הסכמים עם מדינות אחרות — עוד כשליש מיליון דולרים. סך כולל מימון החוץ הוא כפול מן המימון שאנחנו נותנים ישירות ממשרדנו או מן הגופים שממונים על המחקר בישראל. כמובן, לא כללתי את ההוצאה במסגרת משרד הביטחון והמשרדים הייעודיים. כל אחד במשרדו, אך זה כלול בתקציבים שמנוחים לפנינו.

אהרן הראל (המערך):

יש לך הערכה איזה סכום — — —

שר המדע והפיתוח י' נאמן:

בלי משרד הביטחון — זה היה הרבה, כי למדען הראשי במשרד התעשייה והמסחר היה סכום גבוה הרבה יותר מזה שצינת כאן. זה הולך וקטן, למעשה, אבל בכל זאת היתה אומר שבכל המשרדים האחרים יחד, בלי משרד הביטחון, הסכום הוא לפחות כמו כל מה שאמרתי עד עכשיו, ובכלל זה סיוע החוץ.

חקשוב — מחשבים, מידע ותקשורת — זה נושא שאני מחשיב אותו ביותר מבחינת העתיד של התעשייה והכלכלה הישראלית. המועצה יזמה כשעתה הקמת ועדה לניכוש מדיניות לאומית בנושאים הללו של מחשבים, מידע ותקשורת. ואכן, באישור ועדת השרים למדע ולטכנולוגיה, הוקמה ועדה כזו בראשותו של המדען הראשי של משרד התקשורת, אשר מונתה במשותף על-ידי שר התקשורת ועל-ידי.

לאחרונה החל לצלצל במערב פעמון אזהרה, עם היוודע דבר התוכניות השאפתניות של יפן בתחום מדעי המידע והמחשב. באוקטובר האחרון היה ירד בזנבה, המכון היפני, שמיד אוכיז אותו, הציג מצג שהוא דגש של מה שהם רוצים לעשות. זו היתה מכונת חרגום, מחשב מתרגם, מצד אחד החייצת חיירת אמריקנית וצדקה על סכל יפני כאמריקנית שוטפת. היא איבדה את המוזווה שלה וחפשה אותה. המחשב אמר מיד ביפנית מה שאמרה החיירת כאמריקנית השוטפת שלה לסכל היפני. הכל בענה, הצטק והסכיר איפה המוזווה, והמחשב אמר את זה לתיירת כאמריקנית טובה.

זו דוגמה של מה שמצפה לנו בעשור הבא. אומנם לאותו מחשב היה אוצר מלים מובנל של חמש מאות מלה. הוא יכול היה לתרגם ביפנית, בספרדית ובאנגלית, אבל ההישג הוא בעיקר בכך שהתרגום נעשה בדיוור שוטף, ולא מלה מלה.

במערב נבהלו ממה שהיפנים מתכננים. יש חשש שהם יקחו את ההגמוניה מן התעשייה המערבית. יפן הקימה מכון

נושא שקשור כתנ"ך. כך, למשל, יכולות להיות הרצאות שלמות שעוסקות ממש בנושאים של ארץ-ישראל בתקופת התנ"ך, והמלים "יהודה" או "ישראל" אינן נזכרות בהן. הגע הזה הולך ופושט. יש יותר ויותר אנשי מדע בין-לאומיים המתפתים לבוא לוועידות כאלה. החברה לחקירת ארץ-ישראל ועתיקותיה והאקדמיה הלאומית למדעים ומשרד המדע עושים עכשיו כנס בין-לאומי, שאולי יהיה הכנס החשוב ביותר בעשור הזה. הוא יתקיים בירושלים בשבוע הבא, בין היתר כדי להדגיש שהתנ"ך עדיין קיים והעם היהודי היה בארץ הוה בתקופות מסוימות. אמרתי זאת רק כפרסומת, שהכנסתי אותה תוך כדי הדברים.

פעלנו גם לתוספת משמעותית בתחום ההסכמים הדו-צדדיים, והורחב היקף הפעילות בהסכמים הקיימים. כהקשר זה ראויים במיוחד לציון הנקודות האלה:

ההסדרים עם הרפובליקה הפדרלית של גרמניה המשיכו להתבצע ואף הורחבו בהיקפם ובקשת התחומים הכלולים באותם הסדרים. כיום מגיע היקף המימון השנתי במחקר ובפיתוח הישראלי ממקור זה לכדי כ-7 מיליוני מרקים. סכום העולה על היקף קרנות המועצה הלאומית למחקר ופיתוח. זה קצת יותר ממה שיש למועצה מימון מקומי. במסגרת ביקור שערכתי לאחרונה בגרמניה, כאורחו של עמיתי, הר"ר רינוהובר, השר לענייני מחקר מדעי ברפובליקה הפדרלית, בדקנו אפשרות הרחבה נוספת של תחומי שיתוף הפעולה, ואני מקווה שאף ההיקף הכמותי יגדל, ודווקא בתחומים שיש להם עדיפות לאומית אצלנו. נחתמו הסכמים למימון משותף גם עם הקהיליה האירופית, אשר נוגעים לפרויקטים בעלי עניין לשני הצדדים. הקהיליה גילתה עניין רב בהרחבת ההסכם לנושאים נוספים, ויש יסוד להניח כי אכן ייכנסו למסגרת זו בשנה הבאה עוד כמה פרויקטים חשובים. נחתמו שני הסכמים עם הולנד, אף הם בקשר לפרויקטים בעלי עניין לשני הצדדים. יש עניין רב בחירוק שיתוף הפעולה עם ארץ זו, לאור מיקומה באירופה והתפתחותה הטכנולוגית המתקדמת.

בשנה הבאה תיבדק האפשרות לקשור קשרים מדעיים עם ארצות מוספות. המועצה מקיימת כבר כיום קשרי מדע ממוסדים עם כ-20 מדינות וארגונים בין-לאומיים. המתעניין בפרטים יוכל למוצאם בדברי הסבר המופיעים בהצעת התקציב, בחוברת האחרת, וכמובן, על-ידי פנייה למשרדנו או למועצה.

חברי הכנסת. במגעי עם הר"ר גורג' קוורת, ראש המשרד למדיניות מדע וטכנולוגיה בבית הלכן ויועץ הנשיא לענייני מדע, פעלתי להרחבת שיתוף הפעולה המדעי עם ארצות-הברית.

כידוע, יש לנו שלוש קרנות מחקר משותפות: למחקר מדעי, למחקר תעשייתי ולמחקר חקלאי. החל בתהליך האומניסטרטיבי ובהליכי ההקמה בשני המדינות, ואני מקווה שבתקציב הבא יהיה גידול רב באותן קרנות. בנוסף, הוחל עתה בפעולה דומה בתחומי האנוגיה, והפירות יעמדו לרשות החוקרים כבר בשנה זו. בסתיו האחרון ביקרה בארץ משלחת מדעית אמריקנית, בראשותו של הר"ר קוורת, ואני מאמין ששיתוף הפעולה בתחום המדע עוד יתרחב על תחומים נוספים.

המועצה החלה בשנה השוטפת בהפעלת בנק נתונים למענקי מחקר במימון ממשלתי, וזה חלק מנושא המחשוב, שעוד אחזור אליו.

כדי להחל אחתם חברי הכנסת שמאזינים איזה מושג כמותי, אלה הסכומים המוקצים במיליוני דולרים למחקר

דומים. הממשל האמריקני החליט להתעלם מה־"Anti-trust Law" ולאפשר ל־12 חברות המחשבים הגדולות בארצות־הברית לשחק פעולה ולהקים את המכון הזה ביחד כדי להילחם ב"סכנה הצהובה" החדשה. פעם חשבו שהסכנה חבוא מהגייסות, והיום אומרים שהיא טמונה בחוכמה ובחריצות היפנית.

גם באירופה נפלה בימים אלה הכרעה על התארגנות בהיקף דומה, הקרויה Esprit. שמטרתה היא שגם אירופה לא תפגר אחרי שני הענקים הטכנולוגיים; ובימים אלה — לפני כשבועיים — נפלה החלטה על כך באיחוד האירופי, והם יקשיעו בתחום הזה 750 מיליון דולר בחמש שנים.

כמו כן דנים בתוכניות לאומיות גם בעוד ארצות — באנגליה, בצרפת, בקנדה.

הדוח האנגלי הודיע בשם Alvey Report מצביע על הצורך בתוכנית שאפתנית, אשר רק בתחום טכנולוגיות־מידע מתקדמות אמורה לעלות 350 מיליון סטרלינג בתוך חמש שנים, וזה בנוסף על חלקה של בריטניה בתוכנית האירופית.

בתוכנית האנגלית יש מוצר אחד שהוא מעניין מבחינתו. האירופים. למשל. החליטו שצריך גם להיות איזה יעד מסחרי קונקרטי, ובתוכנית האירופית החליטו שמחשוב המשרד יהיה הנושא שאירופה "תחלש" עליו. בתוכנית האנגלית החליטו להקדיש מאמץ מיוחד למחשבים שמסבירים לאזרח מה רוצים ממנו — זאת אומרת, מחשבים שהאזרח יכול לבוא אליהם ולומר: אני לא מבין את הטופס, אינני יודע מה אני צריך לשלם ומה אני לא צריך לשלם. אילו זכויות יש לי, וכו'. יפתחו עבורו מערכת כזאת. זה במסגרת התוכנית האנגלית.

מגמת התוכנית לתמוך בהכשרה, במחקר, ובשילוב בין התעשייה, האקדמיה וגורמי מחקר נוספים.

חברי הכנסת. אני מדגל עכשיו על היתר ורק אומר לכם מה אנחנו עושים בארץ. אותה ועדה לחקשוק, שחברים בה כ־30 אנשי מפתח בכל התחומים השייכים לעניין, כבר הגישה דוח אחד־על התשתית התקשורתית הדרושה לכך, אנכי, בימים אלה אנו עומדים להגיע להסדר, שיאפשר לרשת המחשבים הישראלית — רשת ששמה "ישראל", והיא הקושרת את כל המחשבים האקדמיים בארץ, ואת כל מי שרוצה להיות קשור למערכת — להיכנס לרשת האמריקנית? קמדי. כך שכל מוסד מחקר בארץ יוכל גם לקבל נתונים ישר־ממאגרי נתונים בארצות־הברית.

במסגרת ועדת ההיגוי יש ועדת־משנה העוסקת בטכנולוגיות, שסגן היושב־ראש שלה הוא הד"ר מנחם חסה ממשדרי, ושחברים בה תעשיינים כגון מנהל "אלביט" ואנשים שונים מהתעשייה הישראלית בתחום הזה — הנינה עכשיו טיוטה ראשונה של התוכנית הישראלית. לנו לא יכולה להיות יומרה להגיע ל־750 מיליון דולר. בחמש שנים, וגם לא פני עשירית מה הסכום הזה — אם כי עשירית אולי כן, על פני כמה שנים זה אפשרי. על כל פנים, ברור שאנחנו חייבים למצוא לנו את ה"נישה" שלנו בתחום הזה, ויש כבר הצעות המבוססות על מוקדי העוצמה בהיערכות האקדמית בארץ, וגם על מה שמעניין מבחינת השוק. אני אומר לחברי הכנסת, שיש בוועדה מחשבה — זה עוד לא מסוכם — שכמו שהאירופים לוקחים, כנושא שוק, את המחשבים למשרד, אנחנו ניקח את הנושא של לימוד בעזרת מחשבים כנושא הישראלי. ההנחה היא, שעד עכשיו לא היו הרבה הצלחות בתחום הזה, יחסי, מפני שאותו ממשק בין אדם למחשב לא היה מפותח מספיק; ולכן ילד קטן לא יכול היה לדבר אל המחשב, ואם המחשב היה מדבר אליו, הוא לא יכול היה להבין מה שהמחשב אומר לו.

משותף לממשלה ולתעשייה בנושא זה, והיא חותרת לכבוש את השווקים הבין־לאומיים הנאמדים באלפי מיליארדי דולרים, עליידי פיתוח "הדור החמישי במחשבים". כפי שהם קוראים לזה. המאמץ מופנה לפיתוח אדם־מכונה, הנה, כמו אותה חירת שמדברת המחשב מכין אותה ישירות, גם בעלת הבית תוכל לדבר ישר אל המחשב, כפי שהיא תרצה, אם כן, זה פיתוח חשיבה דמוית חשיבת אדם.

אהרן הראל (המערך):

בשורה גדולה לגברים.

שר המדע והפיתוח י' נאמן:

זה המחשב שרוצים להכניס כן תהליכי חשיבה דומים יותר לתהליכי החשיבה של האדם. לא אותה חשיבה שקרויה חשיבה של המחשבים, לפי פון־נוימן, שהולכת צעד אחר צעד באופן מתמטי, אלא ניחוש כפי שאדם מנחש, ועוד תהליכים אחרים שהם דמויי חשיבת אדם.

ארכיטקטורות מתקדמות הן ארכיטקטורות של מחשבים. היום כל המחשבים בעולם עובדים בטור, זאת אומרת פעולה אחרי פעולה; אבל היות שהצליחו להקטין את המחשבים ולבנות מיקרו־פרוססור שהוא כמו מחשב אדיר, אבל קטן בגודלו, היום אפשר במקום זה להפעיל 10,000 מיקרו־פרוססורים, ושהם יחשבו כבת אחת ויחליפו ביניהם אינפורמציה; ואז מה שמתכננים זה את מערכת העצבים שלהם, שתאפשר להם להחליף את האינפורמציה הזאת ביניהם.

אמרי רון (המערך):

אפשר להחיל את זה גם על הממשלה, לא כן?

שר המדע והפיתוח י' נאמן:

אתה יודע, יכול להיות שפעם כל האולם הזה יהיה מיותר, והמחשב יעשה את זה יותר טוב.

אמרי רון (המערך):

אין כימיה בין שרי הממשלה.

שר המדע והפיתוח י' נאמן:

אספר לך: בשנת 1965 שאל אותי בן־גוריון, האם בעתיד המחשבים ינהלו את העניינים וישלטו על בני האדם או לא. בהזדמנות אספר לך מה ענית לו, בכל אופן, לא הרגעתי אותו.

שבח וייס (המערך):

אולי אפשר לחלוק אתך את החשוכה?

שר המדע והפיתוח י' נאמן:

הפרוססור ברגמן המנוח אמר לו, שאין לו מה לדאוג, כי האדם תמיד יאמר למחשב מה לעשות, האדם תמיד יפעיל את המחשב. אני החזרתי את הדאגה ללבו, כיוון שאין לי בכך שום ביטחון. כל מה שיכולתי לומר לו זה רק, שאין אדם מתקנא בכוח ובתלמידו. אם פעם יהיה מחשב כזה שיעשה את הדברים יותר טוב, אנחנו נצטרך, אולי, לשאוב נחת מזה שאפשר יהיה להעביר אל המחשב את הטיפול בגורל האדם, כי אז המחשב ימשיך כביצוע אותה משימה, שהאקזיסטנציאליסט מניח, משימה, שאנחנו הטלנו אותה על עצמנו, והאדם הדתי חושב, משימה הטיל אותה עליו.

אני ממשיך עם היפנים. תקציב המחקר באותו מכון הוא כ־100 מיליון דולר לשנה.

בארצות־הברית היתה התעוררות גדולה, ומרכז ענק אמוד לקום — למעשה הוא כבר קם בימים אלה — באוסטין שבטקסס, שמטרתו לענות על האתגר היפני בגישה ובהיקף

החלל. אדבר על הנושא הזה בקצרה, כי מרבית לדבר עליו בחקשרות. בעיקרון יש טיפול ישראלי, שבכד הפורמלי והפוליטי כבר הצליח פחות או יותר, ומדובר בקבלת מקום שהגיע לנו כחלל אצל "אינטלט", אפשרות להציב לוויין תקשורת. הבעיה היום היא בעיה של חברות ישראליות, ואולי שותפים לא-ישראלים של חברות, שרוצים לנצל את האופציה הזאת. בלי הממשלה הם לא היו יכולים לעשות זאת, כי המקום כשמים הוא מקום של המדינה. אבל המדינה אינה מתכוונת להוציא פרוטה. על הנושא הזה. היא מאפשרת לחברות הללו לנסות ולהתמודד עם האתגר הזה. מדובר בהשקעה של כ-150 — 200 מיליון דולר.

יש כמה אנשים שעוסקים בזה. אני מקווה שהם יצליחו. זה יהיה לטובת הכלכלה הישראלית והטכנולוגיה והתעשייה בישראל. כיוון שחלק ניכר מן הרכיבים יומן בארץ. זה יסייע לתעשייה הישראלית להיכנס לתחום הזה. הממשלה שמרה לעצמה, בהסכם עם אותם משקיעים, את האופציה לכמה "טרנספונדרס" ולאמצעים, כדי שישירות את המדינה בשעת הצורך, לפעמים למספר לטווח ארוך. אבל פרט לזה, רוב הערוצים הם בידי מי ששוכר את הלוויין. אני מקווה שזה יתן עוד ממד לכלכלה הישראלית.

בימים אלה אנחנו עומדים בפני חתימת מסמך. מה שאומר לכם עכשיו רק מראה איזה מרחק יש לפעמים בין היכולת ובין הישג. המסמך שבו מדובר נשלח אלינו על-ידי נשאר העתק, והשגרירות לקחה את ההעתק ושלחה אותו אלינו. מדובר באותה N.A.S.A. שיכולה לשלוח לוויינים שמקשים את כדור הארץ בחצי שעה או בשלושת רבעי שעה, אולם אליה היא שלחה את ההסכם הזה כדורא רגיל. הפקד שם מצא שזה כשל ושלח זאת, על-פי ההנחיות, כדורא רגיל.

אם כן, יש הסכם שאנחנו עומדים לתתם עליו, ועל-פי ההסכם הזה N.A.S.A. תעביר אלינו ליזור, שערנו כמיליון דולרים. הליזור הזה יוצב בכנין של משטרת בריגיוור, לא רחוק מכיתשמש וממבואות בית"ר, בדרום מה שהיה פעם פרודור ירושלים. תחנת משטרה זאת אינה מנוצלת כיום. האוניברסיטה העברית תפעיל את המקום כמכון לאומי מבחינת האוניברסיטה העברית המכון יעסוק בחקר האטמוספירה הגבוהה. אגב, זה דבר מעיל מאוד גם למחקר ויהיה אחר. מבחינת N.A.S.A. הוא צריך להאיר בערך פעם בשעה על לוויין שעובר, האור מוחזר, ומודדים את המרחק, ועל-ידי זה הלוויין יכול לתת מופי טוב יותר של כדור הארץ. יש לזה משמעות מדעית מבחינת גיאודימית.

אינני יודע אם ידוע לחברי הכנסת שאנחנו נמשכים על-ידי אפריקה. הסיבה שלסיני יש צורה מיוחדת עם שני פתחים משני הצדדים היא מפני שהוא נקע. מצרים וסעודיה היו מחוברות, אפריקה סוחבת, ואנחנו מתרחקים בקצב של כדור סנטימטר בשנה. ים-המלח נפתח כסנטימטר בשנה בערך. הלוויין והליזור שיעמוד אצלנו יוכלו למדוד בדיוק את קצב האפריקניזציה של מדינת ישראל. זה משהו הדומה לאם הסוחבת ילד-ביד, וכאילו מוציאה לו את הירד.

אנחנו מתכוונים לעשות גם כמה פעולות הקשורות עם מצפה הכוכבים על שם וייז במצפה-רצון.

אני עובר לנושאים גרעיניים.

אהרן הראל (המערך):

מתי להערכתך יהיה עידן החלל שלנו?

שר המדע והפיתוח י' נאמן:

אני בטוח שבחלק עשר שנים אנחנו נורגש מאוד כחלל.

אם מה שסיפרתי על החירות והסבל היפני, וכל העניין הזה של ממשק אדם-מכונה, יגיעו לממדים רציניים, אזי כל הנושא החינוכי יקבל ממדים אחרים לגמרי. השוק הזה בעולם הוא אדיר. מפני שיש כמיליארד וחצי ילדים בעולם, ומספר הילדים בעולם — וגם מספר הילדים הלומדים קרוא וכתוב — מתרבה. לישראל יש היתרון שהיא ארץ קטנה, ולכן אפשר לערוך בה ניסויים ארציים. לכן מתגבשת בוועדה דעה להפוך את הנושא הזה של לימוד בעזרת מחשב לנושא בה"א הידיעה, ולתת לו עדיפות עליונה בפיתוחים הישראליים, ועם זה לחזק נקודות מעניינות בהיערכות המחקר אצלנו, שתשרתנה את הנושא הזה מהבחינות הטכנולוגיות. משרדי חתם, לפני כחודש, הסכם עם מכון ריצמן, שבו יש קבוצה טובה העוסקת בתחום האינטליגנציה המלאכותית — שם זה נקרא "התבונה המלאכותית"; אלה הם אותם הילכי מחשבה רמויי חשיבה אנושית אצל מחשב. אנחנו נחזק את המרכז הזה ונהפוך אותו למרכז לאומי. נעשה, כנראה, משהו דומה באוניברסיטה העברית. אנחנו שוקלים אפשרות, לחזק גורם העוסק בארכיטקטורות של מחשבים, אולי במחלקה למדעי המחשב באוניברסיטה העברית. כאשר לארכיטקטורה — זה מה שסיפרתי קודם, על אותם עשרת אלפים מחשבים קטנים, על איך שמחברים ביניהם וכוונים את מערכת העצבים הזאת, ועל איך שדואגים לכך שחלק מהם יעשה פעולות בטור וחלק במקביל, וכיצד כוונים זאת: חלק מזה זה תוכנה וחלק חומרה; ואולי גם מרכז שעוסק באימגינג — הדמיה — ועוד כמה טכנולוגיות שיש להן התחלות טובות בארץ. ואנחנו נחזק אותן כדי שאלה תהיינה נקודות החורק של התחום הזה בישראל.

אהרן הראל (המערך):

אדוני השר, אתה דוברת על המישור הגבוה ועל המישור הבינוני. זה מעניין, והלואי שנגיע לתחום שאתה דוברת עליו. כדי להגיע למישור השני ולמישור השלישי יש לנו בעיה, איך להכניס את המחשב הפשוט ביותר למקסימום בתים, בתי-ספר וקורסים שונים, כדי שהנערים הלומדים בגימנסיה ילמדו היום באמצעות מחשב, ואז הם יהיו מאגר פוטנציאלי של מדרגים לעתיד. האם הממשלה היתה מוכנה לזו, שהמחשבים האלה ללימודים ישוווק ללא מס וללא מס מיוחד, כדי להקל את הכנסתם ליותר בתים. מס שאנחנו כעצמנו נייער מחשב, שנחשב היום כמחשב זול: בארצות-הברית הוא נמכר ב-50 דולר, 100 דולר, בארץ ב-400 דולר. אם אפשר לרדת למישור של 50 דולר, נוכל להגיע לכך שכל תלמיד בבית-ספר יעבוד על מחשב.

שר המדע והפיתוח י' נאמן:

חבר הכנסת הראל, בוועדת ההיגוי לתקשוב יש ועדת-משנה העוסקת בבעיה הזאת. היא תגיש בקרוב את הדוח. אשמח להעביר אותו גם לך, להערות. היא מתייחסת להערות דומות לאלה שאתה העלית — למחשבה איך להוריד מחירים של כלים כאלה ואיך למצוא דרכים לעודד זאת.

היורר מ' שחל:

יש גם הצעת חוק של חבר הכנסת ברוזר, שהונחה על שולחן הכנסת לפני חודשיים, והיא באה להציע פטור ממכס, ממס-קנייה ומכל מס אחר למחשבים המשמשים לצורך לימודים.

שר המדע והפיתוח י' נאמן:

אשמח להתייחס להצעת חוק זו. אני אבדוק את זה, כבוד היושב-ראש.

חברי הכנסת, אני עובר לנושא הבא שבועמור 11 — הנושא של סל"ה, שהם ראשי תיבות של הסוכנות לניצול

חברי הכנסת, החלק האחרון של הסקירה נוגע באספקט של הפיתוח האזורי ובהתיישבות. לגבי הפיתוח האזורי, אנו עושים כמה פעולות מדעיות, אבל הן קשורות בפיתוח של חלקי ארץ-ישראל השונים. הפירוט נמצא בעמוד 14.

הנושא הראשון הוא קריית המדע כארלי, התוכנית כעניין זה מתקדמת מאוד. הפרויקט משותף למשרד התעשייה והמסחר ולמשרד. כבר יש פריצת דרך למקום. אנו מקווים שהשנה תיעשה התשתית במקום. עם זה, אנו מקווים שיהיה שורה של גורמים, שעוסקים במחקר ובתעשיות מחקריות, שמחנניים בהשקעה ובפיתוח באותה קריית מדע.

השנה חזקנו את הציד במחקר החקלאי. מחשבנו את המערכת המחקרית של מכון וולקני, וכל מערכת המחקר החקלאי בארץ מוחשבה, גם בצד המחקרי וגם בצד הארגוני שלה, באמצעים שהקצינו.

בשנה הבאה אנו מתכוונים לחקק את תחום המחסבים במקומות שונים. בין היתר גם בקשר לענף באריאל.

במסגרת הסיוע האזורי פעלנו בערכה, הומו סק, שמגמתו להצביע על מפעלים או גידולים המאמצים במיוחד לערכה, בהתחשב באקלים המיוחד ובקרקע לים-המלח. יש כעניין זה רעיונות שונים, המתחשבים גם במגבלות שקשורות בריחוק וכדומה.

מכוני מחקר בפיתוח האזורי — ועתה כמה מלים על היבט הפיתוח של המשרד ועל שילוב ההיבט המדעי במשימה זו. אקדים ואומר, כי אם סקרתי ביחס לאותו היבט תהיה מצומצמת יותר מזאת שהתחייסה לצד המדעי גופא, אין הדבר בא כלל וכלל לכאט חשיבות או משקל יחסיים בין שני אנפי המשרד. הדבר נובע משני טעמים עיקריים. הראשון בהם — הקושי בהפרדה בנושאים רבים בין "מדע" לבין פיתוח, ואכן, רבות מהפעילויות שסקרתי קודם נוגעות לשני המגזרים, וה"מדע" יצא נשכר בגלל זכות ראשונים. החלוקה היא דך שירותית ונעשתה לנוחות אדמיניסטרטיבית-חקרית. הטעם השני הוא, כי ב"פיתוח" יש ריכוז יותר גדול של נושאים ובמיוחד ריכוז המאמץ, בעיקר סביב תוכנית מרכזית אחת — קריית מדע באריאל.

ועתה — פרטים מספר: א. כאמור, המאמץ העיקרי מכוון להקמת קריית המדע באריאל. זהו מבצע משולב של משרדנו ושל משרד התעשייה והמסחר ובסיוע משרד הבינוי והשיכון, משרד הביטחון, ההסתדרות הציונית וגורמים אזוריים. מונחה ועדת היגוי לקריה, שבה מיוצגים הגופים המעוניינים. כמכון שלב א' של הקריה מתקרב לסימו, ונפרצה דרך זמנית במגמה לאפשר עבודות פיתוח בשטח הקריה, עבודות אלו אמורות להתחיל בקרוב. כיום מתנהלים דינוים בקשר לדרכי התארגנות ומימון הפרויקט. הכוונה להסדר שלפני המשרדים הנוגעים בדבר יממנו בעיקר את התשתית, ואילו המפעלים שימוקמו בקריה יקמו את המבנים הדרושים במשאבהם שלהם, בסיוע המקובל למפעלים עתירי מדע, או שישכרו שטחים במבנה או במבנים שיוקמו עליידי גופים כלכליים על בסיס עסקי. כענה המקצועית ידוע מבנה כזה כ"מדרגה".

ב. לאחר שבשנה השוטפת הקצבנו סכומים נכבדים לתמיכה ברכישת ציוד למחקר חקלאי, בכוונתנו להפנות בשנה הקרובה את המשאבים שהוקצו למטרה כזו ולצערי הצטמקו עד למאד. בעיקר לרישת ציוד להכשרת סטודנטים בתחום מדעי המחשב באריאל, ואח, בעיקר בשל ההכרה של חשיבות תחום זה לפיתוח האזור בכלל, וקריית המדע המתוכננת באריאל בפרט, וכמובן גם תרומה למילוי הצורך החיוני בהכשרת מספר מרבי של בוגרי מגמה כזאת.

הייתי אומר שמשבר ההון שהורגש בחודשיים האחרונים שינה את האופטימיות של אותם משקיעים שעמדו לנצל את הפתח החדש. אני מקווה שהם יתעוררו וימצאו את האמצעים, אולי בשותפויות שונות, וזה אולי בחקך שלוש-ארבע שנים כבר אפשר יהיה להיות פעילים מאוד בתחום זה.

נשוב לנושא הגרעין. חתמנו השנה על הסכם עם המרכז הגרעיני בוינבה סרין — המרכז האירופי לחקר הגרעין, יש לנו שם מעמד ביניים. אין אנו חברים מלאים, אבל יש לנו זכויות כמעט כמו של חברים מלאים, ואינו משלמים דמי חבר, שלגבינו היו יכולים להיות עכשיו בגובה של 5 מיליוני דולר בשנה. חתמנו על הסכם הזה, ואנשי המדע בישראל משתתפים כבר היום, בניסויים באותו מרכז, ויכולו להשתתף הרבה יותר במאין ענק חדש שהולך ומוקם שם.

אנו נמצאים במשאומתן דומה לגבי מאין גדול, שהוא המאין הגדול האחר שיהיה באירופה. הוא יימצא בהמבורג שבגרמניה. זה מאין בין-לאומי שעומד שם, ושמו הר"ה. כמו שם האלה הר"ה, אלא שאלה הם ראשי תיבות של המלים High Energy Research Accelerator.

היה לנו כאן בית-ספר בין-לאומי מוצלח מאוד לפיסיקה, בניהולו של חתן פרס נובל אמיתי, הפיסיקאי סטיבן ויינברג, בשנה שעברה ספרתי עליו ועל רצונו לחרום לישראל. עכשיו קשרנו קב אדם כזה-מאד, אדם בעל פרס נובל בפיסיקה, שקיבל על עצמו את המשרה של המנהל הקבוע של המרכז הזה בירושלים. הוא ארגן את הפעולה הראשונה השנה, ויארן את המרכז כקביעות בשנים הבאות.

חברי הכנסת, בתחום ההיתוך הגרעיני יש שתי אופציות שנפתחו בישראל. האחת היא אופציה פרטית של חברה הקשורה בשאלתה ששאל חבר הכנסת כריזהר לפני זמן מה, היא קשר את זה עם "פצצת-אטום" וכו', אבל בפועל זו תוכנית מחקרית פרטית של חברה אמריקנית, שאולי יהיו בה גם השקעות ישראליות וגם השקעות אירופיות, והיא רוצה לעסוק בחקר ההיתוך הגרעיני. המתקן שהם מקימים אינו מתקן שממנו תבואנה על פתרונן בעיות האנרגיה של ישראל או של מישור אחר, אבל זהו מתקן מחקרי מעניין מאוד, עם אפשרות להרבה מאוד השלכות טכנולוגיות. במחקר הזה ישכללו טכניקות של ואקום, או טכנולוגיות של שדות מגנטיים חזקים מאוד, שיכולים להיות שימושיים ברברים אחרים: הרכבת המרחפת בצרפת, למשל, עובדת עם ריחוף מגנטי.

יש שורה של השלכות טכנולוגיות, שיכולות לבוא מהתוכנית, אבל היא מותנית בהשקעות פרטיות. יש חברות רבות בארץ שמעוניינות בזה, ואנו מתחילים להחלטות של המשקיעים ונמצאים במגע אתם.

החלטתי, שאם זה לא יצא לפועל, נקים תוכנית מחקרית צנועה, ישראלית. יתכן שגם איתנו נוכל להשעין על מימון של הקהילה האירופית, שיש לה עניין בכך שמישהו אחר יעשה מה שהיא אינה עושה, ולהיות בתמונה של מה שקורה במקביל בטכנולוגיות אחרות בארצות-הברית ובפין. אולי תודות לכך נוכל לנצל אפשרות של פיתוח הנושא הזה בארץ באמצעים מאוד מצומצמים, שהממשלה תוכל להעמיד לרשות העניין, ומה שיבוא מן האירופים.

אני מזכיר בסקירתו את ההחלטות ביחס להתנתחות גרעיניות. כרגע אין חדשות מיוחדות שאפשר להודיע עליהן בתחום הזה. פרט ההחלטת הממשלה מאפריל אשתקד להיכנס שוב לתחום הזה, והחלטות של הוועדה לאנרגיה אטומית על סמן הדוח של ועדת חורב.

ככל פעם לנושא מיוחד. עשינו השנה רבייה מסוימת של כתביהעת שמתפרסמים. בתחומי חקר ארץ-ישראל מפרסם המוסד כמה כתביהעת רגיונליים. בבוטניקה, בזואולוגיה, בגיאולוגיה וכו'. נשקלים בשלב זה שינויים בכיווני הפרסום של כתביהעת בתחום ההנדסה. אנו מפעילים גם מאמצים ליעול ולחיסכון בפעולות המוסד.

המשרד תומך במכון למחקר חברתי שימושי. בניהולו של הפרופסור ל. גוטמן, שהמוניטין שלו ידועים. בכוונתו לתגבר את המסגרת בכוחות אקדמיים, שיסייעו בבחינת דרכו בעתיד.

נמשכים המאמצים למצוא מימון לא-ממשלתי להרחבת פעילותו של המכון לחקר החברה בתזמננו, אשר הועבר אשתדך ממשרד האוצר למשרדי. גם אם זה יישמע מקאברי אצטין, כי אחת מפעולות המכון היא הוצאת ספר על אנדרופוב, פרי עטו של נבחר המכון, הפרופסור זמבור, ספר שזכה להתעניינות רבה בקהל הסובייטולוגים ומעבר להם בעולם. הוצאתו של הספר נכלמה עקב פטירתו של אנדרופוב.

המשרד ימשיך לחמך במכון הישראלי לטיפול ברעיונות (מיט"ר). מכון זה קצר הצלחות מספר כיישום רעיונות מחקרניים. במיוחד של עולים חדשים. כאשר סייע בבדיקת רעיונותיהם. בהרכתו ובסיועו קשר כינס לבין חשתיים מעוניינים. ופעל לחיאים הסיוע גם גורמים ממשלתיים אחרים המעוניינים ותומכים בפעילות המכון. משרד החשתייה והמסחר והמשרד לקליטת עלייה.

חקר ארץ-ישראל — הפנינו בשנה השוטפת משאבים ניכרים יחסית למחקר הארכיאולוגי. לחמיכה בסקרים ובמחקרים בתחום זה. הוספנו בכך כ-25% להוצאה הממלכתית הכוללת בתחום הארכיאולוגיה. עשינו זאת מתוך הכרת הערך המדעי של התחום, החשיבות הנוכעת מבחינה לאומית להכרה ולחשיפה של עדויות מעברנו, והמנוף שתגליות ופיתוח תחומים יכולים לתת לפיתוח התירות. פעולה זו זכתה להדגש. אמרנו ונתחמך בה ככל שנוכל. אצטין כי היא גרמה, עם זאת, להסכול הן אצל חוקרים רבים והן אצלנו, בגלל אי-יכולת לממן אלא אחוז קטן מהפרויקטים המעניינים ביותר בתחום זה. בליית ברירה היה עלינו להצטמצם גם כאן — כדברי הממחה הצרפתי: "לשלול זה לבחור".

במקביל לארכיאולוגיה תמכנו — מסיבות די רומות — במספר ניכר של מחקרי שדה. כפי שהגדרתי זאת אשתדך, הרבר נעשה כמגמה להעמיק את הידע בכל הכורך בהכרת השטח, החי והדומם ובחולות אזורים נכחרים של ארץ-ישראל. אנו נתמיד בדרך זו גם אם נאלץ בשנה הבאה לצמצם מבידת-מה את פעילותנו מסיבות תקציביות.

תמכנו השנה בחברה להגנת הטבע ובכל הנושא של שימור הסביבה.

אני מגיע לנושא ההתיישבות. חברי הכנסת, נאמרו, משני צדי הבית, הרבה דברים על ההתיישבות. מצד אחד, לא מזמן הובאה כאן הצעה לריון על הפסקת ההתיישבות בכל הארץ. התפלאתי אז על כמה מהבהרים במערך, שהיו מוכנים להצביע בעדה. הושמעו אז מני טענות לגבי זה שאינו מיישבים מקומות שצריכים ליישב וכי. ומהצד השני של הבית היו הדברים שאמר אריק שרון לאחורונה. לכן אני רוצה לקרוא את הדברים בעמודים 17 — 18 במלואם.

בממשלה הנוכחית אני ממשיך לכהן כממלא מקום יושב-ראש הוועדה להתיישבות, המשותפת לממשלה ולהסתדרות הציונית. כזכור, שימשיח מאז כניסתי לממשלה

ג. במסגרת הסיוע האזורי יש לציין תשומת לב מיוחדת שניתנה לערבה. הוזמן סקר שמגמתו להצביע על מפעלים או גידולים המתאימים במיוחד לאזור זה, בהתחשב ביתרונותיו האקלימיים, בקרבה לאזורים הטבעיים שיש למדינה, לרבות ים-המלח, ובמגבלותיו — ריחוק ממרכזי אוכלוסייה ומגמלים, ריחוק בין היישובים וכדומה. בשנה הבאה מתכוון המשרד להמשיך ולסייע ביישום של כמה מהנושאים הללו, ולפעילות מתואמת עם מנהל המחקר החקלאי.

ההסתדרות הציונית וגורמים מקומיים פיתחו גם בבקעה ובחבל-קטיף תחנות ניסויים חקלאיות. השנה השקענו כזה אמצעים. תחנת הניסויים בפצאל תהפוך למעשה למכון די עצמאי. שילמד את התנאים המיוחדים של בקעת-הירדן ואת הזנים והגידולים שזכאי לגדל שם. הכוונה בראש ובראשונה לרכוש את המאמץ בגידולים המתאימים לאזור, חוך פיתוח זנים חדשים, על-מנת לספק פרנסה למתיישבים ולגרם לעיבוי ההתיישבות ולהגדלת היצוא החקלאי. תחנת הניסויים החקלאית בפצאל הורחבה והיא תהווה מרכז מחקר חיוני לעתיד החבל.

בגולן הקמנו מכון שקראנו לו המכון לחקר הגולן. כמו המכון לחקר הגנג שהוקם לפני הרבה מאוד שנים והיה אחר כך חשתייה להקמת אוניברסיטת בן-גוריון בבאר-שבע. המכון לחקר הגולן הוקם ביוזמתי, והוא ימשיך ליהנות מתמיכת המשרד. אוניברסיטת חיפה קיבלה על עצמה את הפיקוח האקדמי עליו. אנחנו מממנים את הפעילות. האוניברסיטה משקיעה בזה מאמץ די יפה מבחינת כוח האדם. אנחנו מנסים גם להביא לידי כך שיהיה כוח אדם מקומי. הקשר עם אוניברסיטת חיפה, אשר נענתה לפנייתי ליטול על עצמה את ריכוז ועדת ההיגוי למכון, להנחות את פעילותו ולהמליץ על מחקרים מועדפים שיבוצעו במסגרת המכון ובתמיכתו, הוכיח את עצמו.

היה מפגש מדעי ראשון שהתרכז בנושא של הכרת הגולן. והוא עבר בהצלחה רבה. בימים אלה עומד להתקיים יום עיון נוסף. יום העיון הזה יתקיים לזכר דוד (דוד) אלעזר ז"ל, שבדרך כלל היו מקיימים אותו בתל-אביב. בימים הקרובים הוא יתקיים במכון לחקר הגולן. אוניברסיטת תל-אביב תיטול בו תפקיד מוביל, יחד עם האלוף (מיל') רחבעם זאבי, העומד בראש העמותה לזכרו של דוד אלעזר ז"ל.

בתיאום עם אוניברסיטת בן-גוריון עומד המשרד לקיים יום עיון על סיני ובחבל-עזה. בכוונתנו, בשיתוף עם האוניברסיטה וגורמים אזוריים, להקים בחבל-קטיף מרכז למידע ולתצוגה, שבה ירוכזו מוצגים ועבודות הקשורים באזורים הנ"ל.

מוסדות נתמכים — מדעי החברה וכו'. המשרד תומך בכמה חברות ממשלחיות ומכוונים. הפירוש נמצא בעמודים 15 — 16.

המשרד ממונה על חברה ממשלחית בשיתוף עם המוסדות להשכלה גבוהה, הלא היא מוסד ריימן לפרסומים במדע. זהו בית-הוצאה של כתביהעת המדעיים העיקריים בתחום מדעי הטבע בישראל. הוא אחי הגוף החשוב ביותר בתחום זה. אני משתדל להגביר את הפרסומים שיכולים לקרב נוער למדע. יש שני פרסומים שקיימים זה זמן רב למדי, "מדע" ו"לדעת". הם ממלאים תפקיד חשוב בקירוב הנוער למדע. אחי נוסף עוד סדרות של חוברות, ונעשה זאת בשיתוף אחרות נוספות. שני כתביהעת במתמטיקה הם מן הנפוצים כמקצוע בעולם. בכימיה מפרסם המוסד כתביהעת לסקירות ממוקדות, כשהורקור מופנה

בשיתוף עם המרכז להכוונה לערי פיתוח שליד משרד העבודה והרווחה ועם משרד הבינוי והשיכון ערכנו מבצע אכלוס, שהביא למילוי כל הדירות שהיו פנויות במחצית 1983 ביהודה ובשומרון וליצירת לחץ ברצועת עזה. הופחתו, חבר הכנסת, מכך שנשמו כמה אלפי מתגיישים חילונים, שלא היו להם כנראה המסגרות של התנועה ההתיישבותית של "גוש אמונים" — "אמנה" ותנועות אחרות — שכבר יצרו דפוסים לגבי הציבור הדתי. הציבור החילוני לא ידע כיצד לעשות את זה, ולאחר הפרסומים בטלוויזיה נרשמו 3,000 משפחות כ־500 יושבו במקומות שהיו פנויים, והיתר לוחצים עלינו ומחכים שהבנייה תתקדם, כדי להיכנס לבנייה החדשה. רבים רוצים ללכת, בעיקר לחבל-עזה, עשינו עכשיו שינויים בהיערכות ההתיישבותית בחבל-עזה, ובישיבה האחרונה של ועדת השרים החלטנו על עוד שני יישובים בחבל-קטיף, כדי שנוכל לענות על הלחץ ההתיישבותי הזה, וגם על שכונה חילונית שתקום בנווה-דקלים, שהוא המרכז של האזור ועד כה הוא מאוכלס בעיקרו על-ידי ציבור דתי.

היישובים במערב-השומרון וכמה מיישובי אזור ירושלים מתבססים על היוזמה הפרטית. תחנן קיבל תנופה בראשית 1983, ואולם נכלם במידת-מה לאחר מכן, בגלל ליקויים בתהליך רכישת הקרקעות. הטלוויזיה דברה על זה הרבה, בשיתוף עם משרד המשפטים הצלחנו להקטין תקלות שנתגלו בשני יישובים, ואנו מעבדים נוהל שיטתי תהליך מוסדר להבא, כדי שהמשקיעים הפרטיים הקטנים לא יהיו כמעט של מניחים כספם על קרן הצבי. אינני דואג ליוזמים, אבל לגבי המשקיע הפרטי, שכבר שילם, עשינו צעדים כדי שיוכל לקבל את שלו ולהשתתף במקום שרצה. אני מקווה שהנוהל החדש ימונע אי-סדרים, שהזכירו לי, חברי הכנסת, את הימים, שסבחי היתה מספרת לי עליהם, כאשר הידידים שלה קנו אדמה ליד האופרה בעפולה. יש דברים כאלה, והם החרשו עכשיו ביהודה ובשומרון, ואנחנו נמנע את זה, אני חושב שהאזור הבטוח ביותר לרכישת קרקעות יהיה יהודה ושומרון, מפני ששם יהיה הפיקוח, בשעה שבתל-אביב אם אתה קונה, איש לא משגיח ויכולים עוד לרמות אותך.

היישובים החדשים בהר ובבקעה מתבססים, חלקם, על מאחזים שהוקמו בשעתם על-ידי צה"ל לצורכי ביטחון האזור והוסבו עתה, בסמכות הוועדה, להיות יישובים אזרחיים. בכך תורמת ההתיישבות לחינוך הביטחון המרכזי גם מעבר למשימה ההתיישבותית גרידא.

בשנת 1984/85, חברי הכנסת, תבצע הקמת כתיסר יישובים חדשים על-ידי החטיבה להתיישבות של ההסתדרות הציונית העולמית. בחלקם יהיו גם אלה מאחזים מאוורחים, שם מנוצלת השתתפות שהוקמה במסגרת הפעילות הביטחונית. בחלקם אלה יישובים במקומות חדשים לגמרי.

הקשים ביצוא החקלאי הביאו את משרד החקלאות וגורמים בהסתדרות הציונית, במיוחד את עמית הפרופסור רענן וייץ, לחבוע המענות מהקמת יישובים חקלאיים חדשים, אך-על-פי-כן, חברי הכנסת, מתבצעת השנה הרחבה ניכרת של השטחים המעובדים באזור גאז-הירדן, בסיוע המכון המוקם כפצאל אנו מקוים שיימצאו גידולים מתאימים לייצוא גם בתנאים הנוכחיים. פרופסור וייץ הרחיק לכת עד כדי הצעה להקפיא את כל ההתיישבות החדשה שלוש שנים, ולא רק החקלאית, הצעה העומדת בסתירה מוחלטת, לדעתי, לכל התהליך הציוני, ואכן איננו מקבלים אותה.

הוועדה טיפלה גם בכמה היבטים של היישוב היהודי כרובע היהודי המשחקם בחברון, עיר האבות.

הקודמת כסגן וכממלא מקום קבוע ליושב-ראש הקודם, השר שמחה ארליך ו"ל. כמו כן עמדתי בממשלה הקודמת בראש ועדת המעקב של הוועדה להתיישבות, ועדה שאת פעילותה נהדש בימים הקרובים בצורה זו או זו. אני מנהל ישיבות מכינות להבטחת ותיאום מרבי כאשר לנושאים המועלים להחלטה. מאז 1 באפריל 1983 קיימו שש ישיבות של הוועדה, כלומר בערך ישיבה אחת בחודשיים. בישיבות נסקרו גם פעילותם של משרדי הבריאות, התקשורת והתיירות באזור הפיתוח והוחלפו דעות על הקדימויות בתחומים אלה.

הוועדה להתיישבות סמכה ידיה על החלטות משרד המדע והפיתוח להקציב סכומים לחברות פיתוח אזוריות, בגולן, ביהודה ובשומרון, בחבל-קטיף ובערבה. משרד מממן את חברות הפיתוח האלה. שמת' לכ שהיה דיון בוועדת הכלכלה שעסק בחברות הפיתוח, אני מצטער על שלא הודיעו לי על כך, כי אני המממן את אותן חברות הפיתוח. מימנו את חברות הפיתוח בגולן, ביהודה ובשומרון, בחבל-קטיף ובערבה. ההקצבות מנוצלות לפיתוח פעילות מחקרית והשכלתית, בדיקת פרויקטים עתירי מדע ועריכת סקרים שמגמתם לפתח את התיירות או אמצעי ייצור אחרים באותם אזורים. פעילות זו תימשך, אם גם בהיקף סיוע מצומצם יותר בשנה הבאה.

יצוין במיוחד מאמץ פיתוח הגולן בעקבות קבלת "תוכנית הרבבותיים". פעילות זו הקיפה כ־25% מתקציב המשרדים המעורבים בהתיישבות. 25% במשרד הבינוי והשיכון, גם בהסתדרות הציונית, שתקציבה עובר דרך משרד החקלאות, וגם אצלנו, הלכו לגולן. בהשקעות משרדי כונו לגולן 36% במסגרת מכון הגולן, החברה לפיתוח, פעילות ארכיאולוגית-תיירותית — בין היתר אנחנו מממנים את העבודה הארכיאולוגית שנעשת בגמלא, שתהיה בעתיד תשתית תיירותית — ומחקרי שדה.

מאז כניסתי לתפקידי כממלא מקום היושב-ראש, כ־8 באוגוסט 1982, החליטה הוועדה על הקמת 48 יישובים חדשים, לפי החלוקה האזורית הזאת: בגליל — 4 יישובים, בהר-השומרון — 8, במערב-השומרון — 7, כבקעת-הירדן — 7, במרחב-ירושלים-גוש-עציון — 5, בחברון — 2, בחבל-יתיר — 9, בחבל-עזה — 3, בערבה — 3.

אהרן הראל (המערך):
אם תיקח את התקציב מהחלק הזה לחלק הראשון אולי יהיה טוב מאוד.

שר המדע והפיתוח י' נאמן:
מההתיישבות למדע? תראה, לא לקחתי מהמדע להתיישבות ולא אקח מההתיישבות למדע. צריך לתת לקיסר את אשר לקיסר, ולאל — את אשר לאל.

מתוך 48 יישובים חדשים אשר כבר נעשה האכלוס, או שהוחל בפעילות הבניה, כ־43, יש 5 שבחים עדיין יש תהליכי תכנון בלבד. יצוין במיוחד — ואני ממליץ בפני חברי הכנסת לטייל שם — חבל-יתיר, בחבל-יתיר קם גוש התיישבותי רצוף ברוח תבלי לביש ותענף של שנות החמישים. יש שם עכשיו 11 יישובים, 2 כבר קמו בשנתיים הקודמות והוספו 9 יישובים, יש שם גוש התיישבותי של 11 יישובים, שלא היה קיים קודם, והמפה התמלאה באותה מערכת התיישבותית מאוד יפה. היא צעירה, היא עדיין נאבקת כלכלית, אין לה עדיין מספיק אמצעי ייצור, אבל כל זה יבוא, ומי שרוצה לראות חלוציות, אני ממליץ שילך ויסתכל בחבל הזה וביישובים — יישובים קטנים, אני מקווה שהם יגדלו.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):
גם אותו תקבל?

שבח וייס (המערך):

הצעה אחרת אולי היא, שאנחנו נקיים שיטה של הצבעה בתום הסקירות, או לפחות לחברי האופוזיציה, שהם בכל זאת רבים יותר באולם בדרך כלל, תהיה אפשרות תוך כדי הדיון להציע הצעה לסדר, להקדים את ההצבעה ובאופן שיטתי להפיל את כל הדינים וההשכונות שמוסרים כאן השרים, זה אומנם ייחשב כאילו שהיא אוכסטרקוציה, אבל אולי זה יחיש את התהליכים של יתר ציפוף במושבי הבית הזה.

שר התיירות א' שריר:

שבח וייס (המערך):

אני רוצה להעיר גם הערה אישית הנוגעת לשבוע שעבר, אני מרשה לעצמי לעשות זאת בתור חבר באנסמבל הקאמרי הצנוע, הפחות או יותר קבוע, של הקרדינלים בני האלמוות של המליאה, אנשי העבודה האפורה.

בשבוע שעבר בשעה רבע לשלוש קיבלתי רשות מהמזליפה של סיעתי לעזוב את האולם ולנסוע לאזכרה של מייסדי הכפר "הדסים", יומיהו ורחל שפירא, הם קלטו אותי בכואי אדרי, ואני, ככומר, נתבקשתי לשאת שם דברים לזכרם ולומר משהו על הפואמה הפדגוגית שלהם, לעת ערב, בשעה שבע, שמעתי כי שתי הצעות לסדר היום בדבר הקמת ועדת חקירה בנושא לבנון נתמנו על-ידי חלק מחברי הכנסת, או שחלק אחר התנגד להן, לא כלל חברי סיעתי. ואנחנו קיבלנו באופן קולקטיבי מנה גדושה של הצלפה, ובשובי לבית ביום שני, כמה חברים בסיעה שלנו שאלו לפרש אי-נוכחותי.

היו"ר מ' שחל:

חבר הכנסת וייס, לאן לשייך זאת — למדע או לפיתוח?

שבח וייס (המערך):

אני אשייך זאת להתחסדות ולצביעות, ברשותך, אני כבר מסיים, נדמה לי שמותר לדבר על כל נושא, אבל אני כבר מסיים.

החברים האלה הם דווקא חברי כנסת שבאופן שיטתי אינם נמצאים כאן באולם, אלא אם כן הם משתתפים בדיון. גם היום נכנסו כמה מהם לבדוק באיזה מקום בדיוק הם נמצאים ברשימת הנואמים, ולאחר מכן עזבו את האולם, לכן, בהזדמנות הראשונה שאני מדבר אחרי האירוע ההוא, אני רוצה לגנות מעל הבמה הזאת את הצביעות ואת ההתחסדות. זה הכול.

עכשיו, לגופו של עניין, בקיצור נמרץ, אדוני השר, ההרצאה שלך והחומר ריתקו אותי, בעיקר הפרופסור שבך, בשבילי, כאיש מעיז החברה, גילויים מעולם המדע הם אותו קסם, שאפשר אולי להשוותו לקסם הילדות של קריאת ספרי רומנטיקה הרפתקנית וכיוצא באלה, אבל יש לי הרגשה, ואמרת לי זאת לפני שנה — או היית שר חדש במשרד חדש וקיוויתי שהדברים אולי יתגבשו אחרת במשך השנה הזאת — אבל גם השנה, בדברים העיקריים שמשרד מדע ושר מדע צריכים לעסוק, אינך יכול לעסוק, כי מבנה משרדך לא מאפשר לך.

אתה הגעת להפקידך תוך כדי הקדנציה של הממשלה הזאת, כאשר חלוקת ההשפעה והתפקידים כבר נעשו, ולמעשה אתה אספת פה ושם את מה שהיה בשטחי ההפקר ויצרת לך

חברי הכנסת, מסר אחד ברור הייתי רוצה להעביר בסקירה זו: לא בהיעצרות, לא בבירוקרטיה, לא בביקוש השיפור בהווה — חבר הכנסת אהרן הראל, זה מתקשר למה שהערת בתחילה — לא בויתור על הרחוק למען הקרוב — לא באלה ניושע, ויהא מצבנו הכלכלי קשה כשהיה, רק בהמשך התנופה, בהגברת ההשקעה במחקר ובהאצת הפיתוח, רק באלה נכטיח את המשך הצמיחה ואת היציאה מן המצר. אצטט כאן מובאה מדבריו של המדען הדני הרגול נילס בוהר: "לטוענים כי איננו עשירים מספיק כדי להשקיע במחקר אשכ, כי אומה הינה עשירה כיוון שאכן השקיעה במחקר".

היו"ר מ' שחל:

תורה רבה, אני רוצה להודות לשר המדע והפיתוח על הסקירה המאלפת, ואני יכול לומר כי חברי הכנסת שלא היו באולם רק הפסידו.

חברי הכנסת, הוקצו שעה וחצי לדיון על סקירתו של השר, רשות הדיבור לראשון הנואמים, חבר הכנסת שבח וייס, ואחריו — לחבר הכנסת אליעזר אבטבי.

שבח וייס (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מבקש להעיר בראשית דברי הערה שהעירתי אותה בכמה דיונים על משרדי הממשלה בשנה שעברה ובזאת שלפניה. יש הרגשה לא נוחה קצת, כאשר שר מביא את דבריו, דברים חובקי ורועות עולם וזרועות משרדים, ואנחנו כאן קבוצה אינטימית, אינני רוצה בהכרח לבוא בטענה אל חברי שאינם כאן, על כך אעיר משהו מאוחר יותר. ייתכן שצריך לתפש איוו שהיא דרך אחרת, אדוני היושב-ראש, כדי ליצור אווירה נאותה לדיון, מבלי שתהיה אותה תחושה של מועקת הכרידות בקרב מאה כיסאות ריקים, אולי קצת יותר.

מיכאל בריזוהר (המערך):

חבר הכנסת שבח וייס, עליך להפנות קריאה זו לספסלי הליכוד, איש מהם לא היה במשך הרצאתו של השר.

שבח וייס (המערך):

אני הולך לעשות זאת, קודם היה כאן חבר הכנסת פרץ, ורציתי לומר שהוא הפרת היחידים בערוגת הליכוד, אבל גם את זאת אינני יכול להגיד עכשיו.

מיכאל בריזוהר (המערך):

שבח וייס (המערך):

אבל, גם אינני יכול לומר, שסיעתי בת 50 החברים מילאה היום את האולם מן הקצה אל הקצה, תהיה בזה מידה מסוימת של התחסדות אם אומר זאת רק בכיוון ההוא.

אני רוצה להציע כמה רעיונות, משום שאנחנו כאן כפורום אינטימי, הייתי רוצה להציע לסגן יושב-ראש הכנסת, שהוא איש פעיל מאוד בעיצוב חיי הבית: מאחר שאותה קבוצה קטנה ואינטימית, שבכל זאת מלווה את עבודת המליאה, היא בדרך כלל קבוצת המערך, אלא אם כן פה ושם נוסף חבר מפלגה אחרת — אפשר להעביר את הדיון לסיעת המערך, אנחנו מנוסים ככגון אלה, באווירה לא פורמלית יוכל השר להציג על שולחנו את החוכרת, ואנחנו נעשה זאת בצורה של שאלות ותשובות.

אהרן הראל (המערך):

גם השר יוכל ואמן וגם חברי תנועת התחיה — — —

שבח וייס (המערך):

אנחנו נקבל גם את חברת הכנסת גאולה כהן ליישובת הסיעה.

סגן שר או איש מרכזי במשרד החינוך והתכנון, או במשרד ראש הממשלה. כפי שאנן היה, כי חלק מהדברים שאתה עוסק בהם הרי היו סמכויות לשולחן ראש הממשלה. גם זה אפשרי. זה עניין אחד.

הייתי מצפה ממך, שלפחות בתחום זה תגבש תוכנית, כך שבממשלה הבאה שתקום — ואגב, אני מקווה שתהיה זו ממשלה בהנהגתו, אבל אין זה נושא הדיון כעת — כשהיא תקים משרד כזה, אם תחליט להקים אותו, יהיה לו מבנה אופטימלי של משרד ממשלתי, אשר יתבסס בין היתר על ניסיוןך. את זה אני אומר בקיצור נמרץ. פרטים נוספים מסרתי לוועדת יפתח.

עכשיו הערה פוליטית אחרונה, שהרי אתה ממונה על ההתיישבות ואתה נציג התחיה בממשלה הזאת. יש לנו ויכוח קשה אתך, ידידי הפרופסור יוכל נאמן, ועם תנועתך, ובדיון על משרד ממשלתי, שבין היתר שם דגשים גם באותו תחום, אי-אפשר שלא להזכיר את זה. הדברים ידועים, בוויכוח הזה אני רוצה להעיר הערה גם לחלק מחברי מפלגתי. הוויכוח אינו בין התיישבות לבין אי-התיישבות; ואני מצטער מאוד כאשר חלק מחברי הטובים נקלעים למצב, שבו הם מציגים את העשויים הכלכלי וההנאתי, ניהול, מול החובה שלנו להמשיך ולבצר ולפתח ולהתיישב. אני אומר את זה לא כקיצוני, אלא כהורה לקיצוני, כעירוני הראה כהתיישבות את האור הזורע ואת תמצית כל העניינים שלנו, כעירוני אשר נקלע איכשהו לעיר ונשאר בה.

הוויכוח העיקרי עם תנועתי — לא עם בודדים מתוך תנועתי — הוא על מקומה של ההתיישבות ועל הקשריה הפוליטיים והגיאופוליטיים, ואנחנו גורסים שעם כל —

יעקב גיל (המערך):
ההתעשרות.

שבח וייס (המערך):

אתה יודע, אפילו את השאלה הזאת של ההתעשרות אני רוצה להוציא מההקשר הזה. מודע? — אני רוצה להעלות אותה בהקשר אחר: אני גם נגד 'מתעשרי תל-אביב' וכפסרי חיפה, ואני נגד כל מי שחי מעמלה ולא מעמל. גם זה ויכוח שאינני רוצה לייחד אותו דווקא לאותו עניין. באותו עניין יש לנו ויכוח אחד מרכזי, והוא — ההתיישבות באותם שטחים, שאנחנו חושבים שבתוקף נסיבות פוליטיות, היסטוריות ודמוגרפיות לא נוכל להחזיק בהם, ושם נחזיק בהם לאורך ימים — או שנבטל את יהודיותה של מדינתנו או שנבטל את הדמוקרטיה שבה, ואיננו רוצים לא את זה ולא את זה. אני מזכיר את זה בכל דיון אתך. על זאת תלוקות הדעות.

הי"ר מ' שחל:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת אמרי רון, ואחריו — לחבר הכנסת צ'רל ביטון.

אמרי רון (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הפכתי והפכתי בהצעת התקציב של משרד המדע והפיתוח, מצאתי שם דברים רבים על מדע, דברים רבים על תקצוב מחקרים, על מדענים, על הסכמים בין מדענים — ומעט מאוד על פיתוח.

שמעתי בקשכש רב את נאומי של שר הפיתוח על המדע, על המחשבים, על הפרוססורים ועל המיקרו-פרוססורים, ואני מודה שזו היתה הרצאה מאוד מאוד מעניינת. אבל קשה היה להבין מדוע למשרד הפיתוח ולשר הפיתוח אין מנחה בנושא

ממלכה מיניסטריאלית מעניינת מאוד, אבל, למעשה אינך עוסק בעיקר הדברים שעל-פי השקפתי צריכים להיכנס לתחומך.

אני אמרתי זאת גם בעדותי לפני ועדת יפתח, כאשר נתבקשתי על-ידיך לחוות את דעתי כמי שמעורה במקצת בחיים האקדמיים.

כל הנושא של החינוך הגבוה הוא נושא שצריך טיפול, הבהרה וטלטלה. אני אומר פה דברים, שאולי לא מקובל שאיש אוניברסיטה יאמר אותם אל שר, שהוא עצמו איש אקדמיה. אולי זה לא פופולרי באקדמיה שלנו, באוניברסיטה שלך ובאוניברסיטה שלי. לפי הערכתי, אנחנו צריכים לפחות לברר את השאלה: האם זה יהיה בלתי מתקבל על הדעת, שהתקציבים הגדולים שמשקיע עם ישראל ומדינת ישראל — אני אומר בפירוש: עם ישראל ומדינת ישראל, וההרכב של התקציב הדי ידוע לך ולכל החברים היושבים כאן: האם אסור לנו באופן חריג-משמעי להכפף חלק מן ההתעורבות שלנו כממשלה וככנסת, כמי שמפקחת על הממשלה, להדגשת ההעדפות הלאומיות שלנו המקובלות על כולנו, אשר בחלקן מזדקרות מעל פני השטח — כגון העובדה שבשנים הקרובות במדינת ישראל יחסר כן וכך אלפי מהנדסים וטכנאים בכירים: וכל תנופת הפיתוח המדעי שאתה דיבכת עליה ושהיא כל כך חשובה: ומקובלים עלינו הדברים שאתה ציטטת כמוטו של נילס בוהר הידוע: אנו עשויים להימצא כמצב שלא נוכל להמשיך בתנופה הזאת. חלק חשוב מן הפרודוקטיביות של מדינת ישראל והעתקת משקל הכובד ממדינת המינהל הציבורי ומסמטאות המינהל ומהעסקה עצמית של מינהל במינהל: ושל מערת המכפלה של המינהל, כשצריך מינהל שיסדר את הקואורדינציה, וכולם מיותרים; והניסיון להעביר את זה לכיוון של פרודוקטיביות לא יכול להתמשש, כי האוניברסיטאות שלנו מספקות עוד אלפי אנשי מינהל או משכילים עם פרטנויות להיות בתוך המינהל ולא מספקות לנו את המהנדסים.

אני אומר את הדברים האלה כאיש מדעי החברה, כמי שמלמד מדע המדינה וכמי שסבבו שיש יותר מדי תלמידים למדע המדינה במדינת ישראל: לא כמתחרים לפוליטיקאים, כי בשביל להגיע לכנסת לא צריך ללמוד שום דבר, כל אחד מגיע על-פי דרכו. על כל פנים, הלימודים לא בהכרח עוזרים: כמובן מסוים הייתי אומר שהם מפריעים, כי זה כובד זמן ובינתיים אחרים עושים את מלאכתם אל הקריירה הפוליטית.

אהרן הראל (המערך):

יש שאלה של החינוך הטכנולוגי בכלל.

שבח וייס (המערך):

בסדר, יש עוד שאלות כאלה.

זה נושא, שעם כל הכבוד למשרד החינוך, עליו רובץ עומס כזה של קואורדינציה בין קבוצות הלחץ, שהוא לא תמיד יכול להתעלות אל השיקול הזה.

נושא נוסף: הקשר בין המסד לטפחות. אנחנו מקיימים בארץ כמה מוסדות אקדמיה לתפארת, או בתוך מוסדות קיימים בינוניים כמה חוגים ופקולטאות לתפארת ומכוני מדע מן המסופרים בעולם. יש לנו יותר מדי אינפורמציה על הצטמצמות הגניוס היהודי למטה, לא שמה הוא לא יכול לבוא לבטור. אני חושב שגם זה תחום שכמעט כל כולו היה צריך להיות במשרד המדע אחרי שהוקם משרד מדע, אם לא היו מקימים אותו, הייתי אומר שצריך היה לעסוק בשאלות האלה

ייעשה סקר, ובשנה הבאה ייעשה, אולי, עוד סקר, ויהיו עוד כמה מדענים שיקבלו תקציבים בעניין הזה; אבל אינני חושב שהערכה — וכך גם אזורים אחרים — יזכו לפיתוח נמרץ, מפני שהבעיה היא שבשנים האחרונות יש סטגנציה מוחלטת בפיתוח אזורי, בפיתוח התעשייה, בפיתוח החקלאות. יכול להיות שיש כנסים מוצלחים של מדענים, ואני מניח שיש גם

שר המדע והפיתוח י' נאמן:

יש גם שלושה יישובים בערכה.

אמרי רון (המערך):

בסדר. יישובים בערכה קמו גם לפני שהוקם המשרד.

שר המדע והפיתוח י' נאמן:

אבל השנה הוקמו שלושה.

אמרי רון (המערך):

אינני מדבר, חלילה, נגד התיישבות, ואני גם מקווה שכאשר המערך יעלה לשלטון, הוא לא יועיד את תקציבי ההתיישבות — שאתם מועידים אותם היום לאריאל, לבית-אל ולעמנואל — לשכונות, אלא יועיד אותם להתיישבות בערכה, בנגב, בגליל. עיני אינה צרה בהתיישבות, אבל עדיין לא שוכנעתי שבשכיל זה דרוש משרד מיוחד. אני מניח שהוא קם — אני גם מניח שתסכים אתי בעניין זה — בעיקר מסיבות קואליציוניות, שהן — אנב — כשרות, אלא שלדעתי אפשר לענות על הפונקציה הקואליציונית גם על-ידי כך שאתה, אדוני, תהיה שר המדע או לחלופין שר לי תיק; ואינני חושב שאפשר לשאת את שם הפיתוח לשווא, כלי לעסוק בפיתוח.

ברשותך, אני רוצה לגעת עכשיו בנושא, שלפי דעתי אינך נותן את דעתך עליו, ושוב מסיבות פוליטיות ברורות. ברור לגמרי שהקשרים, וחילופי המדענים, וכל יוזמות המחקר והפיתוח, המכוונים לעולם הרחב, הנאור והמתקדם, מכוונים לאירופה ולארצות-הברית, ונקווה שיותר ויותר ידובר גם על יפן. אבל משום מה לא מדובר בארצות השכנות, ולא מדובר בשוק אדיר, המייבא מדי שנה מוצרים בכ-200 מיליארד דולר.

כל הסכם — אפילו לפני שלום, אפילו אם, למשל, ממשלת ירדן תסכים כחצי-פה להוריד את הווטו שלה על יצוא של סחורות תעשייתיות וחקלאיות דרך הגדה — כל הסכם כזה פותח סיכוי ליצוא בסדר גודל שלא ישוער, שכל קידום בשוק המשותף, או הסכם סחר חופשי עם השוק האמריקני איננו מגיע אליו כלל, אלא מתחיל לגרד את קצה קרסוליו. יש לנו עניין רב לעשות ולחנך פריוקטים משותפים עם ירדן אפילו לפני שלום. קל וחומר לקראת איזה מהלך ראשוני של שיחות שלום.

אתחיל בנושא המים המתוקים. ידוע שבבעבר היה הסכם שלא נחתם מעולם, לא על-ידי ישראל ולא על-ידי ירדן, לא על-ידי האמריקנים ולא על-ידי שום מדינה; קראו לו הסכם ג'ונסטון. החילוק התנהגו פחות או יותר על-פי אותו הסכם. למסכם הזה הייתה בעיקר מים קציעים, למשל מפני הירמק, כמה לישראל, כמה לירדן, כמה לגדה, כך — בכל משטר, בכל שלטון פוליטי בעתיד.

שר המדע והפיתוח י' נאמן:

השתתפתי בשיחות.

אמרי רון (המערך):

אני יודע, לכן אני מדגיש את הנקודה הזאת.

ההיסטוריה שלנו קצרה, אבל היא רבת תהפוכות. אותה תוכנית שטוב שלא יצאה לפועל — תוכנית ההטיה של

הפיתוח, למשל: בתקציב שאנחנו עומדים לאשר לשנת 1984/85, תקציב הפיתוח הכללי מקוצץ ריאלי, אדוני השר, ב-22 בקירוב. לא שמעתי את שר הפיתוח אומר ולו מלה אחת על כך.

תקציב החקלאות מקוצץ ריאלי ב-17%. איך אפשר לדבר על פיתוח החקלאות המפוארת ביותר בעולם — הנמצאת כיום כמצב של התדרדרות, בין השאר כתוצאה מקיצוץ דרסטי בתקציבי הפיתוח? איך אפשר לדבר על פיתוח בחקלאות כשמקצצים קיצוץ נורא כזה? איך אפשר לדבר על פיתוח של תעשייה, כשמקצצים 17% ומעלה, ריאלי, מתקציבי הפיתוח של משרד התעשייה והמסחר? כאשר מסתכלים על סך כל תקציב המדינה, הקיצוץ אינו כל כך נורא: פה 2%, שם 3%. אבל אם מתייחסים לחינוך — והחינוך הוא השקעה לטווח ארוך, וחבר הכנסת הראל דיבר כאן על הכנסת מחשבים לבתי-הספר — רבותי, תקציב הפיתוח של משרד החינוך מקוצץ ריאלי ב-40%. איך אפשר לדבר כלל על פיתוח החינוך וההשכלה במצב הזה?

אני חושב שחלק מהדברים שאתה, אדוני השר, דיברת עליהם הם פונקציות היכולות להתממש על-ידי רשויות ועל-ידי משרדים אחרים, למשל, שר התעשייה והמסחר חתם לא מכבר על הסכם מו"פ — הסכם מחקר ופיתוח — עם צרפת, ואני מניח שהוא היה עושה את זה גם בלעדי משרד המדע והפיתוח.

שר המדע והפיתוח י' נאמן:

במקרה לא.

אמרי רון (המערך):

אני מניח שתקציבי מו"פ — שגם לדעתי הם זעירים מדי — היו ממשיכים להינתן גם דרך משרד הביטחון, גם לפיתוח נושאים שונים וגם לצורכי חקלאות. על-פי החומר שהגשתי אני רואה, שחלק ממנו מולאם לטובת קריית המדע באריאל. אני מניח, שתקציבי מו"פ היו ממשיכים להינתן למגורים השונים, ואני אפילו איני כופר בצורך לאחד את כל נושא המו"פ תחת רשות אחת. השאלה היא, האם לצורך זה דרוש משרד, והאם על משרד כזה צריך להפקיד אדם, שעם כל הכבוד לתחום המדעי ולקידום המדעי שהוא עוסק בהם, אינו חושב שיש קשר בינו לבין הפיתוח, אפילו כשמדובר בנושא חשוב מאוד כמו קריות מדע. הרי קריות מדע הוקמו עוד לפני שהיה משרד מדע ופיתוח. חלקן ביתר הצלחה וחלקן בפחות הצלחה; אבל בעיקרו של דבר היתה זו יוזמה ברוכה שנקטה בראשית שנות השבעים, היום עיקר הדגש מושם על קריית מדע אחת באריאל, והכוונות הפוליטיות של זה ברורות לגמרי. הן גם לא מוסתרות.

אני רק רוצה להביא דוגמה אחת שתדגים כיצד סדרי העדיפויות משתבשים. כאשר נוסד משרד המדע והפיתוח, ואתה, אדוני, נתמנית לכהונת השר, שאלה חברת הכנסת שולמית אלוני שאילתא בנושא פיתוח הערבה, ואתה ענית לה מעל דוכן הכנסת תשובה שכולה פיתוח, תנופה, יוזמות וחזון, ואמרת שתוקם חברת פיתוח, וכיחד עם המועצה האזורית —

שר המדע והפיתוח י' נאמן:

אמרי רון (המערך):

בסדר.

אמרת שיתחילו לזרז תקציבים, ושיוקם שם מרכז, וירחל פיתוח, וכן הלאה וכן הלאה, היום, בנאום שלך, על כל נושא הערבה אמרת משהו על סקר, אם זיכרוני אינו מטעני, בסדר,

דיברנו שנים על שדה תעופה. אין שדה תעופה. לאחר הסכמי קמפ־דייוויד עדיין נשאנו עם שדה התעופה המחניק הזה שבתוך אילת. דובר על אזור עברונה. צפונית לאילת. שם ניתן היה להקים שדה תעופה בין־לאומי ולערוך תוכניות חירות משותפות. אנחנו היינו מרוויחים מזה — גם הירדנים וגם אנחנו — מפני ששדה כזה יכול היה להיות הרבה יותר גדול והרבות חשית לתוכניות חירות ולתוכניות אחרות הרבה יותר גדולות. מה קורה? — אנחנו לא מבצעים. הירדנים מבצעים בעצמם. כשאנחנו נרצה לבצע — זה יהיה בעימות, בקונפליקט.

למה אני מסביר את כל הנקודות האלה? — ויש עוד רבות, רבות מאוד — מפני שהיכן שאחה נוגע, הבעיה נשארת פוליטית ביסודה. לרבות הנקודה האחרונה שהזכרת על הכורים הגרעיניים. אתה יודע יפה מאוד, כלי נפרט יותר מדי, שאם לא נשנה את הקו הפוליטי שלנו, לא נצא משרמית המדינות המטורפות — או לא המדינות מטורפות, מהרשימה השחורה — לא נהיה מסוגלים לפתח פה כור גרעיני לצורכי חשמל, שיזויל את האנרגיה בעשרות אחוזים. לא נהיה מסוגלים לעשות זאת רק מהסיבה הפוליטית. אם היינו יכולים לבצע זאת היינו מוזילים את המחיר, ובמקום 1.7 מיליארד דולר — פעם היו 2 מיליארדי דולרים לשנה — היינו משלמים הרבה פחות. דוח ועדת חורב אמר שאיננו יכולים להקים תחנה גרעינית בעצמנו, כי מדובר בביקשים איריים, ואנחנו נשארים כלי תוכנית. אתה מדבר על כך, אבל בעצם אין תוכנית ממשית. היכן שאתה נוגע בעניין — אתה חוזר לנקודה הפוליטית. אנחנו מדינה קטנה באזור מסוכן ומסוכסך — — —

היור"ר מ' שחל:

חבר הכנסת אמרי רון, עם כל הכבוד, אני מאותה עם האור כבר למעלה מחמש דקות.

אמרי רון (המעריך):

רציתי להודות לך שאתה מאיר לי את הדברים.

היור"ר מ' שחל:

אני מעיר לך על הדברים. זה לא אור אדום לרכב, אבל בדרך כלל, כשרואים אותו, מבקשים עוד משפט. הדברים מעניינים מאוד, אבל יש סדריום ארוך מאוד.

אמרי רון (המעריך):

אני כבר מסיים.

בתמצית אני רוצה לומר: א. הדגש צריך להיות בפיתוח. אתה אומנם מרען, אבל הדגש צריך להיות בפיתוח. אינך נותן דגש בפיתוח. לכן, אם משהו היה שואל: מה היה קורה אילו לא היה קיים היום משרד? — התשובה היתה: כמעט לא היה קורה דבר.

ב. יש קשר — לינקג' — בלתי נפרד בין הקו הפוליטי לבין אפשרויות הפיתוח של ישראל. לא יעזור שום דבר. אנחנו חייבים לשנות את הקו הפוליטי, כדי לפרוץ לעולמות חדשים ולפיתוח מואץ. שבו חלוי עתיד קיומנו.

היור"ר מ' שחל:

תודה.

ד. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

היור"ר מ' שחל:

הודעה לסגנית מוזכר הכנסת.

על שולחן הכנסת, לקריאה שנייה ולקריאה שלישית, חוק לתיקון פקודת בתי־המסור (מס' 7), התשמ"ד — 1984, שהחזירה ועדת הפנים ואיכות הסביבה. תודה.

סגנית מוזכר הכנסת ש' כרם:

ברשות היושב־ראש, הנני מתכבדת להודיע, כי הונח היום

הערכים — הייתה צריכה להסתיים באגם באזור המוסיבה בדיקה של כ־250 מיליון קוב מים מתוקים. כדי שלא לאפשר לישראל לנצל את 250 מיליון הקוב הללו.

היום, כסיטואציה פוליטית לגמרי אחרת, ניתן לחכנן במשותף — ודבר כזה אי־אפשר לעשות אלא במשותף — סכר, איגוס, באותו מקום, כסכר המוסיבה או דרומה יותר באזור מעור־חיים. אפשר לחכנן אגם גדול שיאגור מי חורף. ירדן וישראל תחלקנה בו מחצית ומחצית, וישראל תוכל להגדיל את כושר ההשקאה החקלאי שלה בכ־10%, כ־120 — 125 מיליון קוב מים. זה היקף אדיר. זו תוכנית אדירה.

ברור שאם אנחנו הולכים לתוכנית כאלה אנחנו מקבלים גם סכסוך ותמיכה של גורמים בין־לאומיים, ובכללם הבנק העולמי, מדינות, בנקים באירופה ובאמצעות־הכרית, מפני שתוכנית כזאת הולכת לקראת פשרה, לקראת שלום. זה דבר שהעולם רוצה אותו, גם כלכלית וגם מדינית. במקום לעסוק בזה — אנחנו עוסקים בתחרות עם הירדנים. איננו רוצה לפרט. אבל זאת תחרות. הם קודחים — אנחנו קודחים: הם קודחים באר — אנחנו קודחים באר. לדבר הזה אין סוף. זה יכול רק להיות מסוכן ולא יכול להביא שום תועלת אמיתית.

לפני שנה, בדיון על משרד הפיתוח, נגעתי גם בנושא של תעלת־הים, נושא המוכר לך היטב. אני חושב שהיום אפשר לראות מדוע התוכנית אינה מתממשת. בעצם, היא איננה מתממשת מפני ששורה של רשויות או משרדים כלכליים אמניים בדקו את התוכנית והראו שהיא איננה כדאית במובנים הכלכליים, שלפיהם נבחנים בישראל פרויקטים גדולים.

עכשיו ברור מאוד שהפריקט היה כדאי אילו יכולנו לעשותו בשיתוף פעולה עם ירדן, ומלכתחילה ברור היה שאנן יס־המלח, אפילו על־פי תוכנית התניה, איננו שייך כולו למדינת ישראל. לא יעזור כלום. אנחנו מתווכחים פה באולם הזה על שכם ערבית או שכם יהודית, אבל אני מקווה שאין ויכוח על מדינת ירדן. מתצית יס־המלח, על־פי כל תוכנית וכל הסכם פוליטי. שייכת ליורד. אנחנו עושים את תוכנית תעלת־הים על כל יס־המלח כאילו "כולה שלי".

אילו היינו עושים את התוכנית הנוכחית אפילו בתוואי הזה — וכידוע לך, איננו בעדו — תוך הסכם, היינו מקבלים תקציבים, היינו מקבלים סיוע מהבנק העולמי שאיננו מקבלים היום. אולי ירדן תקבל, אנחנו — לא. אם כך היינו עושים — התוכנית הייתה הופכת לכדאית.

הוא הרין לגבי אזור הערבה או אזור אילת. חבר הכנסת יגאל אלון, זיכרונו לברכה, הביא מעל דוכן הכנסת תוכנית צמודה לתוכנית תעלת־הים. זאת הייתה התוכנית הפשוטה ביותר לביצוע. היא אמרה, שכאשר אנחנו הולכים לצמצום החוף באילת לאחר הסכמי קמפ־דייוויד, צמצום דרסטי של החוף, הבה נגדיל את החוף ונכרה תעלה באורך של 12 קילומטרים צפונית. נוכל לווסת ולארגן שם את נמל הנפט. להוסיף חוף תיירות, ולהשתמש בזה לשימושים רבים מאוד. את התוכנית הזאת חייבים לבצע בהסכם עם ירדן לפחות, מפני שהשטח הוא על הגבול של ירדן. לא התחלנו כלל לחשוב על הכיוון הזה.

ה. סקירת שר המדע והפיתוח על פעולות משרדו* (המשך)

— אשר סייר עם הפרופסור נאמן כמושבות המורחיות ובחן את הישגי הקולוניאליזם של שנות השמונים תוצרת ישראל. זה מזכיר לנו, שגם אם התחלפו ראשי ההנהגה הלאומית שלנו, ובמקום הקצבים והנגרים באו פרופסורים וממציאים, עדיין המדיניות היא אותה מדיניות מסוכנת, אכזרית והרסנית.

היוזמה השנייה של שר הפיתוח והמדע — מלבד תפקידו כשר המושבות — היתה תוכניתו להקמת סוכנות החלל הישראלית. תוכנית בדיונית זו נועדה להכניס את ישראל למירוץ אל החלל, ולצורך העניין הזה התגייסו בימים האחרונים כמה מדענים ועיונאים למסע אזהרות מפני הסכנה האורבת לנו מלוויין החקשורת הערבי, שייכנס למסלולו בשנה הבאה. אכן, זוהי סכנה איומה ונוראה. הלוויין המסוכן הזה עלול לגרום להצפת ארצות ישראל בשידורי טלוויזיה לרוב, אשר לא יעברו את מסננת הצנזורה של הוועד המנהל החדש; הצנזור הטלוויזיוני החדש, אורי פורת, לא יוכל לסלק מן המרקע תוכניות מסוכנות, העולות לגרום לערעור המורל הלאומי, וגם לא תהיה לו שליטה על שידורי חדשות העלולים לכלול חומר מסוכן, שאסור לאזרחי ישראל לדעת אותו. אכן, זוהי סכנה עצומה העומדת לנחות על ראש הדמוקרטיה היחידה במזרח התיכון. ואולי השר נאמן מתכנן צעדים למאבק בשידורים הפיזיים הללו, של ציין, חלק מן האשמה רובץ על כתפיו של שר האוצר לשעבר, יורם ארידור, שציין כל ארצות ישראל בטלוויזיות צבעוניות, וזאת סיבה טובה נוספת להחלתו בשר הצנע והשחיקה יגאל כהן-אורגד.

חברי הכנסת, הצגה ראשונה ומוקדמת לקראת סקירת שר המדע והפיתוח קיבלנו בשבוע שעבר בתוכנית "מוקד" בטלוויזיה, שבה התארח השר נאמן. כל מי שמע את הכתחתו להמשכת הישיבה בלבנון שנים רבות, את התפאורות בשיבות הרבות של ועדת השרים לענייני מושבות, כל מי שמע דברים אלה הבין את הסכנה הנוראה שמייצגים האדם הזה והתנועה שמאחוריו, את העיוורון, השנאה, ההתנשאות והגזענות, וגם הקנאות, שהובילו עמים רבים לחורבן, להרג ולשפיכות דם. הדבר היחיד שהשר נאמן הצטער עליו באמת היה פרישתו של חברו חנן פורת, אשר הביאה אל הכנסת קולוניאליסט מושבע חדש, שאי אפשר לתת לו אפילו כמה ימים של חסד. אי אפשר לשכוח, שחבר הכנסת החדש — שהצטרף אל הבית אתמול — השווה את "שלוש עכשיו" לפלוגות הסער — שמעו, חברי מפלגת העבודה — הוא השווה את "שלוש עכשיו" לפלוגות הסער הנאציות של ה-S.S., ואת אמיל גרינצווייג זיכרוננו לברכה להורס ווסל — אני מאוד מושבע, אינני יודע ולומר את השמות האלה כראוי; וחברי תנועת העבודה, חברי תנועת ההתיישבות, הולכים ולוחצים את ידו של חבר כנסת זה עוד בטרם יבש דמו של אמיל גרינצווייג על האדמה שמול משרד ראש הממשלה. ואותו חבר כנסת עוד לא התנצל על כך. הנה, זהו זרע הפרוענות.

מיכאל כריזר (המערך):

לא נהוג לקרוא קריאות ביניים לחבר כנסת חדש. אבל גם לא נהוג להעליב חבר חדש. עם כל חילוקי הדעות שיש עם חבר הכנסת שילוח, אבקש קצת יחס אליו.

היו"ר מ' כהן-אביב:

לא הייתי כאן, לא שמעתי.

היו"ר מ' שחל:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת צירלי ביטון, ואחריו — לחבר הכנסת נחמן רו.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אם יש משרד ממשרדי הממשלה שמסמל את המלחמה בלבנון ואת העיוורון שהוביל למלחמה הזאת יותר מכל משרד אחר — מלבד משרד הביטחון — זהו המשרד המכונה המשרד למדע ולפיתוח. בראשות השר יובל נאמן. מדוע? — מפני שסיעתו של השר נאמן קמה על רקע הנסיגה מסיני, וזה היה הדגל שהניפה מראשיתה. והנה, בעיצומו של הוויכוח על הנסיגה מסיני ועל רקע התפקיד שמילאו שר הביטחון לשעבר וראש הממשלה לשעבר, הכינו שני האחרונים את מה שכונה אז "ההפתעות", שנועדו בין היתר להסיח את הדעת מן הנסיגה שהתבצעה מסיני.

כזכור, הכין אז ראש הממשלה את הפתעת חוק רמת-הגולן — שהצליחה, לצער, תודות לסיוע פעיל מצד חלק נכבד של האופוזיציה — שעליה זכה מר בגין בנושקה מאפוטרופסית הכיבוש והסיפוח, חברת הכנסת גאולה כהן. וכעת ובעונה אחת הכין אז שר הביטחון לשעבר את הפתעת "מבצע שלי" — שהפך למלחמת "הסדר החדש", וגם התוכנית הזאת עברה בסיוע פעיל של חלק נכבד ומכובד של האופוזיציה — אשר גם הכשילה, כידוע, כל ניסיון לחקור את מהלכי המלחמה.

אבל לענייננו: המלחמה בלבנון היתה ההכשר שניתן לממשלת הליכוד לאחר הנסיגה מסיני על-ידי סיעת התחיה, שמיהרה להצטרף לממשלה כדי להוסיף עוד קול לטובת כל מהלך מלחמתי. ואם העילה לישיבתו של השר מרידור בממשלה היתה יכולתו הכלכלית והטכנולוגית המופלאה — שגרמה ליצירת משרד-על לכלכלה — הרי שלצורך הצטרפותו של השר יובל נאמן והתנועה יצרו את מוסד המדע והפיתוח. וכאן, רבותי, חברי הכנסת, מתעוררת השאלה: מדוע לא נקרא למשרד בשם הנכון והמתאים לו? הלא אין מחלוקת על כך — גם מצד השר נאמן — שזהו משרד המושבות. אנו מאמצים את הדגם האנגלי בכל כך הרבה תחומים — הבה ניוס את שינוי שמו של המשרד הזה למשרד המושבות, והשר יובל נאמן ייקרא שר המושבות. אומנם הוא איבד את מרבית השטח של המושבה הדרומית, ונשארו לו רק טאבה ורצועת עזה. אבל לעומת זאת הוא זכה במושבה גדולה ועתירת אוכלוסין בצפון. המושבה הלבנונית, אשר — לדעתי — אין ספק שנמשך להחזיק בה במשך שנים רבות, לפחות בעתיד הנראה לעין.

ומצד שני יש לו גם המושבה המזרחית, שאותה הוא מכנה בשם יהודה ושומרון, ושם יש לו כבר חיל גדול של קולוניאליסטים המיישבים, במהירות את השטח וקובעים עובדות. אם הוא ייקרא שר המושבות, מייד יקבל רשמית את ראשות ועדת השרים לענייני מושבות, ואז לא יצטרך עוד להתמודד עם הפיקציה הנקראת מדע ופיתוח.

חברי הכנסת, בנושא המדע והפיתוח התפרסמו בעיקר שתי יוזמות של השר נאמן: האחת היתה פגישתו, והבאתו לארץ, של איש הפצצה האטומית, הפרופסור אדוארד טלר — תקן אותו, אדוני השר אם זה אינו נכון, אני הלכתי לברר זאת

יש קשר הדוק בין מצבנו הנוכחי והעתיד בתחום הזה, אפשרויות העשייה שלנו בתחומי המחקר והפיתוח, לבין ההכנות לקראת מימוש האפשרויות האלה, היינו — החינוך, הכשרת העובדות לחוקרים, למדענים, לבעלי מקצוע למיניהם.

אני חושב, אדוני השר, שעם כל העניין שהיה לי בהאזנה לדברך — התאור שלך את מצבנו ביחס לאחרים, הלאה ונהיה עומדים במקום הראשון בעולם במספר אנשי המדע לכל עשרת אלפים חושבים, ממש אלופי עולם בתחום הזה — אפשר לומר שאולי, מצבנו טוב בהשוואה לאחרים, אבל מצבנו רע בהשוואה לעצמנו ולצרכינו. האופן שבו אחת מציג את העניין בדברי הפתיחה יש בו משום הרגעה לפחות למי שלא מתעמק או למי שלא מתמצא בעניינים אלה, אסור לנו בתכלית האיסור להיות רגועים בתחום הזה.

הנושא הזה קשור באופן טבעי לנושא החינוך, הסכרתי מדוע, זה ברור לכל אחד, יש צורך להכין עתודות אנשים שיעסקו במקצועות המדע — ואנו בנסיגה חונגת, הדוח המפורסם של הוועדה בראשותו של הפרופסור דבורצקי הוזכר כאן בדיונים קודמים, הודקנו לו גם בוועדת החינוך של הכנסת, התייחסו אליו הרבה בעיתונות, הוא מתאר מצב, שאם הוא לא ישתנה כל הדיכורים שלנו בכיוון של עתיד ממודע, עתיד מעודכן מבחינת הפיתוח, כל הדיכורים האלה הם דברי סרק.

בבתי הספר הולך ופוחת יחסית משקלם של המורים למקצועות המדע — מתימטיקה, פיסיקה וביוכימיה בעיקר, דוח ועדת דבורצקי קובע, שמדיניות משרד החינוך כחחוס הפרורמה והאינטגרציה במערכת החינוך, פוגעת כעידוד נוער ללכת למקצועות מדעיים, הרבר מבאי בסופו של דבר לכך שהעתודה ללימודים גבוהים בטכניון ובמוסדות להשכלה גבוהה הולכת ומצטמצמת, רק לפני כמה שבועות ביקרתי עם ועדת החינוך באוניברסיטה של תל אביב, שמענו מהנהלת האוניברסיטה מספרים מדהימים על מעבדות שלמות ומחלקות שלמות שעומדות ריקות מחוסר תלמידים, צריך לקשר את התחומים, את תחום החינוך עם תחום הצרכים המדעיים, עם המחקר והפיתוח שלנו בעתיד, אי אפשר לעבוד פה בשתי זרועות נפרדות ובלתי מתואמות.

אני יודע שיש הרבה אינטרסים מוגדרים ופרדוקסים פנימיים בחוך החברה הישראלית, אם אנו מחליטים שאנו שמים דגש על הצד האינטגרטיבי, החברתי, הסוציאלי והלאומי, נדע שהמחיר שאנו משלמים בשביל זה הוא מחיר העתיד, מבחינת הנושא שאנו מדברים עליו היום, נדמה לי, שלא בדיוק כך עומדים פני הדברים, יש ויש לעשות הרבה, חוץ מלקבוע את העמדות האלה באופן קיצוני.

אדוני השר, רצוני להעיר שאנו נכנסים למערכת של קיצוצים בתקציב, ואנו כבר נתונים בתוכה, גם הים יקוצץ, אתה קורא כתבות מזעזעות על המחרת כהכנה של עתודת הדוקטורנטים, למשל, אין להם שום עתיד, הם אינם יכולים לעשות את מה שהם צריכים לעשות, מצד שני, אתה קורא מאמרים בנושא של פיתוח תעשיות תחומי המחקר והאפשרויות העצומות הגלומות בהן, יש בכך כדי לתת שדה פעולה ויצירה אדיר, למוח היהודי, לגניוס היהודי, אתה עומד בין שתי הסתירות האלה ושואל: איך נדלג עליפני התהום של הסתירות והגיוונים האלה, המרחק בין הרצוי לבין עמק הבכא של המציא, ובשנה הבאה יהיו קיצוצים נוספים במערכות האלה של החינוך הגבוה ושל הכנת דור העתיד של החוקרים והמדענים למיניהם.

חופיק טובי (החיות הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
נותר להתייחס באופן פוליטי.

מיכאל ברידור (המערך):
תן לו קודם להשמיע את נאום הבתולין שלו, אולי הוא שינה את דעתו.

הי"ר מ' כהן אביב:
אני מקווה שלא.

צירלי ביטון (החיות הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
חברי הכנסת, זהו זרע הפרוענות שקמנו נולדה סיעת השר נאמן וממנו נולד משרד המדע והפיתוח, אנחנו חיים בתקופה, שבה מכנים מלחמה בשם שלום, כיבוש ונישול בשם מדע ופיתוח, דס ואש בשם ביטחון והגנה; בתקופה שבה כיבוש מחנות — שנועד לשמירת הסדר והגנת החושבים — מוביל לטבח ולשחיטה; בתקופה שבה לכללה בזווית ההרסנית מכונה בשם כלכלה נכונה; שבה שעבוד המדינה והעם לאינטרסים של מעצמה, וזה מכונים בשם זקיפות קומה ועצמאות לאומית, ואת כל אלה מסמל בחוך שלטון הליכוד משרד המדע והפיתוח, משרד המושבות, אתמול שמענו הרבה בשורות בסקירתו של ראש הממשלה ושר החוץ, אשר הרחיב את הדיבור, למשל, על ההישגים שהיו לו בשיחות בנושא השוק המשותף, וחבל.

הי"ר מ' כהן אביב:
תודה לחבר הכנסת צירלי ביטון, רשות הדיבור לחבר הכנסת נחמן רו, ואחריו — לחבר הכנסת צבי שילוח.

נחמן רו (המערך):
אדוני היושב ראש, חבר הכנסת, חשבתי שאנו דנים על סקירת שר המדע והפיתוח, נדמה לי שלא טעיתי, נדמה לי שזה נושא הדיון.

למדתי לדעת, שאת הברכות לחבר הכנסת החדש לאחר נאומו הראשון אומר הדובר הראשון שיבוא אחריו, אני מקווה שאכן כך ייעשה.

לכי לבי לשר המדע, הנושא הוא: לקראת עולם אמין חדש, כיצד מתכוונים לעולם החדש והאמין הזה? נדמה לי שבסקירתך המעניינת מאוד, אדוני השר, הטון היה מינורי, זה לא עניין של סגנון דיבור, אלא עניין של תוכן הדברים, אני מעריך שאתה עצוב מאוד על האופן, על הקצב ועל הממדים שבהם ניתן לך, כמי שמופקד על התחום הזה, לפתח את הנושא, אני חושב שהטון המינורי אכן מבטא את המצב נכונה.

אני סבור, ודאי כמו כולנו, שמדע ופיתוח הם סימן היכר לחברה מתקדמת, נאורה, הצועדת עם הזמן ומתכוונת לימי העתיד, במציאות שלנו משקפים תחומי הפיתוח והמחקר, פרט להיבט ההבחינה התרבותי, את דמותה של המדינה, את אופיה הנאור והמתקדם, וגם את ההיבט הביטחוני והפוליטי המובהק בקשר שלנו ושל שכנינו, לא יעזרו כל מיני דיבורים, שיש להם ליהט פוליטי מפלגתי, אאנו ושכנינו — בקונסטלציה הנוכחית, ואיני יודע לעוד כמה זמן יש לנו צורך להיות חזקים, מפותחים ומתקדמים, על-מנת שנוכל להתקיים, גם לנושא של מחקר ופיתוח יש קשר לזה, אבל כדי שיהיה מדע נחוצים מדענים, כדי שיהיה מחקר נחוצים חוקרים, כאשר אלה אינם במדיה מספקת והתחזית היא שהם יחסרו לנו מאוד לצורכי הפיתוח שלנו בשנים הבאות, הרי כל הדיכורים שלנו בנושא זה הם שיר מזמור על לב רע.

היושבראש, לומר מלים מספר שלא בנושא שפתח בו שר המדע והפיתוח, וזאת כדי לקיים מה שאם אינני טועה, הוא מסורת של הצגת "האני מאמין" שלי כחבר הכנסת חדש.

אל סיעת התחיה בבתי מתנונות העבודה למען ארץ-ישראל השלמה, זו שבכנסת השמינית היתה מיוצגת על-ידי האלוף אברהם יפה וזיכרוננו לברכה, ובכנסת החשעית על-ידי הסופר משה שמיר, ייכדל לחיים ארוכים. כמותם רואה אני עצמי כאיש תנועת העבודה הארץ-ישראלית, זו שבה נולד מימי ברגוריא, השומר ומערכת תל-חי — האקטיביזם הציוני המקסימליסטי. בצינונת שלי, ארץ-ישראל השלמה משולבת כשלחבת בלהבה, כסוציאליזמוקרטט אני מודרך על-ידי ממרתו הנפלאה של נחמן סירקין, שהצינונת היא הסוציאליזם של העם היהודי. הצינונת העובדת היתה התיישבות היהודים בארץ-ישראל לא רק הבסיס ליצירת עם עובד היושב על אדמתו, אלא גם זרוע עיקרית במדיניות הצינונית. חפקיד זה שריר וקיים גם במדינה, והוא יתקיים כמכשיר לגאולת הארץ כולה, כדי להגשים את מטרת הצינונות: חידוש ימי עם ישראל בארץ-ישראל כקדם.

ועכשיו לגבי הסעיף שעל סדר-היום: לא כמצוות אנשים מלומדה אפוא, ולא משום שהשר המייצג את התחיה בממשלה מוסר דין-וחשבון על פעולות משרדו, נטלתי רשות הדיבור, אלא משום שהשר יובל נאמן הוא גם יושבראש הוועדה להתיישבות, ואני מכרך אותו על קידום התיישבות בימי כהונתו כשר בממשלה, והוא יכול להתבכר בפעולות.

אף-על-פי-כן אני רוצה לומר שאין זה מספיק, ומשום שאני יודע שלא בו תלוי הדבר, אני רוצה לחזור על כמה דברים ידועים.

אדוני היושבראש, מצוות יישוב הארץ איננה עניין לתקופה מוגבלת, ואיננה עניין לשטח מסוים. בכל פינה של ארץ-ישראל צריכים להיות יהודים. כי זו ארצם, ואסור שיהיו בה שטחים "יודגריין". אבל יש גם סיבה אקטואלית לדבר. הנה שואלים, בייחוד מצד המערך, מדוע לא ליישב את הגליל. תמיד היתה בעיה של קדימויות בפעולה הצינונית. את השאלה מדוע לא ליישב את הגליל שאלו גם בשנות החמישים הראשונות את בן-גוריון, כשהציע ליישב מהר את חבל לכיש.

השתתפתי בדיון שהתנהל בזמירות מפא"י בנושא זה, ואני זוכר את דבריו. הוא אמר אז: השטח ריק, והוא עלול להיחפך לשטח מעבר של פליטים בין רצועת-עזה לחברון, ואז לא יהיה גבול דרומי למדינת ישראל. הוא סבר, שאם לא ניישב אותו מייד — עלול להיות מאוחר בעתיד. האמצעים היו מוגבלים, היו מעברות וזיהות עליה נמולה, ובכל זאת ניגשו מייד ליישב אותו — מפני שארבה לו סכנה אקוטית מיידית.

כך היה אז. בימינו הלחצים הבין-לאומיים מופעלים קודם כול על החבלים ששוחררו בשנת 1967, ובייחוד על יהודה ושומרון. אם לא נשנה את המצב הדמוגרפי, הלחצים ילכו ויגברו: וככול שניישובם יותר, בסופו של דבר העולם יתייחס אל חבלים אלה בהשלמה מאונס, כפי שהוא גם השלים, פחות או יותר, עם הפיכת מזרח-ירושלים לחלק בלתי-נפרד ממדינת ישראל.

צורך הד"ר בנוכחותי, האומר שיישוב יהודי גדול ביהודה ובשומרון ישים קץ גם לוויכוח הפנימי. הדמוגרפיה לא הפחידה אותי כשבאתי ארצה לפני חמישים שנה, וביישוב היהודי היו לא יותר מ-170,000 יהודים ו-650,000 ערבים. הדמוגרפיה מעולם לא הפחידה אותנו, למרות שידענו שזו בעיה קשה מאוד.

בעמודים 14 עד 17 של סקירתך דיברת על ההתיישבות והפיתוח, וזה שייך לוועדה שאתה עומד בראשה, ועדת ההתיישבות. גם אשתדך הבטחת מעשים משמעותיים לגבי פיתוח הערבה. אני יודע שרצית בזה, אבל מה נעשה שם בפועל? אני מכיר את היישובים שם, אני מכרך בהם, לחנוניות שלנו יש באזור הזה אנשים ויישובים. היתה החלטה על הקמת שלושה יישובים בערבה ושבעה יישובים כבקעת הירדן. אבל הערבה ממשיכה לזעוק בשתיקה. המרחבים האדירים, הבדידות, תנאי האקלים הקשים, ונכון אמרת שעד היום אין יודעים אל נכון עד הסוף איך ומה לעשות שם. אבל בפיתוח של מפעלי תעשייה בחקלאות, כחעסוקות נוספות שיאפשרו לאנשים לחיות במרחבים אלה בערבה, ההתקדמות היא אטית, ואף פחות מזה.

אני רוצה לומר מעל הדוכן הזה, שכל זה משפיע על נכונותם של האנשים להמשיך ולשבת שם. דומה הדבר גם בבקעת-הירדן. כך נאמר באותו דוח פוהורילס שהוזכר כמה פעמים מעל הדוכן הזה: בקעת-הירדן מתבוססת בחולשתה. אני יודע מה הקשר בין משרד המדע והפיתוח שלך לבין משרד החקלאות, למשל. הנואם שקדם לי קרא לך "שר המושבות". אבל אני שואל: מה עם "שר המושבים"? מה בין "שר המושבות" לבין "שר המושבים", בנושא הזה? אני מכיר את מכוני המחקר בפעאל. בינתיים ליישובים שם אין קיום. עד שתבוא הנחמה — תצא הנשמה.

לסיים, אני רוצה להעיר הערה פוליטית קצת עצובה. בדברריך ציינת — וגם קראתי זאת בחוברת שהגשתי לנו — שכלל מימון התוך לפעילויות מחקר ופיתוח הוא כפול מהמקורות העצמיים שלנו; אבל ציינת, שאפילו גרמניה המערבית מממנת לנו את הפעילות הזאת בהיקף שעולה על קרנות המוצעה למחקר ולפיתוח ממקורות עצמיים. אני רואה בזה אירוניה של הגורל ושל הזמן. אותה קואליציה שאתה שותף בה, אשר ראתה בגרמניה את סמל הרוע והטומאה, נזקקת לקבל ממנה את הסכומים האלה עלימנת לפתח את הדברים החשובים האלה.

ולבסוף, בסיום הסקירה שלך, בא קטע אופטימי המסתיים במלים: "רק בהמשך התנופה, בהגברת ההשקעה במחקר, ובהאצת הפיתוח, רק כאלה נכטיח את המשך הצמיחה ואת היציאה מן המצר". אני מסכים עם זה שזאת צריכה להיות המגמה, אבל איך זה מסתדר עם המציאות, שהיא ההיפך מהמגמה הזאת? תשובתי היא: זה לא מסתדר. במדיניות כזאת, בהקצאת המשאבים הזאת, ובאפשרויות שיתנו לך לבצע את מה שאתה — וגם אנחנו, במידה רבה — חושבים לחשוב, זה אינו אפשרי. חודר.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

תודה לחבר הכנסת נחמן רו. רשות הדיבור לחבר הכנסת צבי שילוח, ואחרי — לחבר הכנסת כרציון רובין. אם הוא לא יהיה באולם — לחבר הכנסת חיים דרוקמן, ואם גם הוא לא יהיה באולם — אחרון המשתתפים בדיון זה יהיה חבר הכנסת מיכאל בריהר.

יהודה חשאי (המערך):

זה נאום הבכורה של חבר הכנסת שילוח.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

ידוע לי.

צבי שילוח (התחיה):

אדוני היושבראש, כנסת נכבדה, הרשה נא לי, אדוני

דב בן-מאיר (המערך):

מה שאתה רואה אינו רשום בפרוטוקול. עכשיו זה רשום. עכשיו זה רשום.

היור"ר מ' כהן-אבידב:

אמרתי: עיני בראשי, אני רואה.

יהודה חשאי (המערך):

תביט שמאלה, ותראה שכל אנשי הימין אינם.

דב בן-מאיר (המערך):

מעולם לא היתה ממשלה ימנית כל כך, עם כל כך הרבה ידיים שמאליות.

גאולה כהן (התחיה):

מה זה חשוב? העיקר שהתחיה פה.

היור"ר מ' כהן-אבידב:

אני מבקש מחברי הכנסת, את האיחולים. — אחר כך.

אהרן הראל (המערך):

אנחנו מברכים אותך על הנאום, ואיננו מסכימים אף למלה אחת שהוא אמר.

היור"ר מ' כהן-אבידב:

חברי הכנסת, אני מבקש, אני מבקש, חברי הכנסת, חבר הכנסת בריזהר עוד לא התחיל בדבריו. אני מבקש, חברי הכנסת.

יהודה חשאי (המערך):

תומין מישור לרפואה.

היור"ר מ' כהן-אבידב:

חברי הכנסת, הנהגנו מנהג יפה, שמי שעולה לדוכן אחר מי שנאם את נאומו הראשון בכנסת מכרך את חבר הכנסת החדש. תנו אפשרות לשמוע את הכרכה, ואחר כך תפריעו.

יהודה חשאי (המערך):

רצינו שאת הכרכה ישמעו יותר אנשים.

היור"ר מ' כהן-אבידב:

חבר הכנסת בריזהר, בבקשה.

מיכאל בריזהר (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני רואה זאת לעונג לברך את ידידי צבי שילוח על הצטרפותו לכנסת.

צבי שילוח הוא ידידי משכבר הימים. נפל בחלקנו לעשות יחדיו חקופה מסוימת בתנועה גדולה יחד עם דוד בן-גוריון. ששנינו היינו מתלמידיו ומתומכיו.

צבי שילוח נולד בעיירה קטנה בגליציה ששמה בוריסלכדאוויץ' — — —

יהודה חשאי (המערך):

איך, איך?

מיכאל בריזהר (המערך):

שם, מתברר, נולדו עוד שניים מחברי הכנסת, רמי מעלה ורבי פעלים, אחד מהם הוא חברי הפרופסור שבח וייס, והשני הוא מורנו ורבונו חבר הכנסת אברהם שפירא. פה נוצרת "טרויקה" מסוכנת מאוד של שלושה אישים — — —

שבח וייס (המערך):

שדולת נפט.

מבחינה זו אני רוצה לומר, שהקצב אינו מספיק, דרוש הקצב של ימי בן-גוריון ואשכול. אם ממשלת הליכוד מכריזה, שיישובם של יהודה, שומרון ועזה הם ציפור נפשה, אזי עליה להציג לעצמה כדוגמה את אותה תנופה שידעה להניף ממשלת מפא"י בשנות ה-50.

כשאני רואה את כל האגף הזה ריק, לאחר ששמענו את סקירתו של יושב-ראש הוועדה לענייני התיישבות, זה רק יכול לעצור.

ירוחם משל (המערך):

והאגף הזה איננו נמצא כלל.

היור"ר מ' כהן-אבידב:

חבר הכנסת משל, יש לי בקשה. מנהג ידוע הוא שמאשר חבר הכנסת נואם את נאומו הראשון אין מעירים שום הערה.

צבי שילוח (התחיה):

לתנופה רבתי זו אני מצפה — כיהודי, כציוני, כאיש תנועת העבודה, וכמובן כחבר התחיה, שהיא חלק מהקואליציה.

ועוד מלה אחת על דברים ששמעתי פה, הערות מעטות: חבר הכנסת אמרי רון, כפי ש"השומר הצעיר" מצטער על התנגדותו בשנות הארבעים להוכנית בילטמור והוא מתבייש במרקסיזם-לניניזם ובאוריניטיזם שלו לכרית-המועצות בימי סטלין. כך אתם תתחרטו על כך שאת התפקיד החלוצי של יישוב לב הארץ השארתם ל"גוש אמונים", העושה את הדבר הזה בצורה נפלאה, ולמחונני עפרות הארץ האחרים כיהודה, בשומרון ובחבל-עזה. עכשיו ההתנחלות בבקעת-הירדן עומדת בתור, ויש לקדם אותה לפחות כמו את ההתנחלות כרמ-הגולן, ועל כך הרי יש קונסנזוס עם המערך. נסו אתם, אנשי המערך, להכניס את מלוא המרץ שלכם בדברים האלה, שאתם מסכימים להם, והניפו אתם את דגל ההתנחלות באותם שטחים שאתם חושבים שהם צריכים להישאר במדינת ישראל.

אני מצטער על שמכניסים גם גורמים צורמים מאוד בדיון על ההתיישבות, כשבימי המשבר של העלייה הרביעית קראו מחוסרי עבודה לבן-גוריון: מנהיג, תן לנו לחם, הוא לא השיב להם שיש משהו שאשם בזה שאין לחם, אלא הוא אמר: לחם אין לי, אבל חזון ציוני גדול יש לי, ואחר תחיו.

היום הולכים חלוצים לשעבר ומסיתים נגד ההתנחלות באומרים: אין לכם כרי לגמור את החורש, מפני שמתנחלים לוקחים לכם את כל התקציב.

חבר הכנסת אהרן הראל קורא עכשיו להעביר תקציב מיישוב הארץ למתשבים, בכך אולי מתבטאת הסטייה שעשתה מפלגת העבודה בימינו מדרך המלך של תנועת העבודה בימי גדולתה החלוצית אל דרך "הצמציונות", לפי ביטוי של אברהם שברון-שרון. עזבו את ה"צמציונות" וחזרו אל ימי הציונות הגדולה שלכם מימי ראשית המדינה, תודה.

היור"ר מ' כהן-אבידב:

תודה לחבר הכנסת צבי שילוח, חבר הכנסת בן-ציון רובין איננו, חבר הכנסת חיים דרוקמן איננו, רשות הדיבור לחבר הכנסת מיכאל בריזהר, אחרון המשתתפים בדיון.

יעקב גיל (המערך):

חברי הליכוד אינם.

היור"ר מ' כהן-אבידב:

אני מבקש, הם אינם. אתה חושב שאינני רואה? עיני לא בראשי?

— סקירת שר המדע והפיתוח על פעולות משרדו (המשך) —

ועכשיו, כרשותך אדוני היושב ראש, אעבור לנושא הדיון. כאשר אני שומע את הצהרותי החדשות לבקרים של שר המדע והפיתוח בענייני יהודה ושומרון, לבנון וימית ומאבקנו למען ארץ-ישראל השלמה, גוש-אמונים וכל השאר, אני שואל את עצמי: מתי מספיק האיש הזה לעסוק גם בענייני משרדו? וכשאתי קורא ושומע את סקירתך על משרדך, אדוני השר, אני משיב לעצמי: אכן, אינך מספיק לעסוק בענייני משרדך.

אינני שותף לפסטיבל שהיה כאן קודם. מה יש בסקירה הזאת, רבותי חברי הכנסת? יש המון ציטוטים ממה שקורה בארצות-הברית, ממה שקורה ביפן, מדוח קנדי, מדוח אנגלי ומדוח בלגי. יש דיווח עגום מאוד על מה שקורה במדינת ישראל בתחום המדע והפיתוח.

כצדק אמרת, אדוני השר, שלנו אין משאבים טבעיים. אין לנו אוצרות טבע, אין לנו נפט, אין לנו זהב, אין לנו יהלומים ואין לנו גם יד עובדת זולה. יש לנו דבר אחד שציינת — תאים אפורים, מה שקוראים "המוח היהודי". אבל המוח היהודי בארץ נמצא במצב של פיתוח מתמיד, ואינני יודע מה אתה עושה למענו.

אתה ציינת שבמדינת ישראל יש 11.8 מרענים לכל 10,000 חושבים לעומת 9.8 בארצות-הברית. זה כל המוח היהודי? ההשוואה הזאת? היתרון של שניים? אתה מרתש שאנחנו במקום ה-15 בעולם במספר מרענינו ואמרת שב-20 השנים האחרונות עלינו בסך הכול עלייה קטנה, מהמקום ה-17 למקום ה-15. לשם כך צריך שר? אם יש שר מדע ופיתוח, מה הוא עושה?

יתירה מזה: יש בארץ — ואתה מציין את זה בסקירה שלך — מחסור חמור במהנדסים ובטכנאים. יש משבר חמור בחינוך הטכנולוגי. אני חייב לשאול אותך באופן נוקב וחד-משמעי: מה אתה עושה בנושא החינוך הטכנולוגי? אנחנו טלטלנו את הכנסת הזאת. חבר הכנסת רוס, אנוכי, חבר הכנסת אברהם הירשזון, אפילו סגנית שר החינוך והתכנון, חברת הכנסת גלוריה תעסה, הזעקנו את הכנסת, את המליאה, את ועדת החינוך והתכנון. הכאנו את דוח דבורצקי, המצביע על תופעות חמורות ביותר בחינוך הטכנולוגי. הקול היחיד שלא שמענו, האדם היחיד שלא בא להיאבק על זה לצדנו, הוא שר המדע. הוא איננו. הוא לא קיים, כי הוא עסוק בהצהרות על יהודה ושומרון.

שר המדע והפיתוח יי נאמן:

אתה לא קורא עיתון. כינסת את ועדת השרים למדע ולטכנולוגיה והיא שמעה את דוח דבורצקי.

היו"ר מ' כהן-אביב:

אדוני השר, זכותך להשיב אחר כך. תוכל להשיב לכל אלה שלקחו חלק בדיון הזה.

מיכאל בריזהר (המעריך):

אדרכא, אם אותו שר כינס את הוועדה שלו והביא לפניו את דוח ועדת דבורצקי, ובעקבות זאת לא יושמה אפילו מלה אחת, אפילו תג אחד מדוח דבורצקי, איזה מין שר מדע הוא?

שר המדע והפיתוח יי נאמן:

מנין לך?

מיכאל בריזהר (המעריך):

עובדה. מנין לך? מפני שהדבר נאמר באופן מוסמך על-ידי משרד החינוך והתכנון.

שר המדע והפיתוח יי נאמן:

מיכאל בריזהר (המעריך):

שדולת נפט ושדולת גליציה. מכל מקום, חבר הכנסת שילוח, אתה מצטרף פה לשני חברים וחיקים שלך, וגם חברים אחרים שמחים על נוכחותך כאן.

צבי שילוח עלה לארץ בשנת 1932, התיישב תחילה בחולדה והיה חקלאי ופועל בניין. במלחמת העולם השנייה זכות היסטורית בארגון ובחינוך שארית הפליטה למאבק ציוני ולהעפלה לארץ-ישראל. הוא ערך גם את עיתון "הדור", שהיה עיתון מפא"י, עיתון מפלגת פועלי ארץ-ישראל, והיה חבר במרכז מפא"י. כפי שאתם רואים, אני מזכיר את כל חטאיו של צבי שילוח. הוא הצטרף עם דוד בן-גוריון לרפ"י, חזר למפלגת העבודה — — —

אהרן נחמיאס (המעריך):

סוף סוף נכנס לאולם משהו מן הליכוד, חבר הכנסת דן תיכון. לפחות יהיה אחד.

היו"ר מ' כהן-אביב:

חברי הכנסת, זה לא מקובל, אני מבקש. זה מנהג לא נאה ולא יפה. אני מבקש.

אהרן נחמיאס (המעריך):

יהיה עוד חבר אחד.

היו"ר מ' כהן-אביב:

חבר הכנסת נחמיאס, חבר הכנסת נחמיאס, אני פונה אליך, אני פונה אליך ומבקש ממך.

אהרן נחמיאס (המעריך):

כבוד הליכוד האבוד. חבר הכנסת דן תיכון? שב.

היו"ר מ' כהן-אביב:

חבר הכנסת נחמיאס, אני פונה אליך ומבקש ממך שלא להפריע. לא נהוג ולא מקובל להפריע כשמדברים. אני מבקש. תנו לחבר הכנסת בריזהר לסיים, ואחר-כך תאמרו כל מה שאדם רוצים לומר. לא אפריע לכם. תחאפקו דקה אחת ולא יותר. הוא יסיים את הברכות, ואחר כך תאמרו מה שאתם רוצים, תקראו קריאות כיניים.

יהודה השאי (המעריך):

רצינו שיהיה מניין.

מיכאל בריזהר (המעריך):

כפי שאמרתי, הוא היה חבר מפלגת העבודה וחבר מזכירות מפלגת העבודה. כן, אני מדבר על צבי שילוח. אבל אחרי מלחמת ששת הימים, יחד עם נתן אלתרמן ומשה שמיר, היה בין שלושת המייסדים של התנועה לארץ-ישראל השלמה. ב-1973 הוא עזב את מפלגת העבודה, הצטרף לליכוד — טוב, יש לכל אחד חטאים — יחד עם תנועת העבודה למען ארץ-ישראל השלמה. ב-1977 התפטר מהנהלת הליכוד, כמחאה על הוויתור על סיני, והיה בין מייסדי "התחיה".

מובן מאליו, חבר הכנסת שילוח, שאיני מתלהב בדיוק מהחלק הקרוב אלינו יותר של הביוגרפיה שלך. אתה גם כתבת ספר בשם "ארץ גדולה לעם גדול", שיצא ב-1971. אבל אני יכול לומר לך, ברוב הברכה שאנחנו מכירים אותך היום, שאתה ידוע כאחד מאלה המחריפים והמקצינים בלשונם כשהם כותבים מאמרים, והנעמיים והחביבים והמתונים כשהם משוחחים ומדברים. אחרי שנכנסת לכנסת אולי נצא כולנו נשכרים, כי עכשיו רואי חזר ויחזר וכתוב פחות, ותבוא ברכה על כולנו. מכל מקום, אני מאחל לך הצלחה בתפקידך בכנסת כחבר מפלגתך.

כהישג — או מרמז על כך שזהו הישג — בתוך הסקירה על עבודת משרדך? אם זה קשור — אמור זאת; ואם זה אינו קשור — אל תנצל זאת.

לעומת זאת, לעומת הסקירה הדקיקה הזאת, אני מוכרח לציין זאת, אדוני השר יוכל נאמן: אתה אינך יורד מהכתרות. "צה"ל כיצע כבר 40 חזירות גדולות צפונית לנהר האוראלי"; "כיום הראשון של המלחמה אמרתי שזה עניין לשנים" — מדובר במלחמת לבנון; "הילדה משכם נפגעה מכדור תועה, או אינני יודע ממה" — יכול בהחלט להיות כך, כדור תועה; "בסוף שנת התקציב הזאת יהיו ביהודה, ובשומרון ובצפון 50,000 — 60,000 מתיישבים"; בכותבית "מוקד" זה נהפך ל-70,000 — 80,000 מתיישבים.

כותרת אחרי כותרת. השר יוכל נאמן: "הטלוויזיה רודפת את ההתיישבות היהודית ביהודה ובשומרון". השר נאמן: "שהיית צה"ל בלבנון זה עניין לשנים רבות. צריך שיהיה מי שיהרג מחבלים". ממש אסון: מה היו עושים המחבלים אם לא היה מי שיהרג אותם? צריך שאנחנו נהיה שם, בשביל להרוג מחבלים. עוד כותרת, אני ממשיך: "עוד 20 שנה בלבנון". "השר נאמן מכחיש שהפעיל פיקוח על כנייה ערבית ביהודה ובשומרון". "התחיה תצביע נגד מינוי גרופר לשר". "יובל נאמן מציע לרפול להצטרף לתנועת התחיה". "נאמן מאשים את האוצר בעיכוב תקציבים להתיישבות ביהודה ובשומרון". עוד: השר נאמן: "מאופירה השבוייה תצא הקריאה: לא עוד נסיגות" — וההודעה הזאת, בזמן שיש שלום עם אלה שמחזיקים ב"אופירה השבוייה". יצאה מטעם דובר משרד המדע והפיתוח. כאן זה כתוב.

גאולה כהן (התחיה):

וכי שר המדע והפיתוח איננו שר בממשלה?

מיכאל בריזהר (המערך):

אני רוצה להבין, אדוני השר, אתה שר התחיה, שר השטחים, שר ארץ ישראל השלמה, שר גושי-אמונים — הכול חוץ משר המדע והפיתוח.

ידידי, אין לנו צורך במשרד למדע ולפיתוח. אם המציאו אותו בשביל להוסיף את התחיה לממשלה, זאת הבעיה של הממשלה. הייתי מציע לסגור את המשרד, לשלוח את המדענים למעבדותיהם, ואת השר למדע ולפיתוח לפטר מתפקידו; ואז יופיע מחדש המדען המזהיר, פרופסור יובל נאמן, שיוכל לשבת במעבדתו ולעסוק במחקר ובפיתוח ולהחליף נוסחאות — כמו שאמר בנאומו — עם ידידיו בקליפורניה באמצעות הטלסק והטלפרינטר, הטלוויזיה והטלפון והטלפחיה. כך היה המדע בישראל באמת מתפתח, וכולנו היינו יוצאים נשכרים.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

תודה לחבר הכנסת מיכאל בריזהר, אני שואל את השר: האם ברצונו להשיב עכשיו?

שר המדע והפיתוח י' נאמן:

כן, אני מוכן להשיב.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

בבקשה, אדוני השר.

גאולה כהן (התחיה):

— — —

היו"ר מ' כהן-אבידב:

סליחה, אין הצבעה גם אם השר משיב עכשיו. אנחנו פועלים בהתאם לתקנון.

מיכאל בריזהר (המערך):

לא, אתה לא שר החינוך והתרבות.

שר המדע והפיתוח י' נאמן:

האם שאלת אותי? אם זה נוגע אלי, מדוע לא הזמנתם אותי?

היו"ר מ' כהן-אבידב:

אדוני השר, עם כל הכבוד שאני רוחש לך, עכשיו אין זה הזמן לוויכוח.

שר המדע והפיתוח י' נאמן:

אם אתה מדבר על שר החינוך והתרבות, או זה שייך לו; אבל אם אתה מוכיח אותי, מדוע לא הזמנתם אותי? הייתם שומעים מה עשיתי.

מיכאל בריזהר (המערך):

עליך להתרגל לשמוע גם דברים לא נעימים, אדוני השר.

דיברת על מחשבים בבתי-ספר: זה דבר חשוב מאוד. אני הגשתי הצעת חוק בנושא הזה. חברי כנסת אחרים הציעו אף הם לעשות משהו בתחום הזה. מה אתה עושה בתחום של מחשבים לבתי-ספר? האם תמכת במאבק שלנו להורדת המסים והמכסים? האם ניסית להביא קחש לכל בית-ספר בישראל? זה יפה מאוד לכתוב על כך בסקירה ולהסתפק בכך. אבל מה אתה עושה במשרדך? אני בדקתי את הסקירה שלך, מדובר בה על ועדות. ועדות שרים למדע ולטכנולוגיה התכנסה השנה חמש פעמים: חשוב מאוד. הוועדה לארגון מחקר ממלכתי: למה גרמה הוועדה הזאת? אתה כתבת שהיא גרמה להתעוררות. להתעניינות ולתהודה חיובית, האם בשביל זה צריך משרד למדע ופיתוח?

דבר שלישי, המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח: היא היתה קיימת מכל מקום, והיא עשתה את עבודתה נאמנה גם קודם לכן. קשרים בין-לאומיים: בעניין זה יכולנו בהחלט להיעזר ביועץ לשר בממשלה, לשר החוץ או לשר החינוך והתרבות: אך לשם מה נחוץ שר?

הסוכנות לגיועול החלל: זה הדבר היחיד שהוא באמת אורייגנלי. היא הוקמה במשרד המדע והפיתוח. וכבר מדובר על אסטרונאוט ישראלי שיטוס לחלל בעוד שש עד שמונה שנים. אני כבר שואל את עצמי מי הוא האסטרונאוט הזה.

היתוך גרעיני: לפני חודשים מספר פניתי אל שר המדע והפיתוח בנושא ההיתוך הגרעיני על-ידי חברה, ששותף בה בעל ירחון העידים "פנטהאוז". שאלתי: האם זה קשור אתנו? בעיתון היה כתוב שהוא קשור עם ממשלת ישראל. השיב לי שר המדע והפיתוח: זה לא קשור למדינת ישראל: לא קשור. זה דבר בפני עצמו. אם זה דבר בפני עצמו, שאינו קשור עם מדינת ישראל — ואני מאמין לך — אין זה מוקדש לכן עמוד שלם בדוח שלך? "נמשכים הדיונים בקשר לפרויקט חברת 'אינסקו'. תעשיות היתוך ישראליות" וכו' וכו', ולא זו בלבד, אלא גם מודיעים, שכור ההיתוך הגרעיני הזה — של חברה שאינה קשורה אתנו — יוקם באריאל. ומי מודיע שכור ההיתוך של בעל "פנטהאוז" יוקם באריאל, אם לא השר יובל נאמן. מעניין: שר המחקר והפיתוח, שהכחיש כל קשר עם זה, הוא שאומר לנו שהמכון למחקר גרעיני יוקם באריאל שבשומרון, ושהמכון — שבו תרוכזו העבודה המחקרית של היתוך גרעיני, והעתיד להשתלב בפרויקט טכנולוגי של כור ההיתוך מיסודה של חברת "אינסקו" — מתוכנן ליישוב סמוך, מעלה-אפרים.

אני מאמין לך, אדוני השר, שלך באמת אין קשר עם זה. אך אם הדבר אינו קשור אתך, למה אתה מתהדר בכך, ומציג את זה

חבורת כ"ב, ישיבה רצ"ז
— סקירת שר המדע והפיתוח על פעולות משרדו (המשך) —

להיבטן במתימטיקה ובפיסיקה — להיבטן במקצועות אחרים. גם הטובים בתלמידים, שהיו יכולים לבחור בלימודי מתימטיקה ופיסיקה ולהיבטן בהם, נראים כטפשים בעיני חבריהם אם הם מנסים לדלל על מנצח כוזא, בשעה שהם יכולים "למרוח". לכן המבנה הנוכחי לוקה בחסר.

לצער, כפי שאמר חבר הכנסת דו, הנטייה והרצון לשקם את החברה הישראלית ולהקדיש לה את מרב המאמצים לעתים עומדים בסתירה לעובדה שאחת צריך לפתח אליטה. בנושאים הללו אתה צריך לתת למי שמוכשר להתקדם ולפעול. היום יש אפילו מלחמה אידיאולוגית קשה, וכמעט אירופה היה לה תפקיד חשוב מאוד בשנות השישים המאוחרות. שותחתי עם פרופסורים בפריס. בתקופת המהומות הגדולות של הסטודנטים בפריס הם ביקשו שימחקו את כל השמות במדע: הם דרשו שכאשר מלמדים פיסיקה — לא יזכירו את ניוטון או את איינשטיין, כי אמרו: זה אליטיזם.

מיכאל בריזר (המערך):
מפני שהם אשכנזים.

שר המדע והפיתוח י' נאמן:

ברוך השם, עכשיו יש גם יהודים ספרדים חתני פרסי נובל, כך שאפילו את זה אי אפשר להעלות מהבחינה הזאת. והם עוד ירבו וירבו, אין לי ספק בעניין זה. על כל פנים, באשר לאספקט הזה של האליטיזם, התלמידים האלה רצו שימחקו את השמות. שלא יופיעו שמות, כדי שלא ישתמע מזה שצריך להיות מצטיין ומוכר כדי לעשות דברים חשובים. הם אמרו: כולם יכולים לעשות זאת. לא כן הוא. יש מי שמוכשר לדבר אחד, יש מי שמוכשר לדבר אחר. אין כל ספק, שהחברה צריכה להיות מעוניינת לעודד אנשים ללכת למקצועות הללו.

חבר הכנסת בריזר, מה עשיתי באותו עניין של הפער במקצועות האלקטרוניקה והמחשבים? המשרד היחיד שעשה הוא המשרד שלי. אף על-פי שאינני ממונה על ההשכלה הגבוהה, אני מכין את הבעיה. חתמתי הסכם עם התאחדות בעלי התעשייה, עם אותה סקציה שעוסקת בנושאים של אלקטרוניקה ושל מחשבים, ויצרתי קרן פריטטיט שממומנת על-ידי משרדי — לא על-ידי משרד התעשייה והמסחר ולא על-ידי משרד החינוך — יחד עם התאחדות בעלי התעשייה. הוועדה לתכנון ולתקצוב שלי המוצעה להשכלה גבוהה, יחד עם התעשיינים, יחליטו איך להוציא את כספי הקרן הזאת כדי למשוך כוחות להוראה במקצועות הללו. כי מה שקרה הוא שהמורים במקצועות האלה נעלמו. התעשייה לקחה אותם. עכשיו קיבלתי דיווח שממש לגבי הטכניון, למשל, 16 ש מורים במקצועות הללו חזרו בימים אלה, כתוצאה מפעולת הקרן הזאת.

מיכאל בריזר (המערך):

האם ידוע לך שאליבא דפרופסור דבורצקי ואליבא דראשי משרד החינוך, נכון לשבוע שעבר, עד היום הזה לא הוגשם אפילו תג אחד מדות ועדת דבורצקי?

שר המדע והפיתוח י' נאמן:

אני מציע. כשכשר החינוך והתרכוה יהיה פה תשאל אותו את השאלות האלה. את ועדת דבורצקי מינה שר החינוך לפני שהיה קיים משרד מדע. אינני יכול להתפרץ לתחומי של מישור אחד. אבל ותפרצתי, במובן זה שכישובכרדש ועדת השרים לענייני מדע וטכנולוגיה העליונה את הנושא, והמסקנות שאני מדבר עליהן אולי אינן ידועות לפרופסור דבורצקי. אולי הוא אינו עוקב אחרי מה שקורה בתעשייה וכו'. הוועדה שלו גמרה את עבודתה והוא מסר את הדוח. כפועל ביצענו את אותן

יעקב גיל (המערך):

היא מוטרת מהשותפים שלה.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

בבקשה, אדוני השר.

שר המדע והפיתוח י' נאמן:

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, לחברת הכנסת גאולה כהן אני רוצה להסביר מה קורה כאן. בפעם הקודמת השרים -- ואני בתוכם -- נתנו את הסקירות לאחר ההצבעה על התקציב. הפעם אנחנו מריצים לפני התקציב, וההצבעה על התקציב היא גם ההצבעה על המשרדים. זה ההסבר. אני רוצה להתייחס עכשיו לדברי חברי הכנסת, להערותיהם ולשאלותיהם.

השאלה הראשונה התייחסה לארגון המשרד ולצורך המשרד. התייחסו לה כמעט כולם — חברי הכנסת שבח וייס, אמרי וזן ומיכאל בריזר. חברי הכנסת, סיפר לנו מי שהיה פעיל מאוד בוועדת קצילסקי, הפרופסור אלכס קינן, על המאבק שהוא ואחרים ניהלו בזמנם להקמת משרד מדע. מתברר שבאותה ועדת קצילסקי — וזה מעניין את מי שמתעניין בהיסטוריה של מדינת ישראל המודרנית — היתה המלצה להקים משרד מדע. אלא שכמה מחברי הוועדה, וביניהם כנראה היושב-ראש, שוחחו עם ראש הממשלה דאז, ומצאו שהתנאים הקואליציוניים אינם מתאימים לפתרון מהסוג הזה. לכן הם קיבלו את העובדה שזה לא פרקטי באותה קונסטלציה. זה סביר בהחלט בחיים פוליטיים של מדינה. לכן הם השמיטו את ההמלצה הזאת והחליפו אותה בהמלצה לתת מעמד עצמאי, מעמד של רשות, למועצה הלאומית למחקר ולפיתוח, ולהקצות אמצעים לחיווקה במקום להקים משרד. גם המלצה זו לא נתמלה באותן שנים. כך שלמעשה הצומת המרכזית של הכוונת פיתוח המחקר והמדע בישראל היתה לוקה בחסר כל זמן, זאת — על סמך ההמלצות של אותה ועדת קצילסקי, שמבחינת מי שמינה אותה בשעתו ומי שהיו חברים בה לא צריך לחשוש בה שהיו לה נטיות לתחיה, לא אז ולא היום. גם לא נטיות לליכוד.

ועדת יפתח עוסקת בסוגיה. היא שמעה עדויות רבות. חבר הכנסת בריזר, אני ממליץ שתראה את החומר הכתוב. הזכרתי בדוח שהוועדה עוררה הדים, התפעלות מהעובדה שהיא הכניסה לפעילות את כל הוגי הדעות הרציניים במדינה, והם חושבים על בעיית ארגון המדע בישראל. ואני מצפה לדות מעניין ביותר. בינתיים עושים שם לילות כימים. הרכב הוועדה הוא, לדעתי, הטוב ביותר שיכולנו למנות.

נושא נוסף הוא דוח דבורצקי. חברי הכנסת, מי ששמו לב לעניין ודחפו אותו וני משרדי ואני אישי. אני הבאתי את זה לוועדת השרים למדע ולטכנולוגיה. ואני נאבק יחד עם שר החינוך במנגנון של משרד החינוך והתרכוה. המנגנון גא על העובדה שהוא הנהיג, למשל, לימודי אוזרחות. על חשבון לימודי מתימטיקה ופיסיקה. לאחר טיפול ממושך הגעתי לסיכום עם שר החינוך והתרכוה, שיחזירו לפיסיקה את השעה שנתנו לאזרחות, ושעה אחרת חתנו למתימטיקה. התהליך הוא קשה, כי הרפורמה הזאת נמשכה על פני שנים רבות.

אני רוצה לומר, שידידי חבר הכנסת יגאל אלון המנוח, שיש לו זכויות רבות מאוד, כאשר הוא דחף לרפורמה ורצה להביא מהר לידי אינטגרציה, עשה זאת חלקית על חשבון הרמה. אמרת לו זאת בחייה. הוא היה מוכן להתפשר, למשל, על הרכבת מפתח כזה בכחיות כגרות, שאפשר לנבנתים לעשות מה שהתלמידים קוראים "למרוח". כלומר, במקום

עכשיו, חבר הכנסת אמרי רון, אני בא להתייחס לנושאים הפוליטיים שעוררת. כל מה שאמרת לגבי שיתוף הפעולה עם ירדן ולגבי השוק העצום של העולם הערבי הוא אמת. ההבדל בינינו, לעניין זה, הוא, אולי, בשני דברים: האחד — בשאלה האם אכן יש סיכוי סביר להגיע להידברות כזאת שתפתח בפנינו את אותו עולם ערבי. אני רוצה להזכיר לחברי הכנסת שאפילו עם מצרים — אשר תמורת השלום עמה הקרבנו קורבן אדיר, שמבחינה כלכלית גרידא, ללא כל קשר עם דברים אחרים, יש לו חלק גדול מאוד במצב שבו אנחנו נמצאים היום — התרומה הכלכלית של השלום עם מצרים היא אפסית. דווקא בלבנון היה לזה עוד איזה סיכוי, אילו לאותו הסכם — שגם אני לא ראיתי אותו כהסכם טוב, ואשר סיעתי היתה היחידה שהצביעה נגדו כאן — היו באמת סיכויים להתגשם: במקרה כזה, דווקא מהבחינה הכלכלית — יותר מאשר בכל תחום אחר — היו סיכויים שזה ייפתך לגורם מקשר עם העולם הערבי, מפני שלבנון היא צומת כלכלית. ההבדל השני הוא במחיר שמוכנים לשלם תמורת העניין. אני, סיעתי והממשלה תומכים בשלום עם ירדן. השאלה היא, האם השלום הוא שלום לשמו, האם ירדן לא צריכה גם היא להיות מעוניינת בשלום למען השלום, או ששלום הוא טוב רק לנו, ואנחנו צריכים לשלם תמורתו באדמת מולדת. על כך אנחנו באמת חלוקים.

אני מוכרח לומר לחבר הכנסת אמרי רון, שבמידה שהגורמים הממונים על אותם מגעים עם ירדן בעניינים מס' אכן ימצאו דרך לקדם — כפי שהיה גם בעבר — שיתוף פעולה כזה, אני משוכנע שהם גם יעשו זאת, ואני מוכן, אישית, לקבל את זה כתזכורת להתעניינות מבחינתי, כי אניני ממנה על הקשרים הללו, על ענייני המים, השייכים למשרד החקלאות.

אשר לקריית המדע: חבר הכנסת אמרי רון, קריית המדע שבאריאל נמצאת במקום מרכזי בארץ-ישראל. אגב, לא הזכרתי כאן את נושא בכרמיאל, כדי שלא לחזור על דברים שנאמרו בשנה שעברה, אבל בכרמיאל יש התקדמות, וכמה מפעלים שהגיעו לשלם צופנים אפשרויות רבות של פיתוח לאזור, מה גם שמערכת הביטחון ממקמת שם מפעלים של רפ"ל. אשר לאריאל: יש שוני, חבר הכנסת רון, בין קריית המדע באריאל לבין קריית המדע שקמו קודם — ואגב, אני לא קראתי להן קריית מדע. קריית המדע הקודמת היו פארקים תעשייתיים: היה לי חלק בלידת הרעיון בישראל בשנות השישים המוקדמות, ואני אישית גם הקמתי את זה שבאוניברסיטת תל-אביב — עתידים ורמות. אלה היו פארקים תעשייתיים ליד מוסד מדעי קיים, וזה היה פיתוח טבעי ופשוט. מה שנעשה בכרמיאל, שם מדוברת בחבל-מדע: ומה שניעשה באריאל, שבה חקום קריית המדע, הוא שונה. שם מנסים להתחיל בתעשייה ולמשוך לשם מדע, ואחר כך שוב תעשייה. זאת אומרת שאין במקום תשתית מוכנה למוסד מדעי. אנחנו מושכים בדרכים אחרות, כמו הטבות לאזורי פיתוח והטבות אחרות, שאותן אנו מעניקים לנושאים תעשייתיים שתרום להם המדינה גבוהה מאוד; אנו משתדלים לכוון את אלה שיש להם התרומה המדעית הגבוהה ביותר, וזה יהיה אלמנט שיוכל להביא לידי כך שהתפתחותם של מוסדות מחקר תיעשה גם שם, ואפשר יהיה לדבר על הפארקים התעשייתיים שקמו מסביבם. זה תהליך יותר מסובך. הפרויקט הוא פרויקט מענין, שעובדים עליו כמה וכמה מן האנשים שהתנסו בתחום הזה יותר מכל אדם אחר בארץ, וכמובן שמבחינה פוליטית יש לנו עניין רב בכך שזה יקום במרכז הארץ, ושזה ייצור השראה החישובית על כל האזור בשומרון.

אני עובר, עכשיו לנושא התיישבות. חבר הכנסת צבי שילוח, חברי לסיעה — שאני מברך אותו היום על הגאוס

המלצות שהיו בגדר סמכויותינו, מה שקשור ללימודים בבתי-הספר — כל מה שאנחנו יכולים לעשות הוא להפעיל לחץ על גורמי החינוך בארץ. אני יכול לומר לך, חבר הכנסת ברוזה, ששר החינוך אמר לי בימים אלה שהוא באמת מתעתד להחזיר את השעות האלה בבתי-הספר היסודי למקצועות של מדעי הטבע.

חבר הכנסת אמרי רון דיבר על הקיצוץ הכללי בתקציבי הפיתוח. אין לי מה לומר לו על כך, אני רק יכול להסכים עם העובדה, זו עובדה עצובה, לכלכלה מסוימת, נכונה או לא נכונה, יש חלק בעובדה שהגענו למצב הזה, אני יכול רק להצטער על כך יחד עם חבר הכנסת רון. אני מקווה, ששר האוצר הנוכחי ינהל כלכלה שתביא לשיקום התחומים הללו. אני מצטער על כך שבקיצוץ הקשה שעבר עלינו עכשיו גם תקציבי הפיתוח סבלו מאוד. אני מנסה להשיג אמצעים מבחוץ. היו חברי הכנסת שהעירו לי על כך, אם אצליח, למשל, להכפיל את הקרנות שמגיעות מארצות-הברית — ובימים אלה אנחנו מתכנים לתשובות — זו דרך שבה אני יכול לפצות על העובדה שמחור תקציב המדינה נעלמו תקציבים בתחומים הכלליים. אמרתי שתקציב המועצה הלאומית למחקר לפיתוח לא קוצץ. אולי זה הגוף היחיד שתקציבו לא קוצץ השנה. רציתי לזה עלי-ידי ספיגת הקיצוצים בתחומים אחרים, חשובים גם כן. אבל החלטתי לקיים סדר עדיפויות.

באשר לערבה, וככן: ראשית, הדרכים, שאמרתי בתשובה על השאלות שהגישה בעצמה חברת הכנסת שולמית אלון, היו קווי עבודה שאני בהחלט ממשיך בהם, ותמצאו את הסימנים להם גם התוכנית קורים, ועכשיו אומר לכם מה נעשה: כדי להביא מפעלים — כפי שחבר הכנסת נחמן רו אמר — ולא רק להקים שלושה יישובים — אם כי גם שלושה יישובים זה משהו — צריך מי שמצא את המפעלים. שכנעתי את המועצות האזוריות לשותף פעולה, להקים מסגרת משותפת: נתנו להם השנה 6.5 מיליון שקל מתוך תקציבי, כדי להחזיק מנגנון שכל תפקידו הוא להביא מפעלים, והשתדלתי לכוון אותם לאן ללכת. אני מקווה שגם יצא מזה משהו. המלאכה קשה, כי המפעלים לא יעשו וחזרו.

אני מוכרח לומר שתחילת תקוותי — וגורמתי את זה — בעובדה שיש לנו בנבג הקריה למחקר גרעיני בדימונה. אני מצטער שחבר הכנסת ז'אק אמיר איננו פה. בשלב הראשון בתחום זה, שהצלחנו להוציא השנה אל הפועל מבחינה תעשייתית, מן הקריה למחקר גרעיני שעסקה במחקר, תוכה העיר דימונה. גם לה צריך לסיע. המפעל הוא מפעל גדול, יש שם שותפות, משקיעים פרטיים ישקיעו בה כ-15 מיליון דולר. ההסכם נחתם, החברה היא חברה ממשלתית עם שותפות כזאת, והיא אושרה כוועדת השרים לענייני כלכלה לפני כחודשיים. אני מקווה, שאם נצליח לכוון את התרומות מסוג זה למרכז שבערבה, יכול להיות שזה כבר יהיה השלב השני מבחינת התנופה, שיקרב את הערבה למה שאנחנו רוצים שהיא תהיה.

ככמה מן הפרויקטים אני מחכה לך שהסקר יאמר, האם הדברים שאני פה זקתי כחזון הם אכן ממשיים. אי-אפשר לעשות דברים בלי לתכנן אותם ברצינות. את הסקר הזה עושה המכון לחינוך טכנולוגי של אוניברסיטת תל-אביב בשיתוף עם המועצות האזוריות. כאשר נקבל את תוצאות הסקר, נוכל לראות על מה להתלבש ולפי איזה סדר ללכת. אני, אישית, גם חולה תקוות בכך שאם תעלת-המים אכן תגיע לידי ביצוע, נוכל לטפח משם כמה שוחות — פרויקטים — שגם הן תתרומנה לפיתוח הערבה.

במערכת השומרון, כשהוא אמר שיצביע בעד, כי גם ב"חוכנית אלון" שלו אפשר להגיע לשם ולחבר את היישוב הזה לשרון.

חברי הכנסת, אני מקווה שהצעדים שאנו עושים גם בענייני קרקעות, גם בענייני חקיקה וגם במשימת מקורות פנוסה לאזורים האלה יתורו להגדלת מספר המתיישבים. זאת, חוץ מהפרסה הגיאוגרפית שגם לה אנו דואגים. כשתיארת את העניין של חבלי-חר, הרי שם נתפס אזור שלם שהיה ריק מיהודים. אני מקווה, שבחקופה הקרובה נמלא את האזורים האלה באנשים, גם באמצעות חקיקה טובה, גם באמצעות יצירת מקורות פנוסה וגם באמצעות עידוד השקעות פרטיות.

אני מגיע עכשיו למספרים. חבר הכנסת ברוזהר שאל אותי על 60,000 ועל מספרים אחרים. אסביר בדיוק מדוע אני, כאיש מרע, נותן שם שוליים של אי-ודאות. אני מרשה לעצמי להגיד מספר אחד מבלי לתת שוליים של אי-ודאות. אסביר במה דברים אמורים.

חבר הכנסת ברוזהר, היום יש בערך כ-8,000 יחידות דיור גמורות ומוכלסות על-ידי יהודים ביהודה ובשומרון ובחבל-עזה. אם תכפיל את זה ב-4.2, שזה המספר שבבנייתו מציע ואני מקבל אותו, אחת מגיע למספר של כ-35,000 יהודים. היום יש עוד כ-7,000 יחידות דיור בשלבים שונים של בנייה. אם תסתיימנה, ואין ספק בכך, חוץ כשנה וגם תאוכלסנה, הרי אם נכפיל 15,000 יחידות דיור ב-4.2, נגיע למספר של 65,000 יהודים בערך. זה לא מביא בחשבון את הבנייה הפרטית, שאם היא תהיה רצינית, אפשר יהיה להגיע אולי ל-80,000 מתיישבים יהודים.

אני מקווה שהשנה נתחיל בבניית עוד 4,000 יחידות דיור. אבל בישראל בונים לאט, ועד שה תסתיימנה, אולי זה יהיה כבר אחרי הבחירות הבאות. לכן אני יורע לנקוב במספרים הקשורים לאותן 4,000 יחידות דיור, הנתונות עוד 20,000 יהודים, והמספר כבר מתקרב ל-100,000 המיוחלים. אם תהיה עוד קצת התיישבות פרטית, אבל אני מניח שזה יהיה רק ב-1986.

אלה המספרים, ואני נקבתי באותם שוליים של אי-ודאות, כי איש לא יכול לצפות בדיוק מה יקרה עם היוזמה הפרטית. למשל, ברגע שהיה משבר בשוק ההון היתה הפסקה גם בהשקעות של היוזמה הפרטית. ואם היום אמרו בטלוויזיה שיש התעוררות בהשקעות, זה יפיע גם שם. אלה שאלות הקשורות באי-ודאות בחיי מדינה.

אני מודה לחבר הכנסת ברוזהר על דבריו על הצד המדעי. אבל מה לעשות? אני שר בממשלה מטעם סיעת החחיה, והמאבק שהביא אותי עד הממשלה היה מאבק פוליטי. אני רוק שמחתי לקבל על עצמי משימה שהוצעה לי, אנב, גם בשנת 1977. ללא כל קשר עם מאבק פוליטי, אבל לא קיבלתי אותה או מפני שלא הרגשתי רצון להיכנס לחיים הפוליטיים. אם היום, מתוך זה שהתחיה הגיעה לממשלה דרך החלחמה על יהודה ושומרון, יוצא המדע הישראלי נשכר — אני מבטיח לך, חבר הכנסת ברוזהר, שאם תשוח עם אנשי מרע בנושא זה, לפחות עם נשיא האוניברסיטאות היודעים מה קורה למדע בישראל, הם יאמרו לך, שהקמת המשרד והפעילות האישית שלי הן בהחלט צעד רציני קדימה, גם ובעיקר למדע הישראלי. ואם סיעת התחיה, לא מתוך שיצאה לעשות זאת, תרמה גם לכך — התחיה לא יוצאת נפסדת מזה המדע מררית. תודה רבה.

אם יורשה לי, כאשר התחלתי בנאומי כיהן כיושב-ראש סגן יושב-ראש הכנסת, מאיר כהן-אביב, שהכרנו אותו כתפקיד זה מאז נכנסה הכנסת הוואת לפעולתה: כאשר סימתי

הראשון שלו בפרט, ועל הגעתו אל הבית הזה בכלל — חבר הכנסת צבי שילוח העיר, ובצדך, שאין מספיק התיישבות. למרות 48 הנקודות שהוכרו. אין מספיק, חבר הכנסת, לא כל כך מהבחינה הכמותית, אלא מבחינת הקצב; כי אנוחנו מקימים נקודות, אבל — לעצרו — הן נאות לפעמים כפי שנראו נקודות כשהיתה מקימה אותן הנהגת היישוב לפני קום המדינה. אפשר היה לצפות, שבמים שבהם ההתיישבות נעשית בצורה ממלכתית, יתחילו לא עם 15 יחידות דיור אלא עם 100 ו-200; אבל למרות זאת, אנוחנו מתחילים עם 15 בכל מקום. פשוט מפני שצריך בינתיים גם ליישב את מרחבי הארץ, ולעצרו האמצעים היום מצומצמים. ואני רוצה בעניין זה לבקש מחברי הכנסת — ודווקא מחברי הכנסת מהאופוזיציה — שלא ייתפסו בהכרזות מסוג אותן הכרזות שנעשו באותו יום שבו דנו פה בהצעות להפסקת ההתיישבות בכל חלקי הארץ, ההכרזות שנראות לי חמורות ביותר.

אני שמח שחבר הכנסת שבת וייס אמר בעניין זה דברים ברורים, שהוא מסתייג מאותן הכרזות ושהוא מדבר רק על שאלת החלוקה הגיאוגרפית ואיפה להקים את ההתיישבות, ואינו מסכים להסרה הכללית.

יעקב גיל (המערך):

אדוני השר, האם באמת הפתיע אותך מה שאמר חבר הכנסת שבת וייס, שאנוחנו בעד התיישבות מסיבית במקומות מוסכמים?

שר המדע והפיתוח י' נאמן:

חבר הכנסת גיל, לצערי הזדעזעתי באותו יום, שאפילו חבר הכנסת רענן נעים, שאני חושב אותו לאיש נאמן לנושא ההתיישבות, קם ואמר: כן, יש להפסיק את ההתיישבות בכל מקום. אני יודע איזה מין "פזעה", כפי שאומרים בערבית, אחזה את המערך בעניין זה.

יעקב גיל (המערך):

נאמן לי, יש לזעוק על כובדו הכספים ביהודה ובשומרון, וזהו "פזעה" אמיתית, התעשרות של יחידים.

שר המדע והפיתוח י' נאמן:

אם תסתכל על הסקירה שלי ותראה איפה הוקמו 48 יישובים בשנתיים האחרונות, תמצא שאפשר לספור על אצבעות יד אחת את היישובים שאינם לפי "חוכנית אלון". למעשה אני יודע מהי בדיוק "חוכנית אלון" כיום, אבל כפי שהיתה, למשל, במפה ב"גירוסלם פוסט" לפני חודשים בקשר לדיווח של בבנייתו — רק 6 או 7 יישובים מאלה שהקמנו היו מחוץ לאותה חוכנית. כמובן, אם מכניסים את "חוכנית אלון" למסדרון יותר צר, הרבה יותר יישובים יהיו מחוץ לחוכנית הזאת.

אני תולה חקות רבות כתחום ההתיישבות. חבר הכנסת צבי שילוח, אני תולה חקות גדולות גם בהתיישבות העירונית וגם בהתיישבות הפרטית. אלה שם סוגים. יש המרכזים הגדולים, כמו אריאל, עמנואל, מעלה-אדומים; אלה מרכזים שסמוגלים לגורל מהר. אנו נקים עוד כמה כמותם. אני מזמין את חברי הכנסת לבוא ולראות את שתי השכונות הגדולות החדשות שנבנו עכשיו באריאל. אנו נמצאים עכשיו בתהליך אכלוס. יכול להיות שגם הודות לתעמולה הטובה שהיתה בטלוויזיה, בעימות בין אריאל לנתיבות, כאשר הראו שבאריאל יש כל כך הרבה הטבות — אני מקווה שמקומות אלה יצטרפו למספרים הגדולים. כל גם לגבי ההתיישבות במערב-שומרון — ושמחתי לשמוע את הפרופסור דענן ויין באחת הישיבות האחרונות, כשהקמנו את היישוב בצופים. די עמוק

— סקירה שר המדע והפיתוח על פעולות משרדו (המשך): הודעת יושב־ראש ועדת הכנסת; הצעת חוק הגנת השכר (תיקון) —

וזרוע, ואנו נשמח לשחק אתך פעולה. בשם חברי הכנסת ובשם הממשלה אני רוצה לברך אותך ולאחל לכנסת, שאכן תנצל כראוי את חיוני הנשיאות.

היו"ר נ' פדר:

אני מודה לך, אדוני שר המדע והפיתוח, אני מקווה שאצדיק את התקווה שהבעת כאן. תודה על תשובתך.

את נאומי, הסתכלתי לשמאלי, וראיתי שיושב־ראש הישיבה הוא חבר הכנסת נפתלי פדר. יורשה לי לברך את סגן יושב־ראש הכנסת החדש, חבר הכנסת נפתלי פדר, על מינויו. אני בטוח שהשינוי במבנה הנשיאות יתרום להכנסת עבודתה של הכנסת להילוך יותר גבוה.

אדוני היושב־ראש, אני משוכנע שיהיו לך בעניין זה יד

1. הודעת יושב־ראש ועדת הכנסת

ועדת הכנסת בישיבתה מיום שני, ח' באדר ב' התשמ"ד, 12 במרס 1984, החליטה, בהתאם לסעיף 95 לתקנון, להעביר את הדיון בהצעה הנ"ל לוועדה משותפת של ועדת הכלכלה וועדת העבודה והרווחה. הוועדה תהיה בת שישה חברים, שלושה מכל ועדה. יושב־ראש הוועדה יהיה חבר ועדת הכלכלה.

היו"ר נ' פדר:

תודה רבה ליושב־ראש ועדת הכנסת. הכנסת רושמת לפנינו את הודעת יושב־ראש ועדת הכנסת.

היו"ר נ' פדר:
הודעה ליושב־ראש ועדת הכנסת.

איתן לבני (יו"ר ועדת הכנסת):
אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, הרני מתכבד למסור לכנסת את ההודעה הזאת: הכנסת החליטה בישיבתה מיום רביעי, ג' באדר ב' התשמ"ד, 7 במרס 1984, להטיל על ועדת הכנסת לקבוע את הוועדה שתדון בהצעה לסדר־היום בנושא "עזיבתם של תושבים את הגליל מדי שנה", מאת חבר הכנסת אהרן נתנאי.

2. הצעת חוק הגנת השכר (תיקון), התשמ"ד — 1983* (הצעתה של חברת הכנסת ש' ארכלי-אלמוזלינו)

מצב זה פוגע במידה מסוימת גם בהכנסות האוצר, נוכח העובדה שמעסיק רשאי להעביר ניכוי מס הכנסה שהוריד מהעובדים המועסקים על־ידו שבועיים לאחר תשלום השכר. יוצא אפוא ששכרו של העובד השכיר נשחק, ואילו המעסיק, ככל שהוא דוחה את תשלום השכר עד ליום האחרון הקבוע בחוק, גדלים רווחיו, הן מבחינת השימוש בכספים שאותם היה צריך לשלם כשכר והן על־ידי שימוש בכספים שניכה מהעובד והיה צריך להעבירם למס הכנסה ולביטוח הלאומי, כאשר הוא חופשי מתשלום ריבית והצמדה על השימוש בכסף זה.

הצעת החוק המוגשת על־ידי — ואני מוכנה שהיא תהיה הוראת שעה — מגמתה למנוע שחיקת שכר של העובדים, הנגרמת בשל העובדה שמעסיקים מפגרים בתשלום או דוחים תשלום שכר העובדים ככל שניתן וככל שהחוק מאפשר. רק היום נתכשרנו, שעובדי מועצות מקומיות ורשויות מקומיות טרם קיבלו משכורת, ומחר כבר ה־14 בחודש ומשכורת אין. גם מעסיקים פרטיים רבים מנצלים לרעה את המצב הקיים בחוק ומשתדלים לפגור בתשלום שכר העבודה יותר מבעבר, כי כל יום שאפשר לדחות את תשלום שכר העבודה פירושו באינפלציה הקיימת רווח נקי, כפול ומכופל ומשולש למעסיקים.

מיותר להסביר את המצוקה הפוקדת את פועלי ישראל נוכח האינפלציה הדוהרת. על אף כל ניסיונות שר האוצר לבלום אותה רואים אנו שהיא מרקיעה שחקים ומגיעה למדרים שלא ידענו כמותם בעבר. ההצעה שאני מגישה אין בה פתרון לשחיקת השכר, אך אני מקווה שיש בה הקטנת הנזק במידה מסוימת לגבי אותם פועלים או עובדים שמעסיקהם מנצלים את החוק כדי לשלם להם את שכרם בתאריך האחרון.

כבוד היושב־ראש, אינני מתעלמת מהעובדה, שמעסיקים רבים עושים את כל האפשר כדי לשלם את משכורתם בימים הראשונים של החודש. גם אינני מתעלמת מהעובדה, שיש מעסיקים הנותנים מקדמות על חשבון שכר העבודה. אך יש

היו"ר נ' פדר:
אנו עוברים להצעות חוק של חברי הכנסת ולהצעות לסדר־היום. את הצעת חוק הגנת השכר (תיקון), התשמ"ד — 1983, תביא חברת הכנסת שושנה ארכלי-אלמוזלינו.

שושנה ארכלי-אלמוזלינו (המערך):
אדוני היושב־ראש, ראשית, רצוני למלא חובה נעימה ולברך אותך לרגל כניסתך לתפקידך הרם כסגן יושב־ראש הכנסת. אני בטוחה שנועם הליכותך והניסיון הפרלמנטרי שרכשת בתקופת כהונתך בכנסת יסייעו בידך להצליח בתפקידך, ושנתנה את ישיבות הכנסת כיד רמה ותעשה כמיטב יכולתך להעלות ולרום את קרנה ואת מעמדה של הכנסת.

היו"ר נ' פדר:
תודה רבה.

שושנה ארכלי-אלמוזלינו (המערך):
כנסת נכבדה, הנני מתכבדת להגיש הצעת חוק לתיקון חוק הגנת השכר. על־פי החוק הקיים היום, ניתן לשלם שכר לעובדים עד היום ה־15 של כל חודש, ומהיום ה־16 בחודש אי־תשלום ייחשב להלנה. במצב הקיים כיום, כאשר המדד עולה ב־15% לחודש — ובאוקטובר היינו עדים לעלייה של 21.1% — נשחק שכר העובד מדי יום ב־0.5%. אין שום הצדקה להשאיר את חוק הגנת השכר במתכונתו, כי מצב זה מאפשר למעסיקים לשלם לעובדים המועסקים על־ידם את השכר ב־15 בחודש עבור החודש שחלף. מצב זה עלול לגרום לעובד, ששכרו משולם ב־15 בחודש, הפסד של 6% — 7% מערך משכורתו. אם האינפלציה תעמיק עוד יותר, כפי שצופים כלכלנים מסוימים, הרי ששכר העובד יישחק עוד יותר. המצב הקיים כיום מאפשר למעסיק לדחות את תשלום השכר עד ה־16 בכל חודש, וזה לרעת העובד בלבד. בתקופה של אינפלציה מסחררת זה נותן יתרונות די גדולים למעסיקים בלבד.

סגן שר העבודה והרווחה ב"צ רובין:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אף אני — אדוני היושב-ראש — מצטרף לכרעות ולאיוחלים לך, חבר הכנסת נפתלי פדר, שבכתך לראשונה, כסגן יושב-ראש הכנסת, כיושב-ראש ישיבה, אני מאחל לך, שבשכתך על הכס הרם הזה תתרום לגיבוש הדמוקרטיה ולחיזוק הליכותיה.

רבותי חברי הכנסת, הצעתה של חברת הכנסת שושנה ארבל-אלמזליו — חוק הגנת השכר — יש בה מן הצדק. על כן ראוי לה שתידון בוועדת העבודה והרווחה, אשר ודאי תבדוק ותבחן את כל השלכותיה, לרבות "עלות הייצור", כלומר עלותה של ההצעה הזאת למשק לעומת תרומתה לכלל עיבור העובדים.

מובן שתהיה זו הזדמנות לוועדה לשמוע את נציגי המעסיקים ונציגי העובדים.

בסוגיה הזאת חשוב לציין, שיש הסכם קיבוצי כולל בין התאחדות התעשיינים לבין ארגון העובדים היציג, אשר מעניק לרוב עובדי התעשייה היומית מעמד של עובדים חודשיים, לפיכך, נראה לי שמועד תשלום השכר הוא נושא למשא-ומתן בין הצדדים על מועד התשלום.

מכל מקום, ברור שההצעה קשה מאוד לביצוע, אבל יש בה מן הצדק ומן המוסר, אני מציע להעביר אותה לוועדת העבודה והרווחה.

היו"ר נ' פדר:

תודה רבה, אני מעמיד להצבעה את הצעת חוק הגנת השכר (תיקון), התשמ"ד — 1983, מאת חברת הכנסת שושנה ארבל-אלמזליו, מי בעד העברת ההצעה לוועדת העבודה והרווחה — ירים את ידו, מי נגד?

ה צ ב ע

ההצעה להעביר את חוק הגנת השכר (תיקון).

התשמ"ד — 1983, לדיון מוקדם בוועדת העבודה והרווחה נתקבלה.

היו"ר נ' פדר:

פה-אחר הועברה ההצעה לוועדת העבודה והרווחה.

ח. הצעה לסדר-היום

הכשרה מקצועית לחיילי צה"ל

דב בן-מאיר (המערך):

חברי הכנסת, מצאתי לנכון להעלות לדיון נושא, אשר אולי משום צוק העתים והבעיות הגדולות והמסעירות שבהן אנחנו עוסקים בפעילות היומיומית שלנו, איננו שמים אליו לב, ואף-על-פי-כן הוא חשוב מאוד.

אולי אין הכנסת יודעת, ש-84% מכל דורשי העבודה מקרב החיילים המשוחררים הם חסרי מקצוע; היינו, מתברר שאם אדם צעיר הוא היום מחוסר עבודה, הוא על-פי רוב מחוסר עבודה כיוון שאין לו מקצוע.

במשך עשרות שנים — החל בזה עוד דוד בן-גוריון — ועוד יותר בשנים האחרונות הטלנו על צה"ל את חובת מתן

ורכבות עובדים המקבלים את שכר עבודתם לאחר היום השמיני של התודש, וככל שתשלום שכרם נדחה ליום האחרון שהחוק מאפשר, הנוק הנגרם לשכרם משמעותי יותר.

בתקופה זו חייבים אנו להציב לגור עניינו ולהביא לחשימת לבנו את מצוקתם של העובדים, במיוחד בעלי השכר הנמוך, בעלי משפחות ובעלי משפחות מרובות ילדים, אשר מתקשים לגמור את החודש בתמורה הדלה שהם מקבלים לעבודתם. רבים נאלצים כיום לפנות ללשכות הרווחה, כדי לקבל השלמה על-פי חוק הבטחת הכנסה. לא די שהשכר נמוך ולפעמים הוא מגיע ל-18,000 שקל ואולי פחות והוא אינו מספיק, אלא הוא גם משולם באיחור רב, והעובדים נאלצים לקבל הלוואות כדי להתקיים ולספק את הצרכים החיוניים והמינימליים של המשפחה והילדים.

עלינו לדעת, שכאשר העובד מפגור בתשלום מסים, מסים עירוניים, התחייבות להחזרת חובות לקבלנים ומשכנתאות, הוא חייב לשלם ריבית והצמדה, ואם יש לו אוברדרפט בכנק, הוא משלם ריבית גבוהה. לכן החוק הקיים איננו מתאים למציאות שבה אנו חיים ואיננו מתאים לתקופת אינפלציה של 15% לחודש ושל שחיקת שכר ב-6% — 7% כל חודש.

הצעתי יש בה עשיית צדק מינימלי עם העובדים השכירים, על-ידי הקטנת הנוק שנגרם להם בשחיקת שכרם עקב האינפלציה.

אני מבקשת להעביר את הצעת החוק לוועדת העבודה והרווחה, והיא תדון בה באופן יסודי, ואני מקווה שהצעת החוק תזכה לתמיכת כל חלקי הבית. ייתכן שגם נכדוק האם ה-8 בחודש הוא תאריך מאוחר מדי, במיוחד כאשר יש כיום דרישה לתשלום תוספת יוקר אחת לחודש, את זאת נכדוק, כמובן, בוועדת העבודה והרווחה, כשלנגד עינינו הצדק, שצריך גם להיראות וגם להיעשות.

צינתי ואמרת, שחלק גדול מהמוסדות הממלכתיים והציבוריים, מוסדות פיננסיים וחלק מהתעשייה משלמים שכר עבודה בתחילת החודש, כך שאין הצדקה שדווקא עובדים בייצור יישאו על גבם את טל האינפלציה יותר מעובדים בסקטורים אחרים.

אני מבקשת להעביר את הצעת החוק לוועדת העבודה והרווחה להכנתה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.

היו"ר נ' פדר:

תודה לחברת הכנסת שושנה ארבל-אלמזליו, ישיב סגן שר העבודה והרווחה.

היו"ר נ' פדר:

חברי הבית, אנחנו ניגשים לסעיף הבא בסדר-היום — הצעה לסדר-היום של חבר הכנסת דב בן-מאיר בנושא: הכשרה מקצועית לחיילי צה"ל, בבקשה.

דב בן-מאיר (המערך):

אדוני היושב-ראש, גם אני מצטרף לכרעות של עמיתי לרגל היבחרך לסגן יושב-ראש הכנסת, אני מאחל לכולנו, שכתקופת כהונתך, וכהונתם של חבריך, תגיע הכנסת להישגים חדשים וחיוניים עוד יותר בכיתת-המחוקקים הישראלי.

היו"ר נ' פדר:

תודה רבה.

רענן נעים (המעריך):

תביא בחשבון שאנחנו צריכים לסיים את הישיבה.

דב בן-מאיר (המעריך):

אני משחרר אותך.

רענן נעים (המעריך):

אל תנצל את זה שיש יושב-ראש חדש.

דב בן-מאיר (המעריך):

אני מודה לך על העזרה החברית, תכרי רענן נעים.

ובכן, חברת סעד איננה יכולה להגיש את עזרתה אלא אם כן היא מגדירה את הבעיה באורח פורמלי. עובד סעך איננו יכול להגיש עזרה לאדם אלא אם כן הוא פתח לו חיק. נתן מספר לחיק הזה, מילא שאלונים והגדיר את האיש עלי-פ אחד הסעיפים של חוק מתן העזרה. הקובע שהוא נזקק, ובהתאם לסעיף הזה הוא יכול לשלם את הכסף. אבל הוא לא יעשה את זה, הרי הוא יואשימ בחריגה מסמכותו ואולי אפילו ביוזמה מכה. במתן כסף ללא סמכות. אבל עם הפורמליזציה הזאת של פתיחת החיק הוא מתווה תו על מצחו של האיש הזה: הוא מקרה סעד. הוא הדין כשפותחים חיק במשטרה, והוא הדין במרפאה, כשפותחים חיק לנרקמן. ברגע שעושים פורמליזציה של הבעיה, היא הופכת לאי-רבוסיבילית. לכן קשה כל כך לחזור למוטב. כי ברגע שאדם כבר מתגלה בצורה פורמלית כאדם אשר זקוק לחברה, הרי כל שינוי בסטטוס האיש שלו יסגור את קרן השפע שממנה הוא חי. שממנה הוא מחקים על-ידי קבלת העזרה מהחברה. וכאשר המערכת הפוליטית מתחשבת גם במקרה הסעד, או באנשים הנהנים מעזרת המדינה, שכן גם להם יש זכות הצבעה שווה לזאת של אלה שאינם נהנים או שהם עצמאים ותורמים תרומה חיובית, הרי במשך הזמן גם נזקיי הסעד צוברים כוח פוליטי, אשר הוא מצדו מביא לעוד קונצסיות, לעוד זכויות לאנשים האלה, והופך את השייכות לקבוצה כזאת לכדאית יותר ויותר. משום כך אנחנו עדים להצטברות "Blasi" חברתי שלילי, למרות הרצון החיובי שלנו לפתור את הבעיות. אבל יכולת הפתרון שלנו, כאמור, היא רק פורמלית.

אני טוען, שכל עציר המשתחרר מצה"ל והוא חסר הכשרה מקצועית והופך לסרבן עבודה — הוא לא יחזור לעבודה פרודוקטיבית בחברה. ואם יש לנו היום בחברה 3,500 כאלה, שאין שום סיבה שהם לא יהיו אזרחים חיוביים, הרי זו בכיה לדורות.

משום כך אני רוצה להציע, ממשד העבודה והרווחה ייוזם יחד עם שלטונות הצבא מערכת של הכשרה מקצועית שתכוון סוג כזה של נערים המתגייסים לצבא. כך שבתום השירות כן שלוש השנים או אולי אפילו לאחר מכן, לאחר תקופת הכשרה בתשלום, יצא הבחור מהצבא עם מקצוע ביד. היום כבר יש הטיסות הן של התמודדות עם חברות הרוחב ועם נוצר השוליים: בחלקן הוא די מוצלח, ולומדים יותר משנה לשנה. מדוע לא ננסה גם את הדבר הזה? למה הצבא לא יעשה זאת? לא מכיוון שהכי קל לזרוק את המלאכה על הצבא, אלא משום שלצבא יש מתקנים, יש לו כוח אדם מיומן להדרכה מקצועית, ובנקל אפשר — מדובר בערך בכ-1,000 נערים לשנה — לקלוט אותם במערכת כזאת. כבר יש קרן לבי, אשר מגייסת משאבים ויכולה מצדה לממן חלק גדול מההכשרה המקצועית הזאת. אתר צה"ל יוכל לקלוט חלק מהאנשים האלה כאזרחים עובדי צה"ל או לכוון אותם, במידה שהם עוברים אצלו את ההכשרה המקצועית הזאת, לתע"ש או לתעשיית נלוות, אפשר להקים לשכת הכוונה בצבא לאנשים צעירים כאלה, אשר למדו את המקצוע.

השכלת היסוד לכאים בשערי. כיום מקובל בצבא, שאין משתחררים חייל אם לא העניקו לו לפתות השכלת יסוד. אולי אין זה תפקידו של צבא, אולי אין זה תפקידו של צבא בארצות רגילות אחרות. אבל בדרך כלל גם אין הצבא בארצות אלה מקבל על עצמו משימות כמו גידול ירקות ומשימות רבות אחרות, אשר דורק נהגו להטיל על צה"ל בצבא העם.

אם הצבא משחרר את צעיריו כך ש-84% ממחוסרי העבודה שבהם חסרי מקצוע — מוכן שאם האצבע המאשימה או השואלת צריך להפנות אל מערכת החינוך שלנו, אבל אין פירושו של דבר שאנחנו יכולים להתעלם או לקבל את העובדה הזאת כחורה מסיני שאין לשנותה.

אבל זאת לא כל הבעיה.

יצחק ברמן (הליכוד):

מדוע אינך רואה זאת מהצד החיובי? פירושו של דבר, שמי שיש לו מקצוע אין לו בעיה של מציאת עבודה.

דב בן-מאיר (המעריך):

אינני מעלה את הנושא כבעיית אבטלה — אם יש אבטלה או אין אבטלה. כל אחד, כמובן, ימצא בכל נושא את הפנים הרצויות לו.

אני רוצה לומר משהו נוסף. כ-10% בערך מכל דורשי העבודה במשך השנה, בערך כ-3,500 איש, מוגדרים על-ידי שירות התעסוקה כסרבני עבודה, היינו, אנשים אשר פשוט מסרבים לצאת לעבודה המוצעת להם על-ידי לשכת העבודה. 38% מקרב הסרבנים הללו הם גילאי 18 עד 24, קרוב ל-40%.

אם הדבר הזה קורה בגיל צעיר, מתפתחת מחלה הידועה אצל הסוציולוגים בשם "נכוח תסוקחית": האדם מתחיל לראות את העבודה כנטל, כדבר שלילי, כנורמה שלילית.

יש פה התפתחות הדרגתית מאוד מדאיגה. מדוע היא מדאיגה? כיוון שלאט לאט, אולי מבלי משים, נוצרת אצלנו עוד שכבה של אוכלוסייה בעייתית בריאה בנפשה, בריאה בגופה, המסוגלת להשתלב במערכת ואף על-פיכך איננה משתלבת.

ברור שאצל אנשים כאלה אובדת ההערכה לעבודה. האדם מאבד את מה שקוראים "הגאווה העצמית" ו"ההערכה העצמית" שיש לאדם בעל מקצוע המאמין בעצמו, המאמין ביכולתו, המאמין בהתקדמותו, אם אין יתאמץ. במקום זאת נשואות עיניו לכסף קל, לפרנסות אוויר, שמהן ועד התגלגלות לפשע או לחיים כשולי החברה המרחק הוא קטן.

לא הייתי מעלה את הנושא הזה כצורה כל כך חריפה לולא העובדה שבהוכחה, כי שבשטות חברתית הן אי-רבוסיביליות, לא ניתנות לחזרה. אנחנו מכירים זאת בכל הטיות החברתיות. רוב הפושעים אינם חוזרים למוטב. כאשר אני אומר "רוב הפושעים", אני מתכוון ללמעלה מ-70%. רוב המתמכרים לסמים לא חוזרים למוטב. רוב האנשים התופכים למקרי סעד לא נחלצים מהמצב הזה, לא בדרך השני, וכבר יש היום מדינות בעולם — אולי זה יתחיל בקרוב גם בישראל — שיש דור שלישי של נתמכי סעד.

מדוע? — כיוון שהחברה המודרנית או מדינת הרווחה נושאות בתוכן את גרעיני ההרס של עצמן. ואם אנחנו נדע לאחר את גורמי ההרס האלה, הרי גם מדינת הרווחה — ולא חשוב כרגע אם מגיעים אליה מהכיוון הליברלי או מהכיוון הסוציאליסטי — לא תפתור לנו את בעיות הקיום של החברה המודרנית בעתיד. כי מה קורה בכל התחומים הללו?

במקצועות רבים ומגוונים, ביניהם ריצוף, ספרות ומחשבים, וכמובן גם קורסים של שנתיים או שלוש שנים לטכנאים ולהנדסאים.

השנה הרחבנו את המסגרת הזאת על-ידי חוספת של מכינה לטכנאים ולהנדסאים, כדי לאפשר גם לתלמידים שלא סימנו י"ב כיתות, אלא רק תשע או עשר שנות לימוד, להכשיר את עצמם לקראת לימודים מסודרים למקצועות הטכנאות וההנדסאות. יש לנו הצלחה רבה בתחום הזה, ואנו מתכוונים להרחיב את המכינות האלה.

האנף להכשרה ולפיתוח כוח אדם במשרד העבודה והרווחה, בשיתוף עם צה"ל, מפעיל את מערכת ההכשרה המקצועית גם בשביל חיילים במהלך שירותם הצבאי ואף לפני גיוסם. אני יכול לספר לפחות על פרויקט אחד שהתחלנו בו בשנתיים האחרונות, לשילוב חיילים משוחררים בתעשייה. במסגרת השירות הצבאי מכשירים כ־500 חיילים וחיילות לעבודה בתעשייה. אלה חיילים, שעברו לא גיוסו לעבודה או שלא הסתדרו בעבודה. מקנים להם מקצוע תוך כדי עבודה במפעל. על חשבון שלושת החודשים האחרונים של שירותם הצבאי. תוך כדי כך הם ממשיכים בשירות. מניין לראות את החיילים האלה כגמר שירותם במפעלים, לאחר שקנו הרגלי עבודה ורכשו מקצוע, והם משתכרים לפונדטם ולקיומם.

ברור לנו, שהדעה שהציג חבר הכנסת בן-מאיר, שלפיה יש קשר — ישיר או עקיף — בין העדר מקצוע לבין סרבנות תעסוקה, היא נכונה. אנחנו פועלים לשילובם של חיילים משוחררים גם בתעשייה וגם במרכזים להכשרה טכנולוגית, ואף ניתן מימון ללימודים אלה.

. הנתון שלפיו 84% ממשוחררי צה"ל הם חסרי מקצוע הוא גבוה. לכאורה, אבל מוטעה למעשה. כי החיילים המוגדרים כחסרי מקצוע הם גם אותם אלפי תלמידי חינוך, שהם אומנם חסרי מקצוע, אבל אין להם כל כוונה ללמוד מקצוע טכנולוגי, כיוון שברעתם להמשיך את לימודיהם העיוניים באוניברסיטאות, בסמינרים, או במכוניס למיניהם.

דב בן-מאיר (המערך):

מי שבא ומציג רישון נהגות איננו נכנס לקטגוריה של חסרי מקצוע, כיוון שיש לו רישון נהיגה והוא טוען שהוא רוצה לעבוד כנהג. למעשה, זה העדר מקצוע.

סגן שר העבודה והרווחה ב"צ רובין:

חבר הכנסת דב בן-מאיר, תסכים אתי שבסוף המאה ה-20 ולקראת סוף המאה ה-21 נהג חדל להיות מקצוע. לכל יהודי שני יש רישון נהיגה.

יצחק ברמן (הליכוד):

לטענתו של חבר הכנסת דב בן-מאיר, הם אינם נכנסים לקטגוריה של חסרי מקצוע.

סגן שר העבודה והרווחה ב"צ רובין:

הטענה היא, שהם כאים לבקש עבודה כנהגים. אומרים להם שרישון נהיגה איננו מקצוע. יש לנו בעיה כזו עם נהגים ועם פקידות ופקידים. פקידה בצבא מגדירה את עצמה כבעלת מקצוע. זו איננה הגדרה מקצועית. אנו מגדירים מקצוע לפי סיווג מקצועי ולפי תעודה, המוקנית בזכות השכלה והכשרה מקצועית. מכל מקום, בין הנהגים שהוזכרו, דווקא אותו נתון של 84% חסרי מקצוע בעלי השכלה חינוכית מראה, שאנו חייבים למיין את האוכלוסיות האלה, ולתת את הטיפול הנאות לכל קבוצה וקבוצה.

אני רוצה לומר פה דבר מעניין מאוד. קציני צבא בכירים מדרגת סגן-אלוף ומעלה זוכים לטיפול מיוחד של שלטונות הצבא: חצי שנה התאמה והכשרה לשוק הפרטי, עם משכורת, עם כל התנאים, עם רכב ועם קורסים מיוחדים. אכן, אדם שהגיע לדרגת סגן-אלוף, אלוף-משנה ומעלה, ונתן לצה"ל כמה עשרות שנים — מגיע לו שיקלו עליו את ההשתלבות בחיים האזרחיים.

רענן נעים (המערך):

סמוך עליהם. יש להם ארגונים.

דב בן-מאיר (המערך):

גם כך די קשה להם. ואם להם דואגים, מדוע אי-אפשר לקחת את הבחורים הצעירים האלה ולדאוג שתהיה להם לשכת הכוונה כזאת. לדאוג שהם ייקלטו בתוך מערכת מסוימת כתום שירותם הצבאי? הלא זה, בסופו של דבר, מבחינה לאומית, זול הרבה יותר מלהתמודד אהם אחר כך בשולי החברה, בפרכים של הכרכים ועל גדרות הברזל בעיירות הפיתוח.

משום כך אני מציע שהכנסת תיתן את דעתה על העניין הזה, וכמאמץ משותף נגיע לחיסולה או להקטנתה של הבעיה הנקראת שחרור חיילים מצה"ל בלא הכשרה מקצועית, הקובע בכך את "מסלול הקידום שלהם" — בלשון סגן-נהור — להיות סרכני עבודה.

הי"ר נ' פדר:

הודה לחבר הכנסת דב בן-מאיר, ישיב סגן שר העבודה והרווחה.

סגן שר העבודה והרווחה ב"צ רובין:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מתכבד להשיב על הצעתו של חבר הכנסת דב בן-מאיר. חבר הכנסת דב בן-מאיר דיבר בסוגיה של הכשרה מקצועית לחיילי צה"ל והרחיב בניתוח הנושא גם לתחומים אחרים של חברה ורווחה בכלל.

ברשותך, אדוני היושב-ראש, תחילה אתן סקירה קצרה על מערכת ההכשרה המקצועית, הקיימת במשרד העבודה והרווחה. מערכת זאת ערכה לקלוט כ־20,000 בני נוער ומשתלמים במסלולי הכשרה רבים ומגוונים. תחילה — בבתי-ספר תעשייתיים, זוהי מסגרת הכשרה, המשלבת התמחות בתעשייה או בסדנאות של צה"ל ומקנה תעודת מקצוע תחום שלוש שנות לימודים ברמה חינוכית. דווקא בשכר שעבר היו לנו כאן אורחים מארצות-הברית, שר העבודה האמריקני ואנשי משרדו, והסוג הזה של הכשרה מקצועית שאינו ידוע אצלם הרליק את דמיונם, והם רוצים לחקת אותו. סוג אחר של בתי-ספר הוא בתי-הספר לחניכים, בתי-הספר לנערים עובדים, המשלבים מסגרות הכשרה לתעודת סיווג מקצועי ולתעודת גמר מקצועית. יש כאן שילוב של תורה ועבודה, לימודים והשלמת השכלה. לצד זה יש קורסים חד-שנתיים או קורסים לפרקי זמן אחרים, המקנים מקצוע לנערים לקראת גיוסם הצבאי במשך שנת הלימודים — מה שאנחנו קוראים בלשון הקיצור קד"ס — קדם-צבאי — ואחר כך הם מתגייסים לצבא ומשרתים בצבא. צה"ל מעריך מאוד את הסוג הזה של ההכשרה המקצועית וקולט את הנערים הללו במקצועותיהם.

כצד זה — מסגרות טרום-מקצועיות: ריכוז נערים ונערות בקצועות עבודה ובמסגרות מכינות לקראת עבודה ולימודים מקצועיים.

בצד המסגרות המיוחדות הללו יש מערכת גדולה מאוד של קורסים במרכזים להכשרה מקצועית, קורסים קצרים

כפי שניסיתי להראות, נושא זה אכן זוכה לטיפול רציני.
מכל מקום, אין לי התנגדות לכך שוועדת העבודה והרווחה
תראה את הדברים מקרוב. אם נשמע הצעות נוספות לייעול
לשיפור ולקידום, ודאי נשמח.

ה צ ב ע

ההצעה להעביר הנושא לוועדת העבודה
והרווחה נתקבלה.

היו"ר נ' פדר:

תודה לסגן שר העבודה והרווחה, חבר הכנסת דב
בן-מאיר, האם אתם מסכים להצעת השר להעביר את הנושא
לוועדת העבודה והרווחה?

דב בן-מאיר (המערך):
אני מסכים.

היו"ר נ' פדר:

חברי הכנסת, בכך מיצינו את סדר-היום של הישיבה.
הישיבה הבאה של הכנסת מתח, בשעה 11:00. ישיבה זו
נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 20:36.